

Дервянко Б.В., Хайлова Т.В., Булатов Є.В.

**СУБ'ЄКТИ
ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ**

Донецьк 2007

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ**

**СУБ'ЄКТИ
ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ
З ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПРАВознавство»
УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ**

Донецьк 2007

ББК 67.303

УДК 346.2

Деревянко Б.В., Хайлова Т.В., Булатов Є.В. Суб'єкти господарського права України: Навч.-метод. посібн. у схемах і табл. / За ред. к.ю.н. Б.В. Деревянко. – Донецьк: видавництво ДонДУУ, 2007. – 136 с.

У навчально-методичному посібнику у вигляді схем і таблиць викладено матеріал, який стосується правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання в Україні, визначення особливостей їх правового статусу, правового режиму їх майна та відповідальності. Також подано перелік основних нормативних актів, основної та додаткової навчальної літератури до тем курсу господарського та підприємницького права.

Посібник виконано згідно із сімома змістовими модулями тематичного плану з дисципліни «Господарське право» ДонДУУ і рекомендовано абітурієнтам, студентам, викладачам вищих навчальних закладів, а також аспірантам, вченим і практикам.

Автори:

Деревянко Б.В. – канд. юрид. наук; доцент кафедри загальноправових дисциплін ДонДУУ, завідувач кафедри господарського та екологічного права ДЮІ ЛДУВС;

Хайлова Т.В. – канд. наук з держ. упр., доцент; доцент кафедри господарського та екологічного права ДЮІ ЛДУВС;

Булатов Є.В. – канд. юрид. наук; заступник завідувача кафедри загальноправових дисциплін ДонДУУ

Рецензенти:

Хахулін В.В. – канд. юрид. наук, професор, професор кафедри загальноправових дисциплін ДонДУУ;

Шелухін М.Л. – канд. юрид. наук, доцент, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу ДЮІ ЛДУВС.

© Деревянко Б.В., Хайлова Т.В., Булатов Є.В.

© Донецький державний університет управління, 2007

ЗМІСТ

Передмова	5
Тема 1. Загальна характеристика суб'єктів господарського права.....	6
Тема 2. Суб'єкти основної ланки господарювання.....	16
Тема 3. Суб'єкти господарювання з особливим статусом.....	37
Тема 4. Об'єднання підприємств.....	87
Тема 5. Правовий режим майна суб'єктів господарювання.....	103
Тема 6. Відповідальність суб'єктів господарювання.....	113
Перелік основних законодавчих та нормативних актів.....	123
Перелік рекомендованої навчальної літератури	132

ПЕРЕДМОВА

Якщо у XVI – XVIII століттях у середовищі вчених-економістів та практиків-підприємців виникали питання про природу походження багатств країни та окремих груп людей, то зараз немає сумнівів, що додатковий продукт виробляється у виробництві. Проте сучасне виробництво неможливо відокремити від інших сфер підприємницької діяльності. У світовій господарській системі домінуюче становище мають надвеликі транснаціональні корпорації, які для диверсифікації ризиків використовують конгломератний спосіб підприємницької діяльності, тобто мають у своєму підпорядкуванні підприємства, установи й організації, які розташовуються у різних країнах та здійснюють підприємництво у сферах промислового та сільськогосподарського виробництва, банківської діяльності, транспорту та зв'язку, надання послуг, торгівлі, страхової діяльності та ін. Проте такі корпорації складають менш ніж 20% від загальної кількості підприємств, установ та організацій як у світовому господарстві, так і в системі окремих країн. У цих корпораціях часто працює менш ніж 20% від усієї кількості працездатного населення. Переважна більшість підприємців умовно відносять до сфер малого та середнього бізнесу. У перших та других часто різні цілі та інтереси. Проте спільним у них є поєднання приватних і публічних інтересів у своїй діяльності і належність до суб'єктів господарювання і суб'єктів підприємницької діяльності. Тому знання правового статусу суб'єктів підприємництва та суб'єктів господарювання (більш широке поняття. Яке крім суб'єктів підприємництва містить у собі також некомерційні суб'єкти господарювання) є важливим і необхідним для фахівця з права, економіки чи управління.

Саме на вивчення правового статусу суб'єктів господарювання взагалі та підприємництва зокрема орієнтовано даний посібник.

Посібник містить 6 тем, з яких тему 2 «Суб'єкти господарювання з особливим статусом» підготовлено кандидатом наук з державного управління, доцентом, доцентом кафедри господарського та екологічного права Донецького юридичного інституту ЛДУВС Т.В. Хайловою. Решту тем підготовлено кандидатом юридичних наук, доцентом кафедри загальноправових дисциплін ДонДУУ, завідувачем кафедри господарського та екологічного права Донецького юридичного інституту ЛДУВС Б.В. Деревянком та кандидатом юридичних наук, заступником завідувача кафедри загальноправових дисциплін ДонДУУ Є.В. Булатовим.

Навчально-методичний посібник містить розгляд питань, які розглядаються у змістових модулях тематичного плану з дисципліни «Господарське право». Зокрема тих, що містяться у змістових модулях 3 «Загальна характеристика суб'єктів господарського права. Правовий статус підприємств», 4 «Правовий статус господарських товариств», 5 «Правовий статус об'єднань підприємств та інших суб'єктів господарювання», 6 «Майнова основа господарювання», 7 «Правові засади приватизації державного та комунального майна», 9 «Загальна характеристика господарсько-правової відповідальності», 16 «Правове регулювання банківської діяльності».

ТЕМА 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Схема 1. Класифікація суб'єктів господарського права за обсягом і змістом господарської правосуб'єктності

ЗА ОБСЯГОМ І ЗМІСТОМ ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ
СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА:

**суб'єкти основної (первинної) ланки господарювання –
здійснюють господарську діяльність:**

- підприємства;
- господарські товариства;
- кооперативи;
- фермерські господарства;
- фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності;
- інші суб'єкти господарювання

**господарські об'єднання – здійснюють як господарську діяльність,
так і керівництво нею:**

- асоціації;
- корпорації;
- концерни;
- консорціуми;
- промислово-фінансові групи;
- холдингові компанії;
- асоційовані підприємства;
- інші види господарських об'єднань

**органи господарського керівництва –
здійснюють переважно управління господарською діяльністю:**

- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Верховна Рада і Рада міністрів АРК;
- обласні і районні ради і державні адміністрації;
- органи місцевого самоврядування – сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі комітети

інші суб'єкти господарського права: споживачі, громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності

Схема 2. Суб'єкти господарювання

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ – учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством

суб'єктами господарювання є:

господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до Господарського кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку

громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці

Господарська діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність

Схема 3. Пропозиції КМУ щодо узгодження видів суб'єктів господарювання за ГК України і відповідних їм юридичних осіб за ЦК України

ГК України	ЦК України
Приватні підприємства (ст. 113)	Товариства з обмеженою відповідальністю (ст.ст. 140-150)
Підприємства колективної власності:	
Виробничі кооперативи (ст. 95-110)	Виробничі кооперативи (ст.ст. 163-166)
Споживчі кооперативи (ст. 94)	Споживчі кооперативи (ст. 86)
Споживчі товариства (ст. 93)	
Житлові кооперативи (ст. 94)	
Інші кооперативи (ст. 94)	–
Підприємства споживчої кооперації (ст. 111)	Товариства з обмеженою відповідальністю (ст.ст. 140-150)
Підприємства громадських та релігійних організацій (ст. 112)	
Селянське (фермерське) господарство (ст. 114)	
Орендні підприємства (ст. 115)	
Комунальні комерційні організації (ст. 78)	Комунальні підприємства – юридичні особи публічного права (ст. 169)
Комунальні некомерційні організації (ст. 78)	
Державні комерційні підприємства (ст.ст. 74-75)	Товариства з обмеженою відповідальністю (ст.ст. 140-150)
Державні казенні підприємства (ст.ст. 76-77)	Непідприємницькі товариства (ст. 85 та ін.)
Господарські товариства:	Підприємницькі товариства:
Акціонерні відкриті товариства (ст.ст. 79-92)	Відкриті акціонерні товариства (ст. 152-162)
Акціонерні закриті товариства (ст.ст. 79-92)	–
Товариства з обмеженою відповідальністю (ст.ст. 79-80, 82-92)	Товариства з обмеженою відповідальністю (ст.ст. 140-150)
Товариства з додатковою відповідальністю (ст.ст. 79-80, 82-92)	Товариства з додатковою відповідальністю (ст. 151)
Командитні товариства (ст.ст. 79-80, 82-92)	Командитні товариства (ст.ст. 133-139)
Повні товариства (ст.ст. 79-80, 82-92)	Повні товариства (ст.ст. 119-132)
Благодійні та інші неприбуткові:	
Благодійні фонди (ст. 131)	Установи (ст. 83)
Членські благодійні організації (ст. 131)	Непідприємницькі товариства (ст. 85 та ін.)
Благодійні установи (ст. 131)	Установи (ст. 83 та ін.)
Об'єднання підприємств:	
Асоціації (ст.ст. 118-124)	Підприємницькі та непідприємницькі товариства (ст.ст. 84 і 85 відповідно та ін.)
Корпорації (ст.ст. 118-124)	
Консорціуми (ст.ст. 118-124)	
Концерни (ст.ст. 118-124)	
Промислово-фінансові групи (ст. 125)	
Асоційовані підприємства і холдингові компанії (ст. 126)	
Інші об'єднання підприємств (ст. 127)	
Громадяни – суб'єкти господарювання (ст. 128)	Фізичні особи-підприємці (ст.ст. 50-54)

Схема 4. Ознаки суб'єктів господарювання

ОЗНАКИ, ЩО У СУКУПНОСТІ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ЕКОНОМІЧНУ СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЯК ПРАВОСУБ'ЄКТНЕ УТВОРЕННЯ

Організаційна єдність. Передбачає, що у господарських правовідносинах бере участь усе утворення під власною назвою, уся сукупність учасників, а не кожен з них окремо. Колективні утворення мають внутрішню структуру (поділяються на внутрішньоструктурні підрозділи, кожен з яких очолює безпосередній керівник) і спільного керівника (одноособового чи колегіального)

Майнова відокремленість (наявність відокремленого майна, необхідного для здійснення господарської діяльності). Форми майнової відокремленості можуть бути різними в залежності від того, на якому речовому праві (праві власності, праві господарського відання, праві оперативного управління) здійснюється володіння, користування і розпорядження майном

Легітимність існування в якості суб'єкта господарювання. Ця ознака передбачає необхідність дотримання певних правил, проходження певного порядку утворення, проходження процедури державної реєстрації суб'єкта господарювання у встановленому законом порядку, офіційного визнання його існування у правовому полі України

Наявність господарських прав та обов'язків. Уся сукупність господарських прав та обов'язків складає повний обсяг господарської компетенції

Відповідальність за результати господарювання. Усі суб'єкти господарювання повинні здійснювати свою діяльність у межах правового господарського порядку в Україні, в атмосфері правового поля, не припускаючись правопорушень, передбачених законодавством. За порушення законодавства до суб'єкта господарювання можуть бути застосовані санкції, передбачені нормами розділу V Господарського кодексу України

Схема 5. Утворення суб'єкта господарювання за ГК України

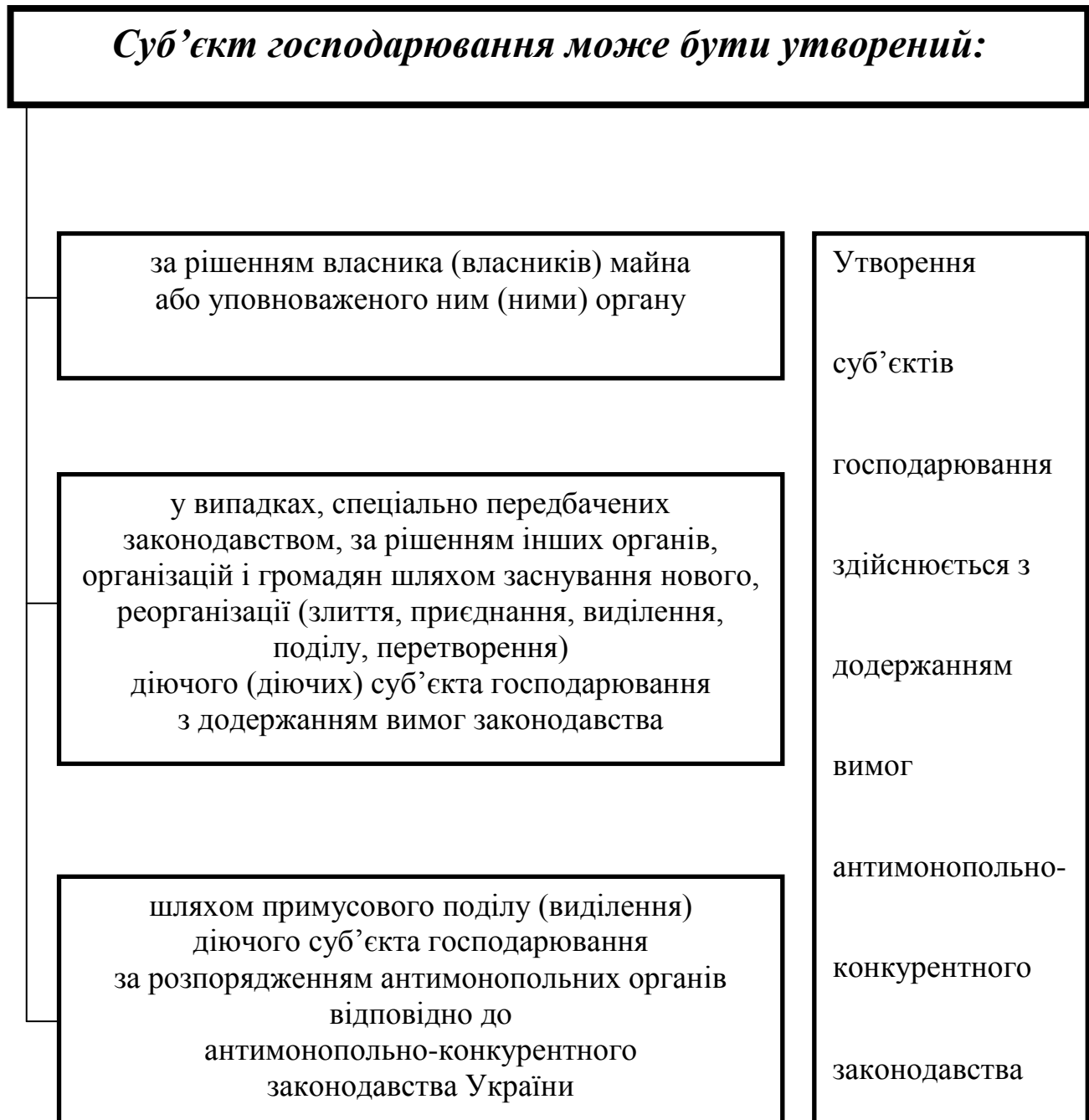
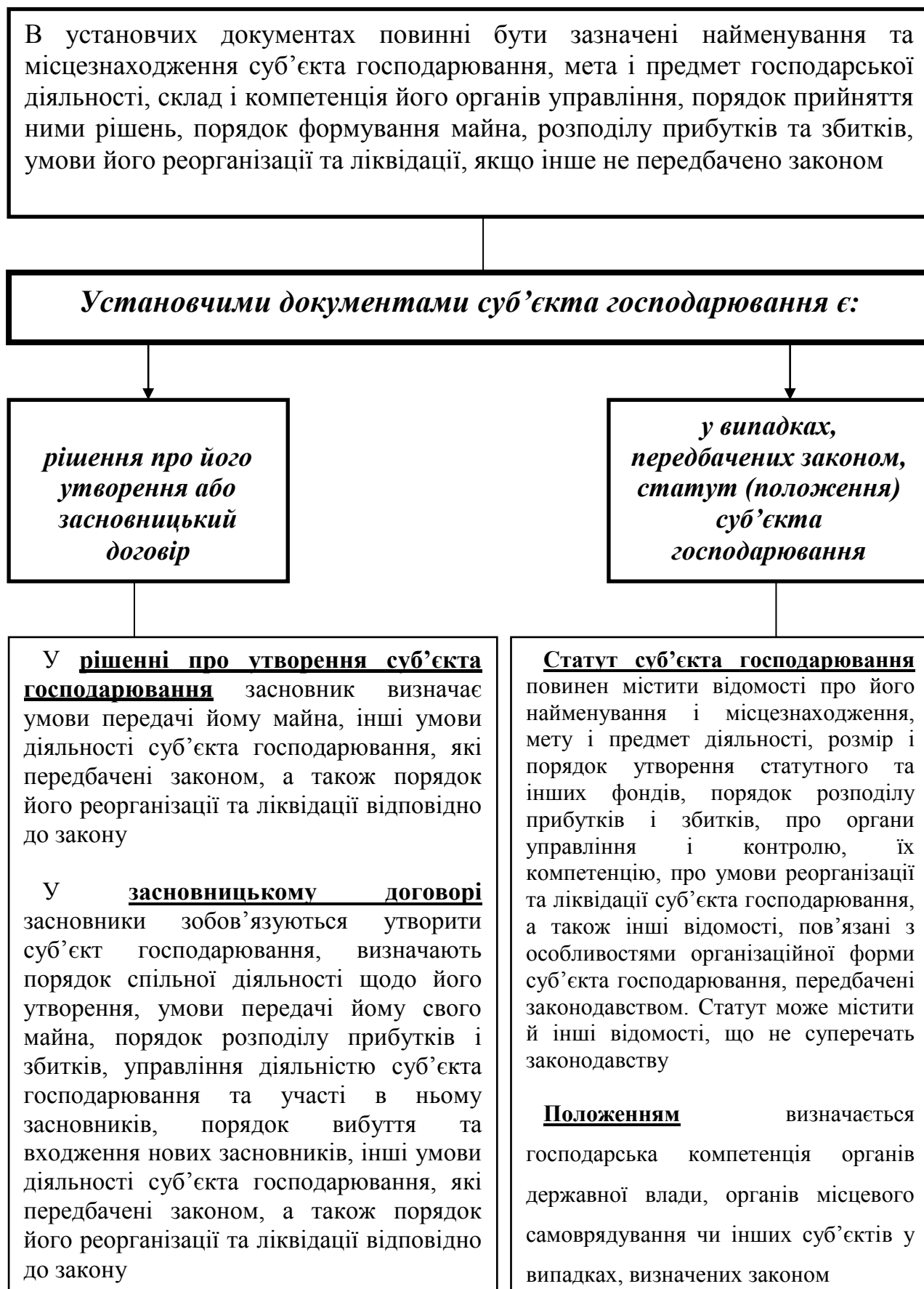

Схема 6. Установчі документи суб'єкта господарювання

**Схема 7. Державна реєстрація юридичних осіб
та фізичних осіб-підприємців (суб'єктів господарювання)**

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців», шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру

Порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців включає, зокрема:

перевірку комплектності документів, які подаються державному реєстратору, та повноти відомостей, що вказані в реєстраційній картці

перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації

внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу-підприємця до Єдиного державного реєстру

оформлення і видачу засновнику або уповноваженій ним особі свідоцтва про державну реєстрацію та виписки з Єдиного державного реєстру

Схема 8. Документи, що подаються для державної реєстрації суб'єкта господарювання

Для державної реєстрації суб'єкта господарювання подаються такі документи:

рішення власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу у випадках, передбачених законом

установчі документи, передбачені законом для відповідного виду юридичних осіб

рішення Антимонопольного комітету України про згоду на створення, реорганізацію (злиття, приєднання) суб'єктів господарювання у випадках, передбачених законом

документ (документи), що засвідчує сплату засновником (засновниками) внеску до статутного фонду суб'єкта господарювання у розмірі, встановленому законом

реєстраційна картка встановленого зразка

документ, що засвідчує сплату коштів за державну реєстрацію

При створенні у процесі приватизації та/або корпоратизації відкритих акціонерних товариств повинен також бути поданий звіт про наслідки підписки на акції, затверджений Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку

Схема 9. Відомості, що містяться у бланку свідоцтва
про державну реєстрацію суб'єкта господарювання

Схема 10. Припинення діяльності суб'єкта господарювання

Припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється:

шляхом ліквідації за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників

у випадках, передбачених ГК України, – за рішенням суду

шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення)

шляхом його ліквідації

у разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття

у разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до цього останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання

у разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу. У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права і обов'язки реорганізованого суб'єкта

у разі перетворення одного суб'єкта господарювання в інший до новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання

за ініціативою власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників

у зв'язку із закінченням строку, на який він створювався, чи у разі досягнення мети, заради якої його було створено

у разі визнання його в установленому порядку банкрутом, крім випадків, передбачених законом

у разі скасування його державної реєстрації у випадках, передбачених законом

ТЕМА 2. СУБ'ЄКТИ ОСНОВНОЇ ЛАНКИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Схема 1. Суб'єкти основної ланки господарювання

Схема 2. Види підприємств

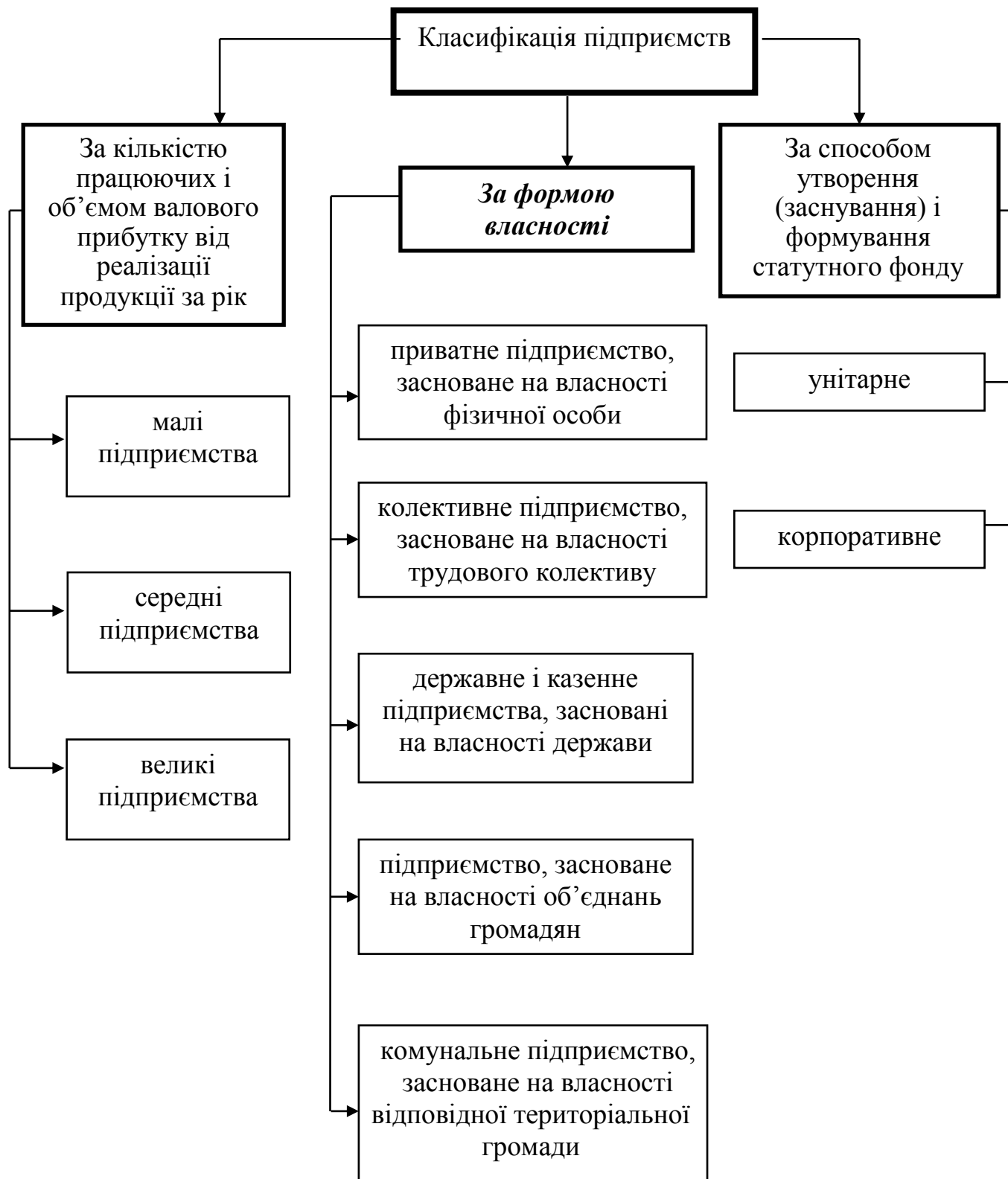

Схема 3. Розподіл підприємств на малі, середні та великі

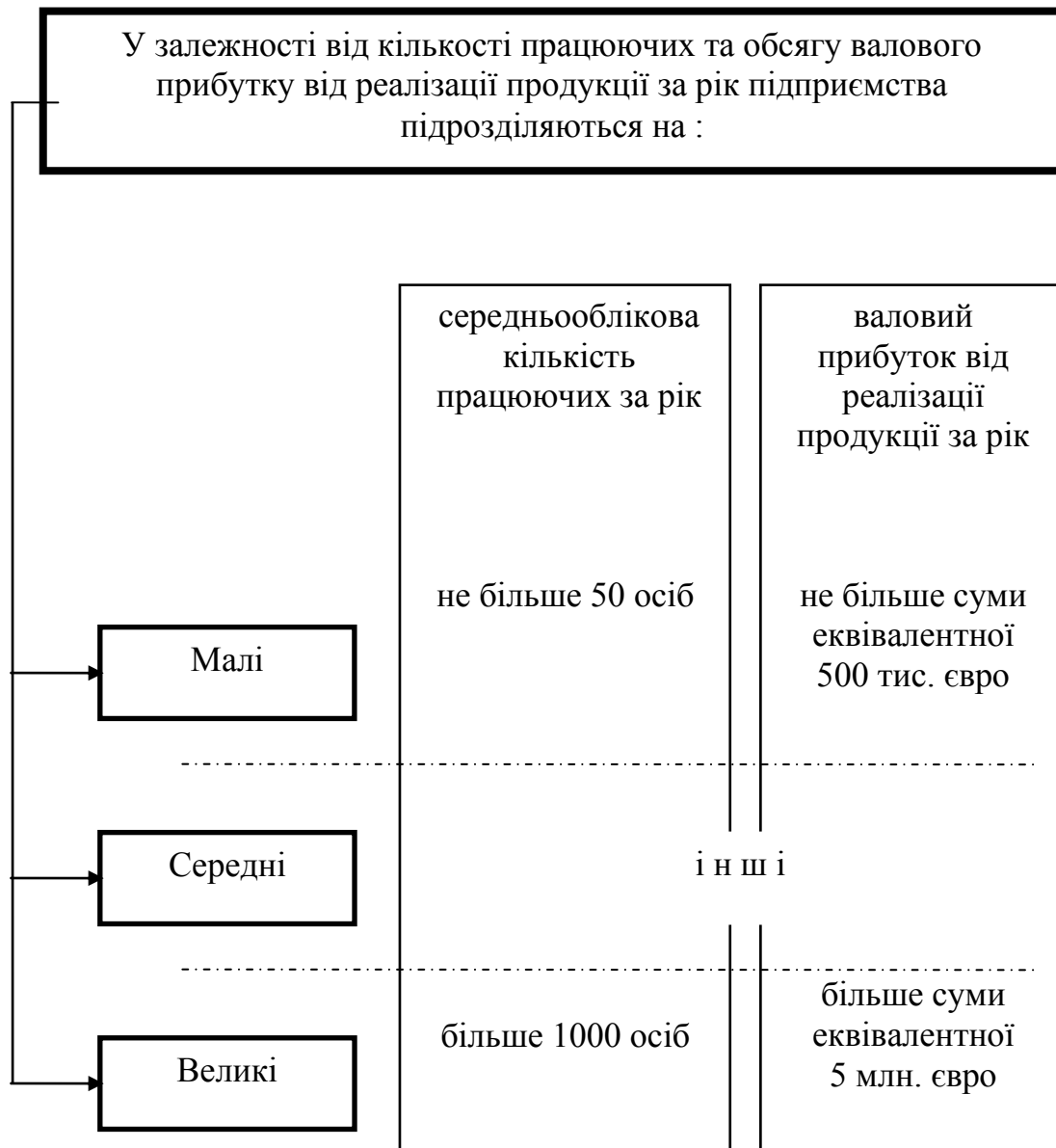

Схема 4. Види підприємств
за способом утворення і формування статутного фонду

Схема 5. Порівняльна характеристика унітарних підприємств

Види	Державні унітарні підприємства	Комунальні унітарні підприємства
Законодавство	Ст. 73 ГК <i>Комерційне</i> <i>казенне</i> ст. 74 ГК, ст. 76 ГК ст. 75 ГК ст. 77 ГК	Ст.78 ГК
Визначення	Є юридичною особою, створюється і діє на основі лише однієї форми власності – державної	Засноване на комунальній власності, тому утворюється компетентним органом місцевого самоврядування і, відповідно, належить до сфери управління цього органу
Майно	Знаходиться у державній власності та закріплюється за таким підприємством на праві господарського відання чи праві оперативного управління	Знаходиться у комунальній власності і закріплюється за такими підприємствами на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) чи на праві оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство)
Орган управління	Керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого належить підприємство, та є підзвітним цьому органу	Керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого належить підприємство, і є підзвітним цьому органу

Схема 6. Джерела формування майна казенного підприємства

Схема 7. Види господарських товариств

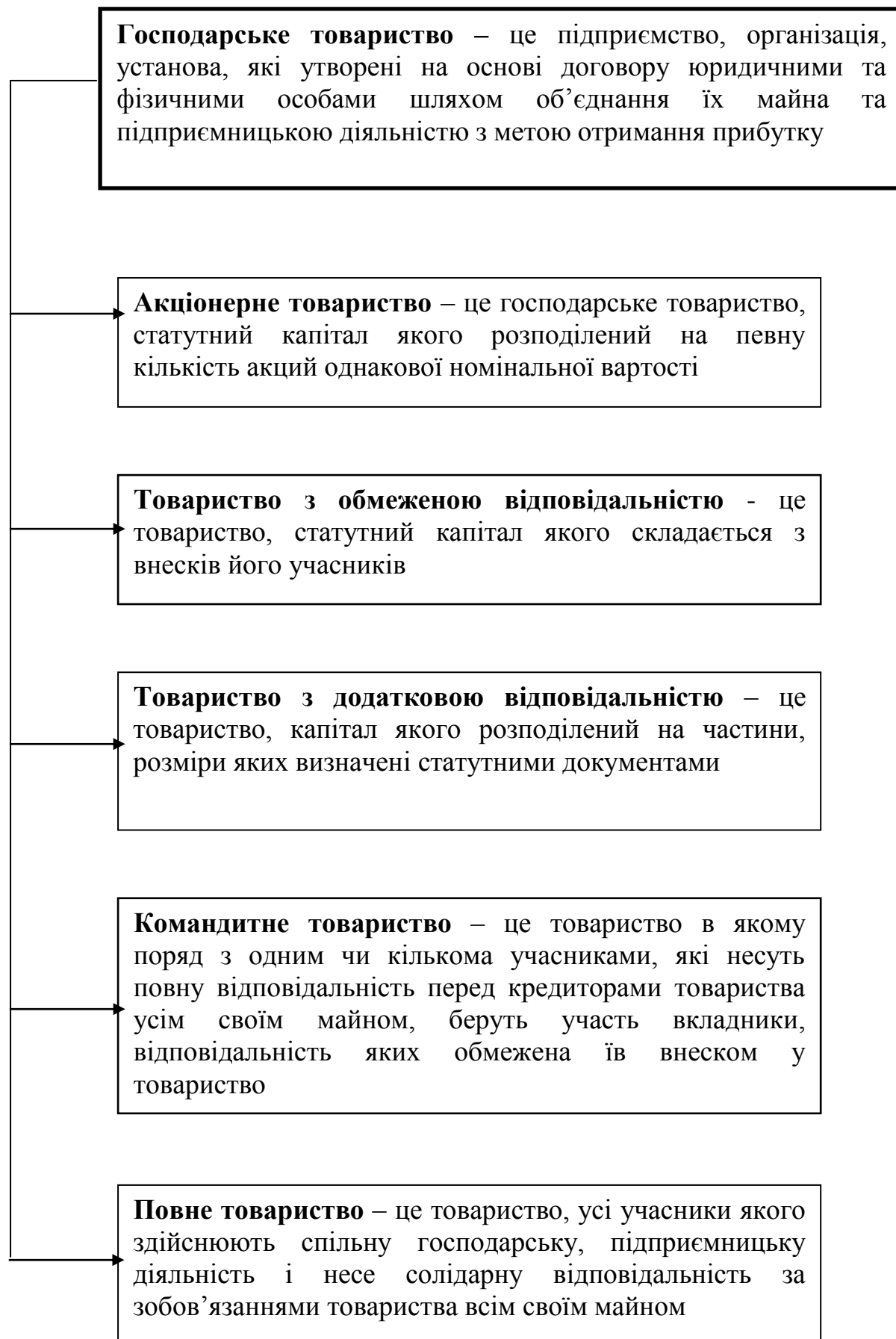

Схема 8. Права та обов'язки учасників господарського товариства

<i>Права</i>	<i>Обов'язки</i>
брати участь в управлінні товариством	дотримуватися установчих документів та виконувати свої обов'язки перед товариством
брати участь у розподілі прибутків й отримувати їх частину (дивіденди)	робити внески чи сплачувати акції у розмірі, порядку і за рахунок коштів, які передбачені установчими документами
отримувати інформацію про діяльність товариства	не розголошувати комерційну таємницю й конфіденційну інформацію про діяльність товариства
право виходу з товариства та інші права, встановлені законодавством і установчими документами	інші обов'язки, якщо вони передбачені законодавством і установчими документами

Схема 9. Особливості установчих документів господарських товариств

Організаційно-правова форма	Установчі документи	Відомості, які повинні додатково міститися в установчих документах	Правова норма
Акціонерне товариство	статут	Вид товариства	ч.3 ст.82 ГК України, ст.154 ЦК України, ст.37 Закону України
		Розмір статутного капіталу	
		відомості про види акцій, що випускаються, їх номінальної вартості, співвідношення акцій різних видів, кількість акцій, що купуються засновниками, наслідки невиконання зобов'язань по викупу акцій	
		перелік питань, по яким необхідно кваліфікована більшість голосів	
		права акціонерів товариств	
Товариство з обмеженою відповідальністю	статут	Вид товариства	ч.4 ст.82 ГК України, ст.143 ЦК України, ст.51 Закону України
		розмір статутного капіталу та розмір частки кожного з учасників	
		перелік питань, по яким необхідна кваліфікована більшість голосів	
		розмір, склад та порядок внесення учасниками вкладів	
		розмір та порядок формування резервного фонду	
		порядок передачі (переходу) часток у статутному капіталі	
Товариство з додатковою відповідальністю	статут	Вид товариства	ст.151 ЦК України, ст.65 Закону України
		розмір статутного капіталу та розмір частки кожного з учасників	
		розмір, склад та порядок внесення учасниками вкладів	
		розмір та порядок формування резервного фонду	
		порядок передачі (переходу) часток у статутному капіталі	
		розмір додаткової відповідальності учасників	
Повне товариство	установчий договір	розмір та складеного капіталу	ч.5 ст.82 ГК України, ст.120 ЦК України, ст.6 Закону України
		розмір частки кожного з учасників у капіталі	
		форма участі у справах товариства	
		розмір та порядок змін часток кожного учасника	
		розмір, склад та порядок внесення учасниками вкладів	
Командитне товариство	установчий договір	розмір частки кожного з повних учасників	ч.5 ст.82 ГК України, ст.134 ЦК України, ст.76 Закону України
		форма участі у справах товариства	
		розмір, склад та порядок внесення вкладів повними учасниками	
		сукупний розмір часток вкладів у майні товариства, склад та порядок внесення ними вкладів	
		розмір та склад складеного капіталу товариства	

Схема 10. Особливості формування початкового капіталу господарських товариств

<i>Форма господарських товариств</i>	Х а р а к т е р и с т и к и		
	<i>Розмір статутного фонду (капіталу)</i>	<i>Вимога до внеску державної реєстрації</i>	<i>Внески</i>
Акціонерне товариство	1250 мінімальних заробітних плат	50% - закрите акціонерне товариство, 30% - відкрите акціонерне товариство	грошові кошти або майно (ч. 1 ст.8 Закону України "Про папери та фондову біржу")
Товариство з обмеженою відповідальністю	100 мінімальних заробітних плат	50%	будь-які
Товариство з додатковою відповідальністю	100 мінімальних заробітних плат	50%	будь-які
Повне товариство	не встановлено	не встановлено	будь-які
Командитне товариство	не встановлено	кожен з вкладників не менш ніж 25% свого внеску	повні учасники - будь-які вклади; вкладники - тільки грошові кошти або матеріальні внески
Страховики	100 тис. EUR та 500 тис. EUR		доля грошових вкладів повинна скласти на менш 60% (25% дозволяється державними паперами), забороняється вносити нематеріальні активи
Фондові біржі	10000 НМДГ		будь-які, окрім недержавних цінних паперів (доля довгострокових державних цінних паперів не більш 30%)
Інвестиційні фонди	2000 мінімальних заробітних плат		грошові кошти, цінні папери та нерухоме майно (його частка у статутному фонді не більш 25%)
Інвестиційні компанії	50000 мінімальних заробітних плат		будь - які
Банки	1 млн. EUR	100%	тільки грошові кошти

Схема 11. Власність господарського товариства

Схема 12. Класифікація акціонерних товариств.

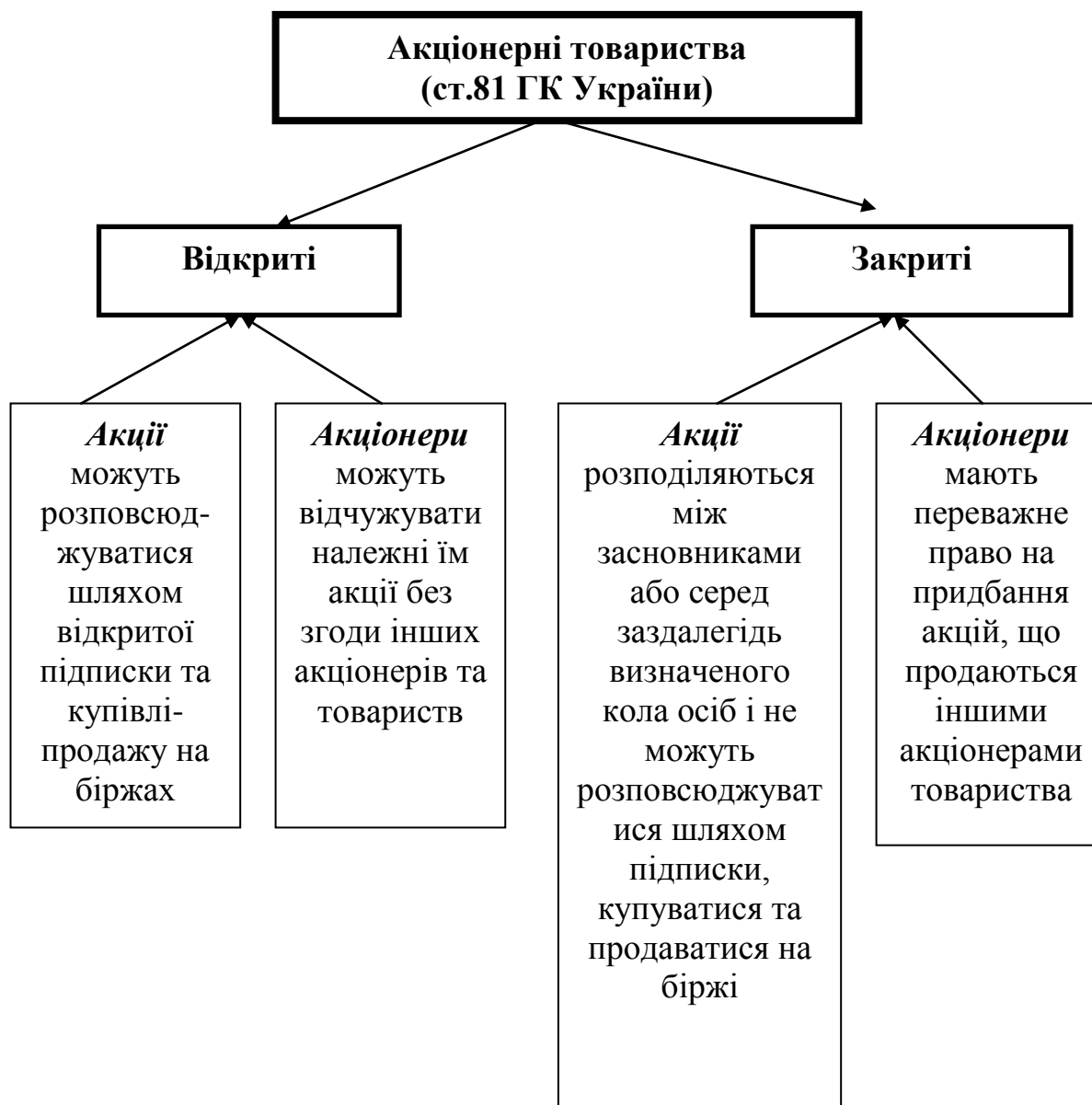

Схема 14. Класифікація кооперативів

Схема 15. Органи управління кооперативу

	Зміст
Поняття	<i>Кооператив</i> – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які добровільно об'єдналися на основі членства для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення своїх економічних, соціальних та інших потреб на засадах самоврядування
Мета створення	Задоволення інтересів членів кооперативів
Ознаки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кооператив є юридичною особою (ст. 6 ЗУ «Про кооперацію») 2. Кооператив утворюється фізичними та/або юридичними особами 3. Засновники кооперативу з метою його створення добровільно об'єднуються на основі членства 4. Кооператив утворюється для ведення спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб його членів
Вищий орган управління	Загальні збори членів кооперативу
Виконавчий орган	Правління, яке очолює голова, повноваження якого визначаються статутом кооперативу. У кооперативі, в якому кількість членів перевищує 50 осіб, може утворюватися спостережна рада кооперативу.
Контролюючий орган	Ревізійна комісія (ревізор)

Схема 16. Загальні збори членів виробничого кооперативу

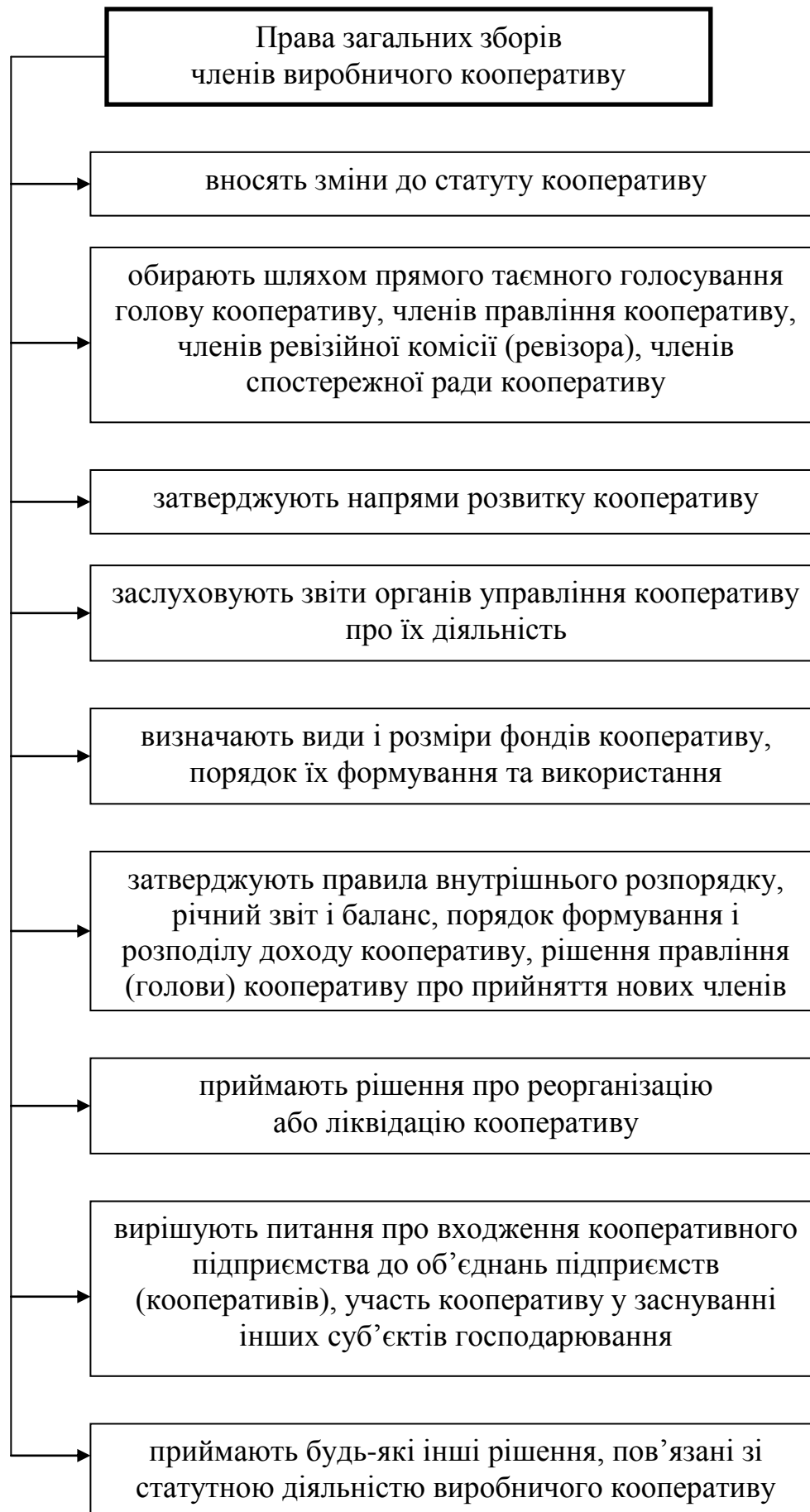

Схема № 17. Правління виробничого кооперативу

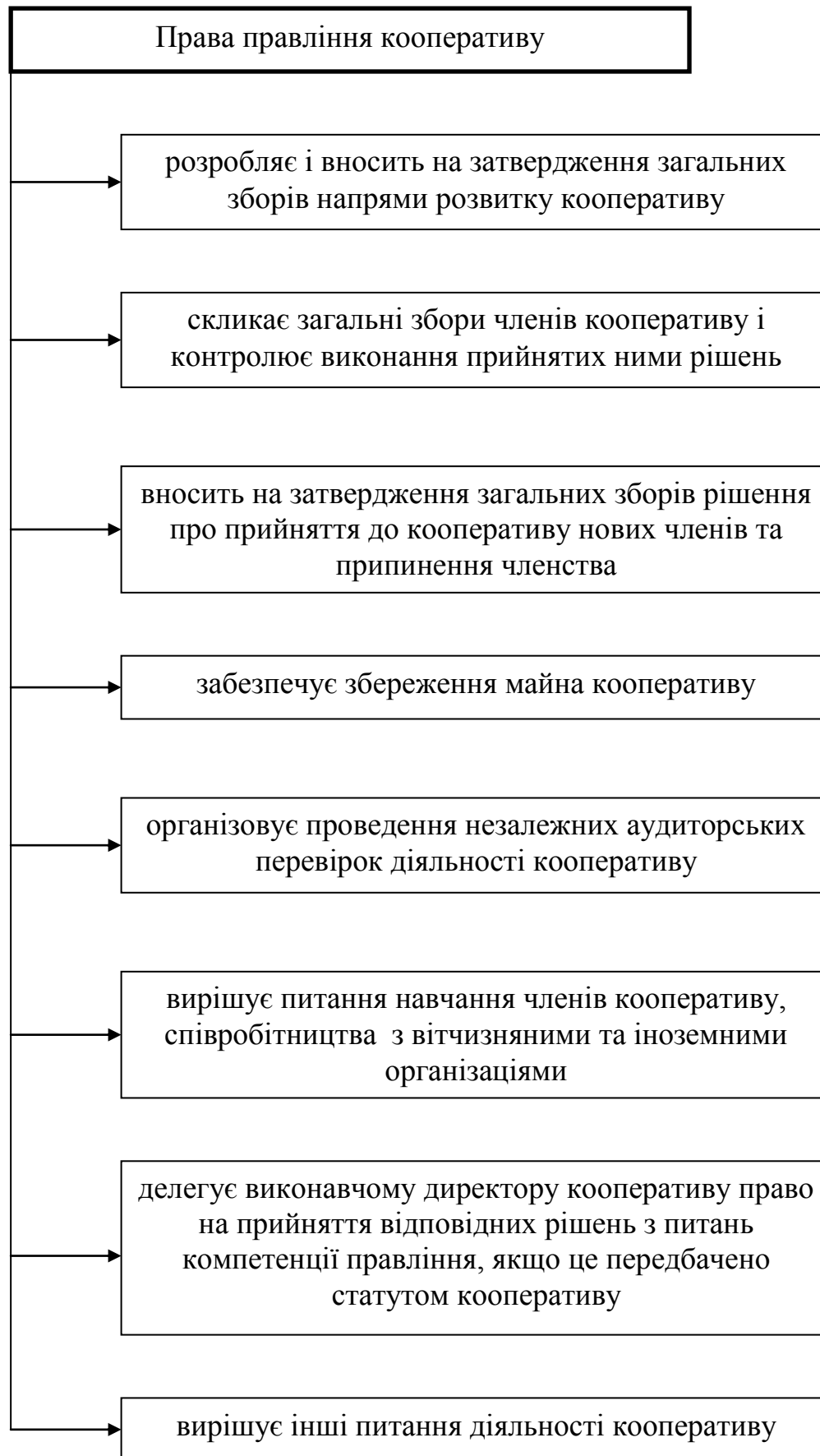

Схема 18. Права членів виробничого кооперативу

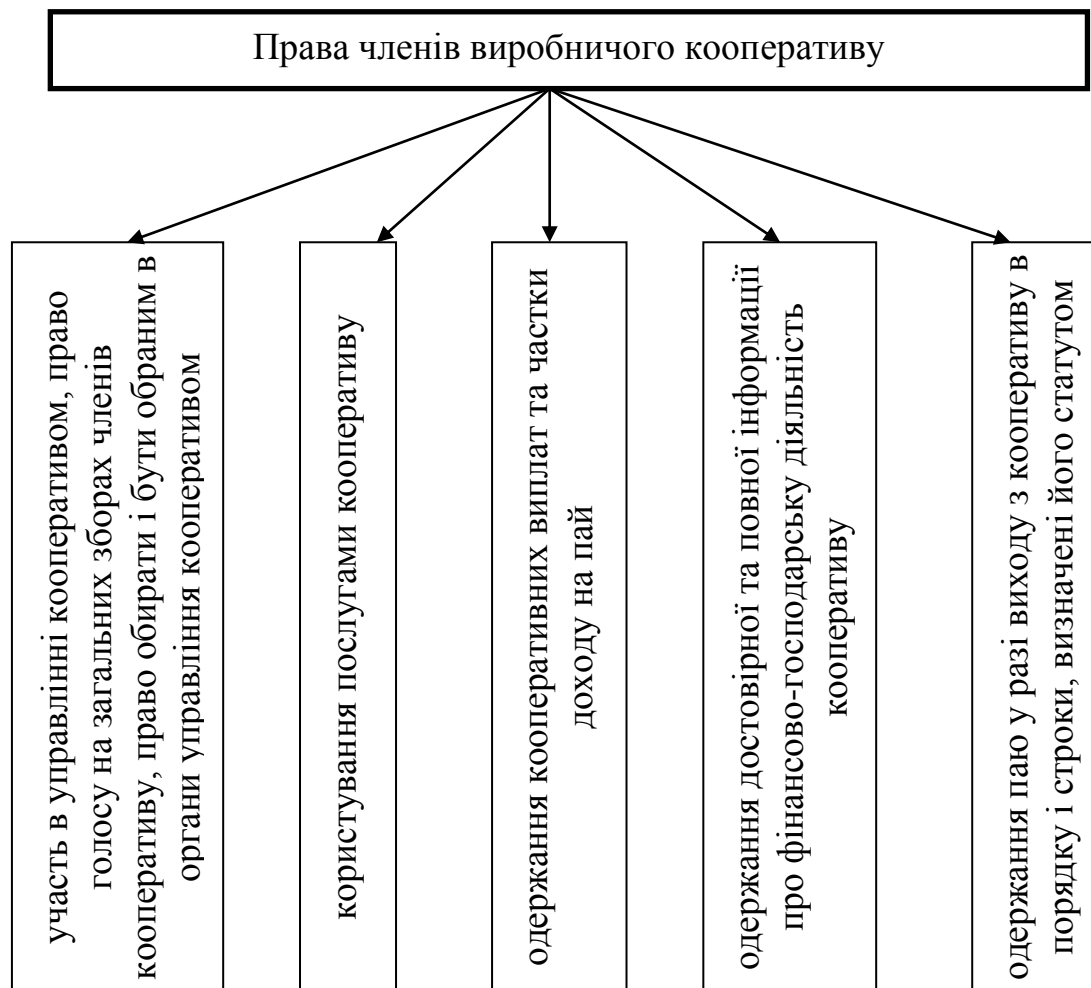

Схема 19. Класифікація підприємницької діяльності

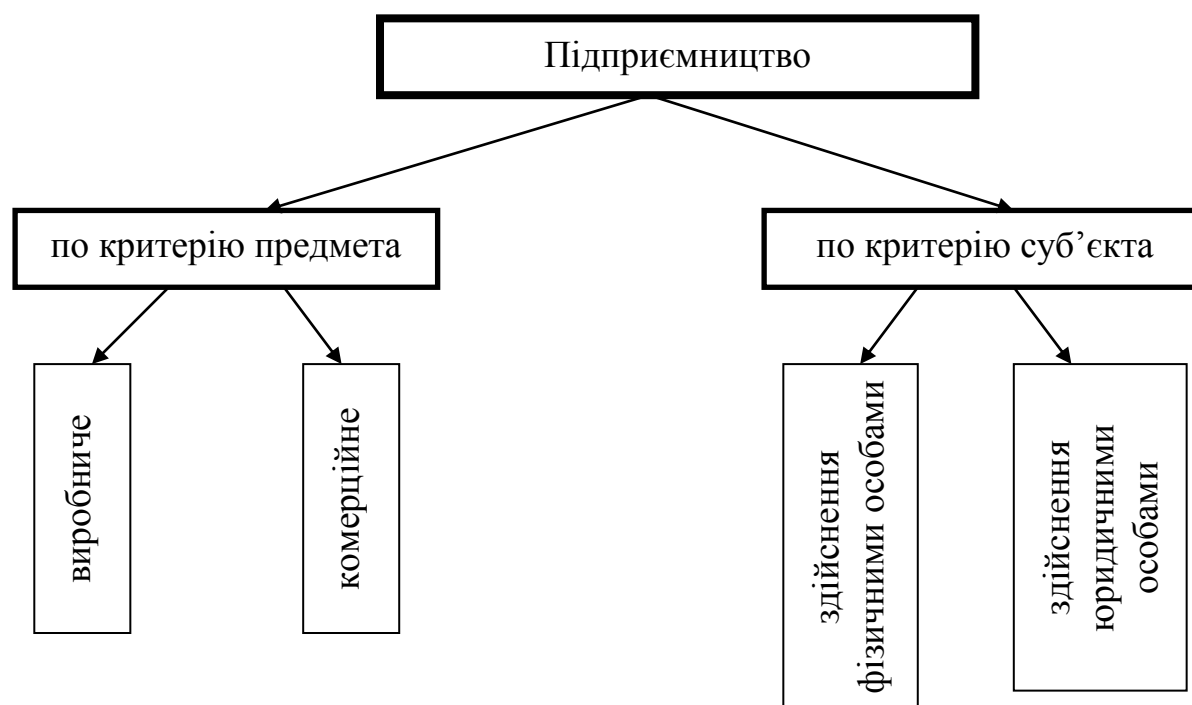

Схема 20. Ознаки підприємницької діяльності

Схема 21. Порівняльна характеристика принципів підприємницької діяльності та принципів діяльності виробничого кооперативу

П р и н ц и п и	
Підприємництво (ст. 44 ГК України)	Виробничий кооператив (ст. 96 ГК України)
<ul style="list-style-type: none"> - вільний вибір підприємцем видів підприємницької діяльності; - самостійне формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законодавством, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону; - вільний найом підприємцем працівників; - комерційний розрахунок та власний комерційний ризик; - вільне розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом; - самостійне здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд 	<ul style="list-style-type: none"> - добровільність членства громадян у кооперативі та вільний вихід з нього; - особиста трудова участь членів кооперативу у діяльності підприємства; - відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статус кооперативу, бажає брати участь у його діяльності на умовах, встановлених статутом кооперативу; - демократичний характер управління кооперативом, рівні права членів кооперативу при прийнятті рішень; - розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх трудової та майнової участі в діяльності кооперативу; - контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, визначеному статутом

ТЕМА 3. СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРЮВАННЯ З ОСОБЛИВИМ СТАТУСОМ

Схема 1. Види суб'єктів господарювання з особливим статусом

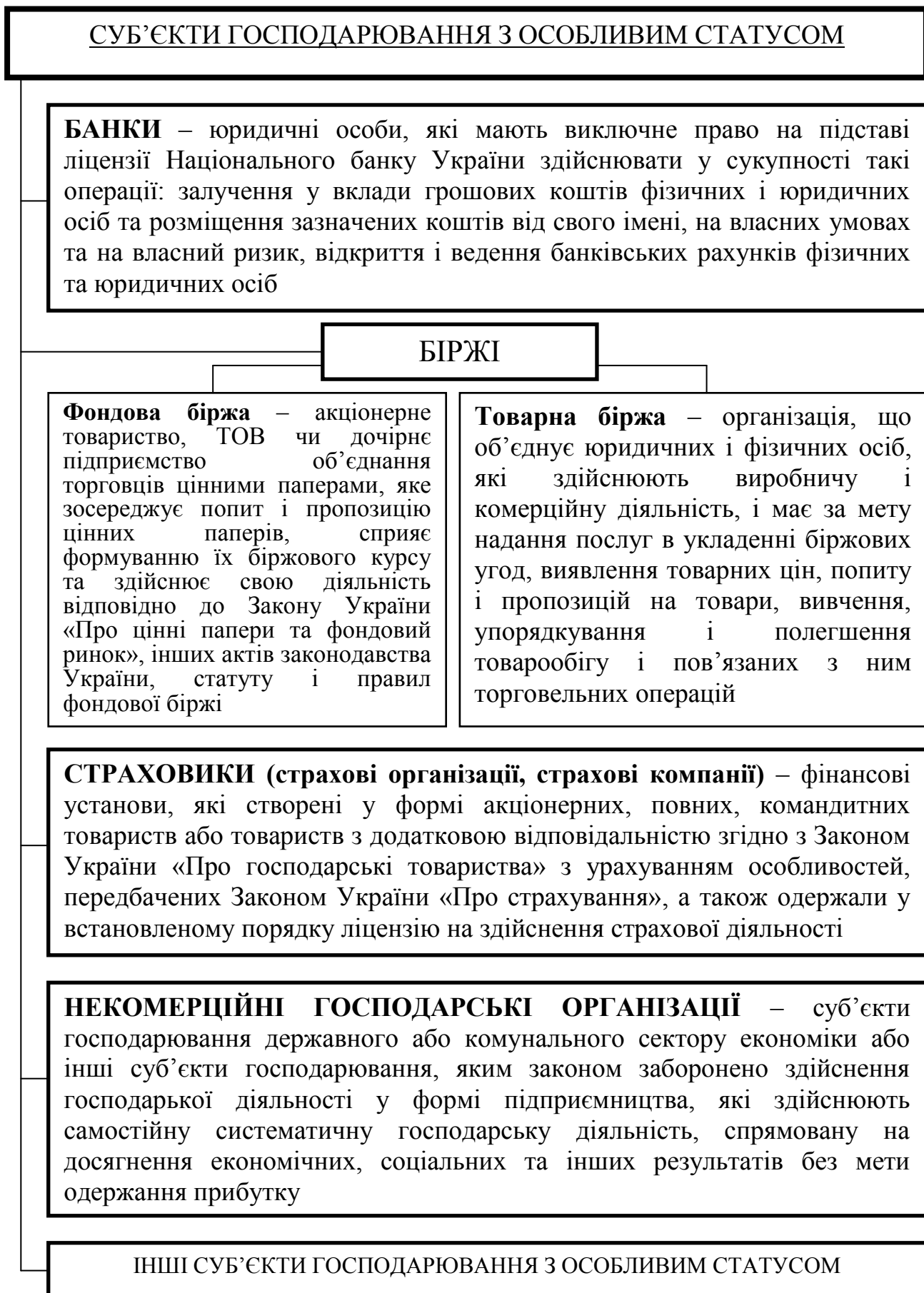

Схема 2. Види банків

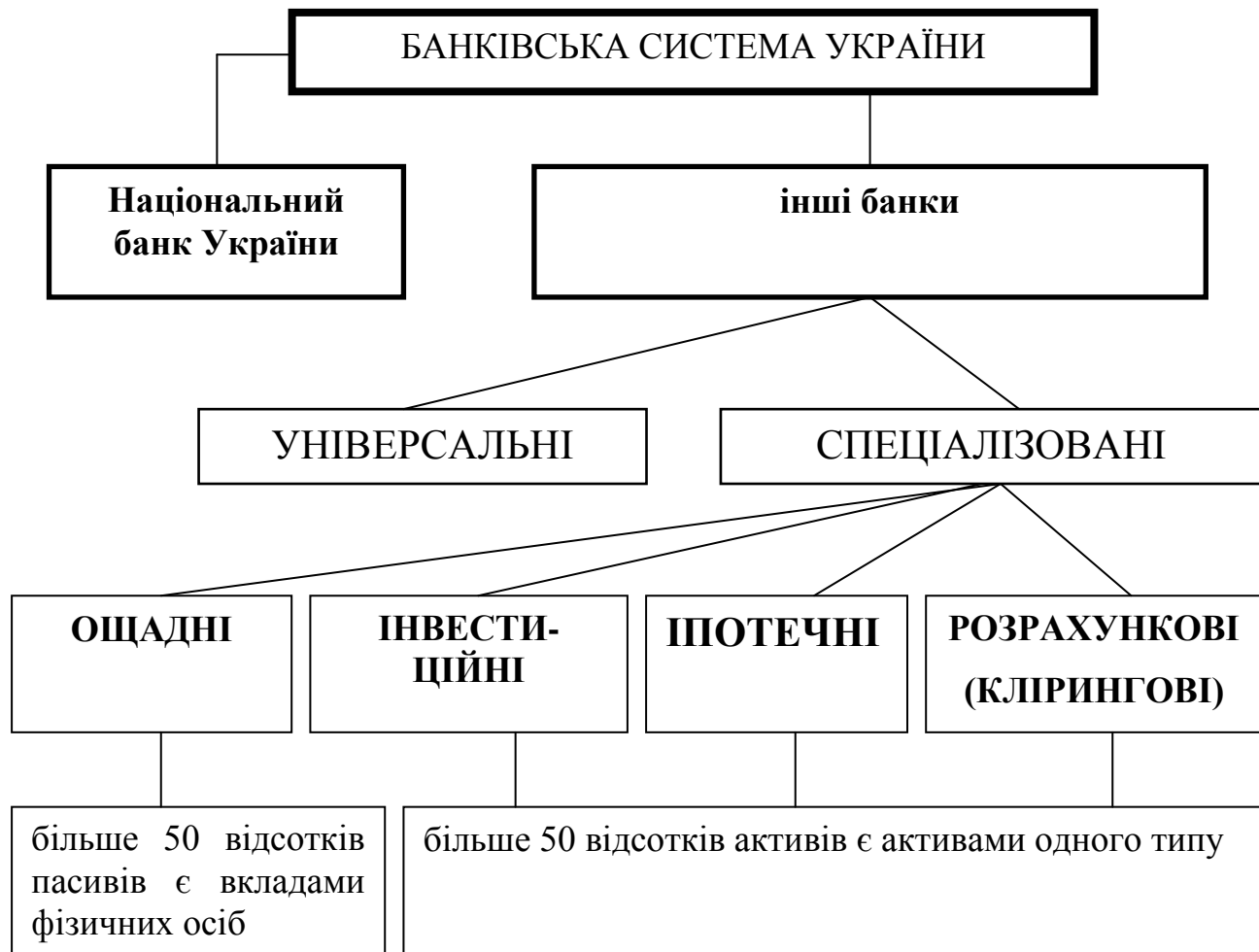

Схема 3. Функції Національного банку України

ФУНКЦІЇ НБУ

ОСНОВНА ФУНКЦІЯ:

забезпечення стабільності грошової одиниці України

ІНШІ ФУНКЦІЇ:

- 1) відповідно до розроблених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;
- 2) монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує її обіг;
- 3) виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;
- 4) встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- 5) організує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- 6) визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками;
- 7) визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- 8) здійснює банківське регулювання та нагляд;
- 9) веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках;
- 10) веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;
- 11) здійснює сертифікацію аудиторів, які проводитимуть аудиторську перевірку банків, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банку;
- 12) складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування;
- 13) представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;
- 14) здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;
- 15) забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;
- 16) аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин;
- 17) організує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей;
- 18) реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі НБУ;
- 19) бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;
- 20) визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи НБУ;
- 21) здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом

Схема 4. Операції Національного банку України

**Національний банк для забезпечення виконання
покладених на нього функцій
здійснює такі операції:**

1) надає кредити комерційним банкам для підтримки ліквідності за ставкою не нижче ставки рефінансування НБУ та в порядку, визначеному НБУ;
2) надає кредити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб під заставу цінних паперів за ціною не нижче індексу інфляції терміном на 5 років;
3) здійснює дисконтні операції з векселями і чеками в порядку, визначеному НБУ;
4) купує та продає на вторинному ринку цінні папери у порядку, передбаченому законодавством України;
5) відкриває власні кореспондентські та металеві рахунки у закордонних банках і веде рахунки банків-кореспондентів;
6) купує та продає валютні цінності з метою монетарного регулювання;
7) зберігає банківські метали, а також купує та продає банківські метали, дорогоцінні метали та камені та інші коштовності, пам'ятні та інвестиційні монети з дорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках без квотування і ліцензування;
8) розміщує золотовалютні резерви самостійно або через банки, уповноважені ним на ведення валютних операцій, виконує операції з золотовалютними резервами України з банками, рейтинг яких за класифікацією міжнародних рейтингових агентств відповідає вимогам до першокласних банків не нижче категорії А;
9) приймає на зберігання та в управління державні цінні папери й інші цінності;
10) видає гарантії і поруки, відповідно до положення, затвердженого Радою НБУ;
11) веде рахунок Державного казначейства України без оплати і нарахування відсотків;
12) виконує операції по обслуговуванню державного боргу, пов'язані із розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними;
13) веде особові рахунки працівників НБУ;
14) веде рахунки міжнародних організацій;
15) здійснює безспірне стягнення коштів з рахунків своїх клієнтів відповідно до законодавства України в тому числі за рішенням суду;
НБУ має право здійснювати й інші операції, необхідні для забезпечення виконання своїх функцій

Схема 5. Структура Національного банку України

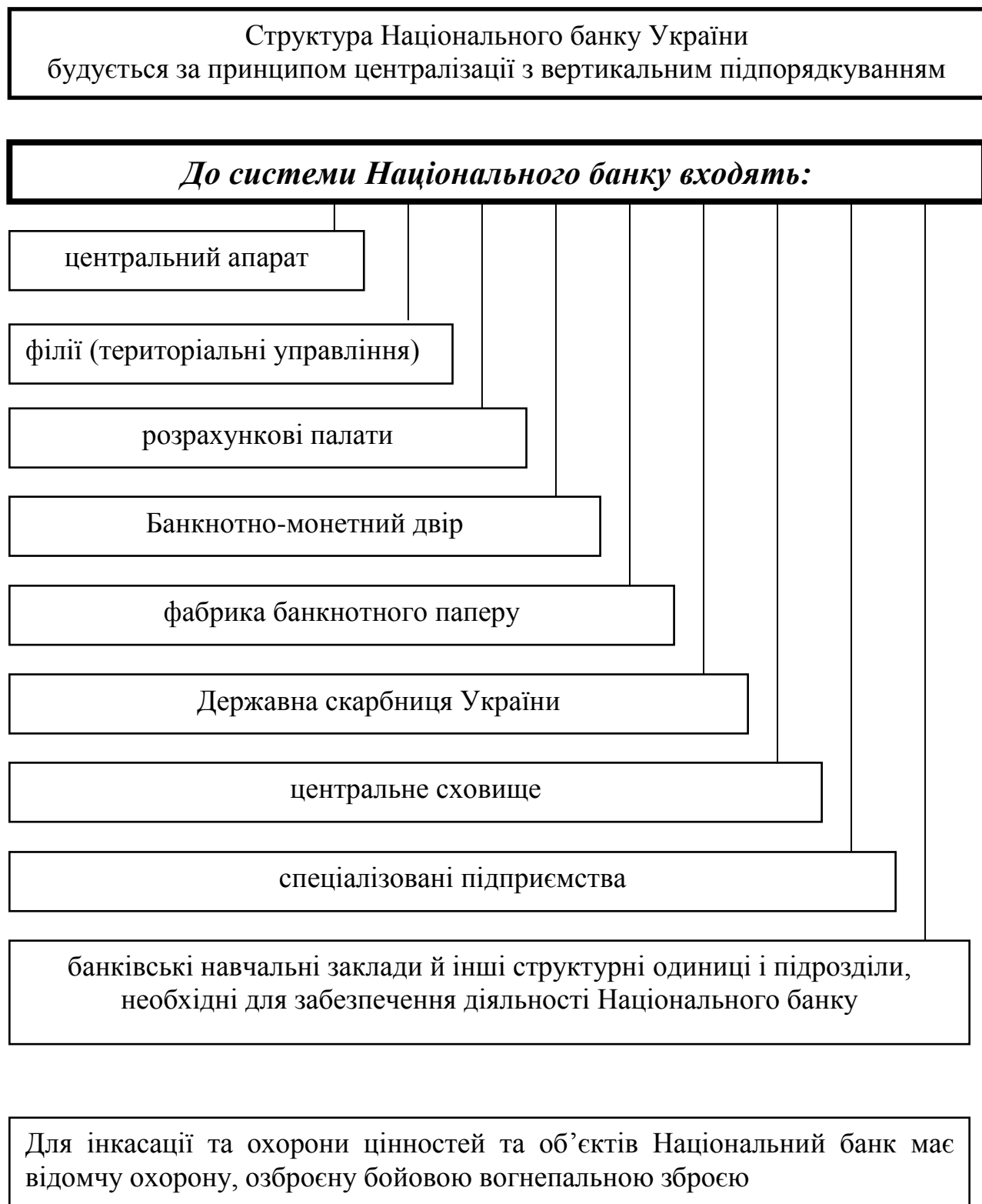

Схема 6. Керівні органи Національного банку України

Керівними органами НБУ є Рада НБУ та Правління НБУ

Рада Національного банку:

- 1) відповідно до загальнодержавної програми економічного розвитку та основних параметрів економічного та соціального розвитку України до 15 вересня розробляє Основні засади грошово-кредитної політики і вносить їх Верховній Раді України для інформування, здійснює контроль за виконанням Основних засад грошово-кредитної політики;
- 2) здійснює аналіз впливу грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України та розробляє пропозиції щодо внесення відповідних змін до неї;
- 3) затверджує Регламент Ради НБУ;
- 4) затверджує кошторис доходів та витрат НБУ та подає Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України до 1 вересня поточного року прогнозовані відомості про сальдо кошторису для включення до проекту Державного бюджету України на наступний рік;
- 5) приймає рішення про збільшення розміру статутного капіталу НБУ;
- 6) визначає аудиторську компанію для проведення аудиторської перевірки НБУ, розглядає аудиторський висновок та затверджує бухгалтерський баланс НБУ, публікує в офіційних друкованих засобах масової інформації щорічний баланс НБУ;
- 7) затверджує щорічно до 1 липня звіт про виконання кошторису НБУ та розподіл прибутку за звітний бюджетний рік;
- 8) затверджує рішення Правління НБУ про участь у міжнародних фінансових організаціях;
- 9) вносить рекомендації Правлінню НБУ в межах розроблених Основних засад грошово-кредитної політики стосовно:
 - методів та форм прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку України, а також грошово-кредитної політики;
 - окремих заходів монетарного і регулятивного характеру та їх впливу на економічний і соціальний розвиток України;
 - політики курсоутворення та валютного регулювання;
 - розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності;
 - вдосконалення платіжної системи;
 - інших питань, віднесених законом до компетенції Ради НБУ;
- 10) вносить рекомендації Кабінету Міністрів України стосовно впливу політики державних запозичень та податкової політики на стан грошово-кредитної сфери України;
- 11) з метою забезпечення виконання Основних засад грошово-кредитної політики має право застосування відкладального вето щодо рішень Правління НБУ з питань:
 - а) диверсифікації активів НБУ та їх ліквідності;
 - б) лімітів позабалансових зобов'язань;
 - в) формування резервів, покриття фінансових ризиків;
 - г) порядку відрахувань доходів до Державного бюджету України;
 - д) мінімального розміру золотовалютних резервів;
 - е) з інших питань, віднесених до її компетенції

Правління Національного банку:

- 1) приймає рішення:
 - щодо економічних засобів та монетарних методів, необхідних для реалізації Основних засад грошово-кредитної політики відповідно до прийнятих рішень Ради НБУ з цих питань та необхідності забезпечення стабільності і купівельної спроможності національної валюти;
 - про емісію валюти України та вилучення з обігу банкнот і монет;
 - про зміну процентних ставок НБУ;
 - про диверсифікацію активів НБУ та їх ліквідності;
 - щодо лімітів позабалансових зобов'язань НБУ;
 - про формування резервів та покриття фінансових ризиків НБУ;
 - щодо розподілу прибутку та порядку відрахувань доходів до Державного бюджету України;
 - щодо мінімального розміру золотовалютних резервів НБУ;
 - про встановлення лімітів операцій на відкритому ринку, які здійснює НБУ;
 - про перелік цінних паперів та інших цінностей, придатних для забезпечення кредитів НБУ;
 - про умови допуску іноземного капіталу до банківської системи України;
 - про встановлення економічних нормативів для банків;
 - про розмір та порядок формування обов'язкових резервів для банків;
 - про застосування заходів впливу до банків та інших осіб, діяльність яких перевіряється НБУ відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
 - про створення та ліквідацію підприємств, установ НБУ;
 - про участь у міжнародних фінансових організаціях;
 - про купівлю та продаж майна для забезпечення діяльності НБУ;
 - щодо встановлення плати за надані відповідно до закону послуги (здійснені операції);
- 2) подає на затвердження Раді НБУ річний звіт НБУ, проект кошторису доходів та витрат на наступний рік та інші документи і рішення відповідно до статті 9 Закону України «Про Національний банк України»; на вимогу Ради НБУ надає для інформування бухгалтерські, статистичні та інші відомості щодо діяльності НБУ та банківської системи України, необхідні для виконання її завдань;
- 3) визначає організаційні основи та структуру НБУ, затверджує положення про структурні підрозділи та установи НБУ, статuti його підприємств, порядок призначення керівників підрозділів, підприємств та установ;
- 4) затверджує штатний розпис НБУ та форми оплати праці;
- 5) устанавлює порядок надання банківських ліцензій банкам, інших ліцензій юридичним особам на здійснення окремих банківських операцій, а також інших ліцензій та дозволів у випадках, передбачених законом;
- 6) видає нормативно-правові акти НБУ;
- 7) затверджує Регламент Правління НБУ;
- 8) виконує функції, передбачені статтями 3, 23, 28, 60 і 64 Закону України «Про Національний банк України», та інші функції, що випливають із основної мети діяльності НБУ

Схема 7. Форми регулювання банківської діяльності

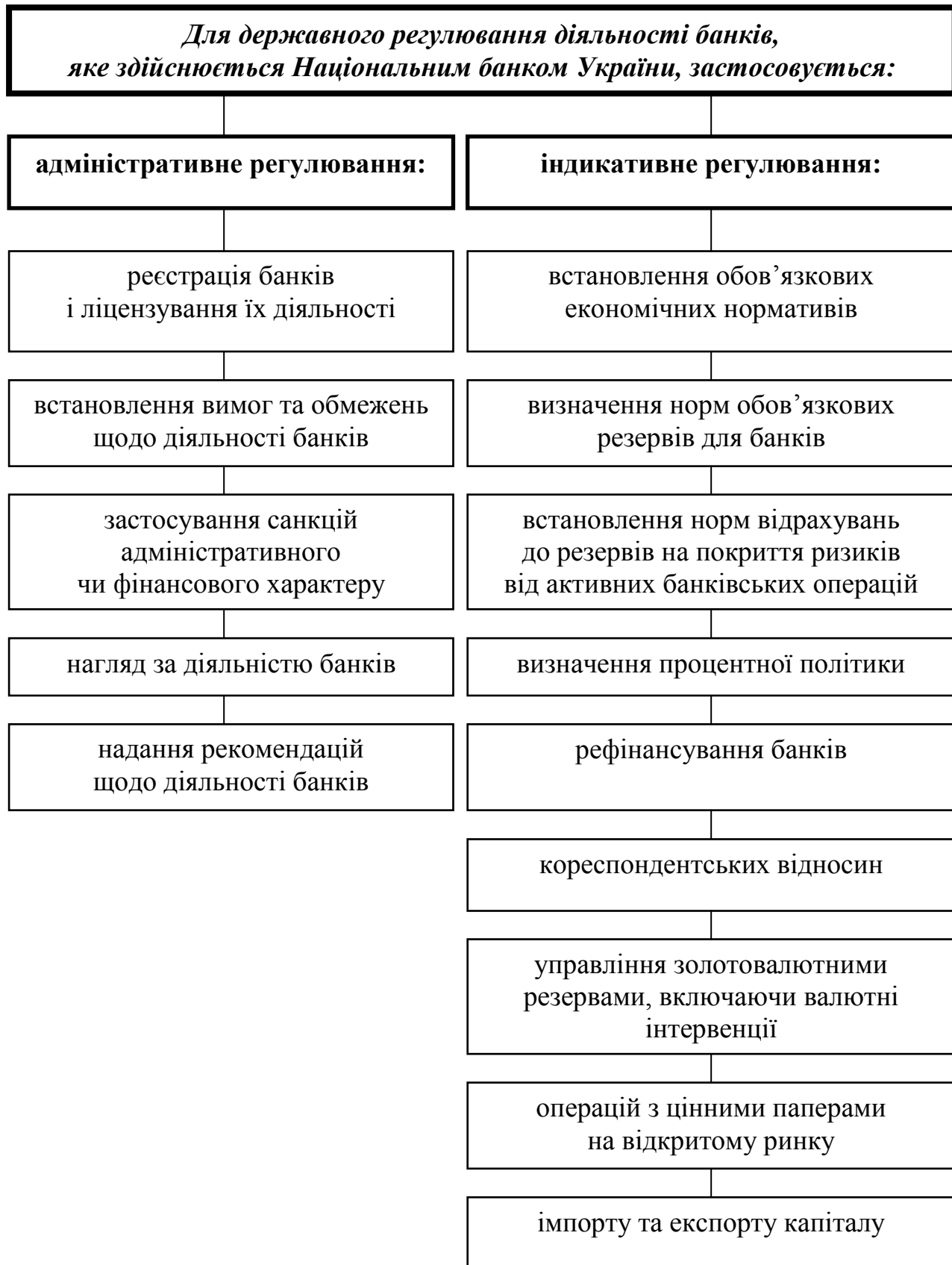

Схема 8. Банківські операції

На підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції:

- 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них;
- 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик

Банк, крім перелічених вище операцій, має право здійснювати такі операції та угоди:

- 1) операції з валютними цінностями;
- 2) емісію власних цінних паперів;
- 3) організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
- 4) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг);
- 5) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- 6) придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- 7) лізинг;
- 8) послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів;
- 9) випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів;
- 10) випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток;
- 11) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій

За умови отримання письмового дозволу Національного банку України банки також мають право здійснювати такі операції:

- 1) здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб;
- 2) здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї;
- 3) перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів;
- 4) операції за дорученням клієнтів або від свого імені:
 - з інструментами грошового ринку;
 - з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках;
 - з фінансовими ф'ючерсами та опціонами;
- 5) довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами;
- 6) депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів

Банк має право здійснювати інші угоди згідно із законодавством України

Схема 9. Державна реєстрація банків

I) Уповноважені засновниками банку особи подають Національному банку України для державної реєстрації такі документи:

- 1) заяву про реєстрацію банку;
- 2) установчий договір (крім державного банку);
- 3) статут банку;
- 4) рішення про створення банку (протокол установчих зборів) або Постанову Кабінету Міністрів України про створення державного банку;
- 5) бізнес-план, що визначає види діяльності, які банк планує здійснювати на найближчий рік, та стратегію діяльності банку на найближчі три роки згідно із встановленими Національним банком України вимогами;
- 6) інформацію про фінансовий стан учасників, які матимуть істотну участь у банку. У разі коли засновником банку є юридична особа, надається інформація про членів ради директорів і осіб, які мають істотну участь у цій юридичній особі;
- 7) бухгалтерську і фінансову звітність за останні чотири звітних періоди (квартали) - для учасників - юридичних осіб, які матимуть істотну участь у банку, довідку Державної податкової адміністрації України про доходи за останній звітний період (рік) - для учасників - фізичних осіб, які матимуть істотну участь у банку;
- 8) відомості про кількісний склад спостережної ради, правління (ради директорів), ревізійної комісії;
- 9) копію платіжного документа про внесення плати за реєстрацію банку, що встановлюється Національним банком України;
- 10) нотаріально завірені копії установчих документів учасників, які є юридичними особами та матимуть істотну участь у банку;
- 11) копії звіту про проведення відкритої підписки на акції - для банку, який створюється у формі відкритого акціонерного товариства;
- 12) відомості про професійну придатність та ділову репутацію голови та членів правління (ради директорів) і головного бухгалтера банку

II) Національний банк України у тижневий термін з дати подання документів для державної реєстрації банку відкриває тимчасовий рахунок для накопичення підписних внесків засновників та інших учасників банку

III) Рішення про державну реєстрацію банку або про відмову в державній реєстрації банку приймається Національним банком України не пізніше тримісячного строку з моменту подання повного пакета документів, зазначених вище

IV) Реєстрація банків здійснюється шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків, після чого банк набуває статусу юридичної особи

V) Національний банк України видає банку свідоцтво про його державну реєстрацію за встановленою ним формою

Схема 10. Інформація, яку містить статут банку

Статут банку складається з урахуванням положень Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про господарські товариства» та інших законів України й **обов'язково має містити інформацію про:**

найменування банку

його місцезнаходження

організаційно-правову форму

види діяльності, які має намір здійснювати банк

розмір та порядок формування статутного капіталу банку, види акцій банку, їх номінальну вартість, форми випуску акцій (документарна або бездокументарна), кількість акцій, що купуються акціонерами

структуру управління банком, органи управління, їх компетенцію та порядок прийняття рішень

порядок реорганізації та ліквідації банку відповідно до глав 5 та 17 Закону України «Про банки і банківську діяльність»

порядок внесення змін та доповнень до статуту банку

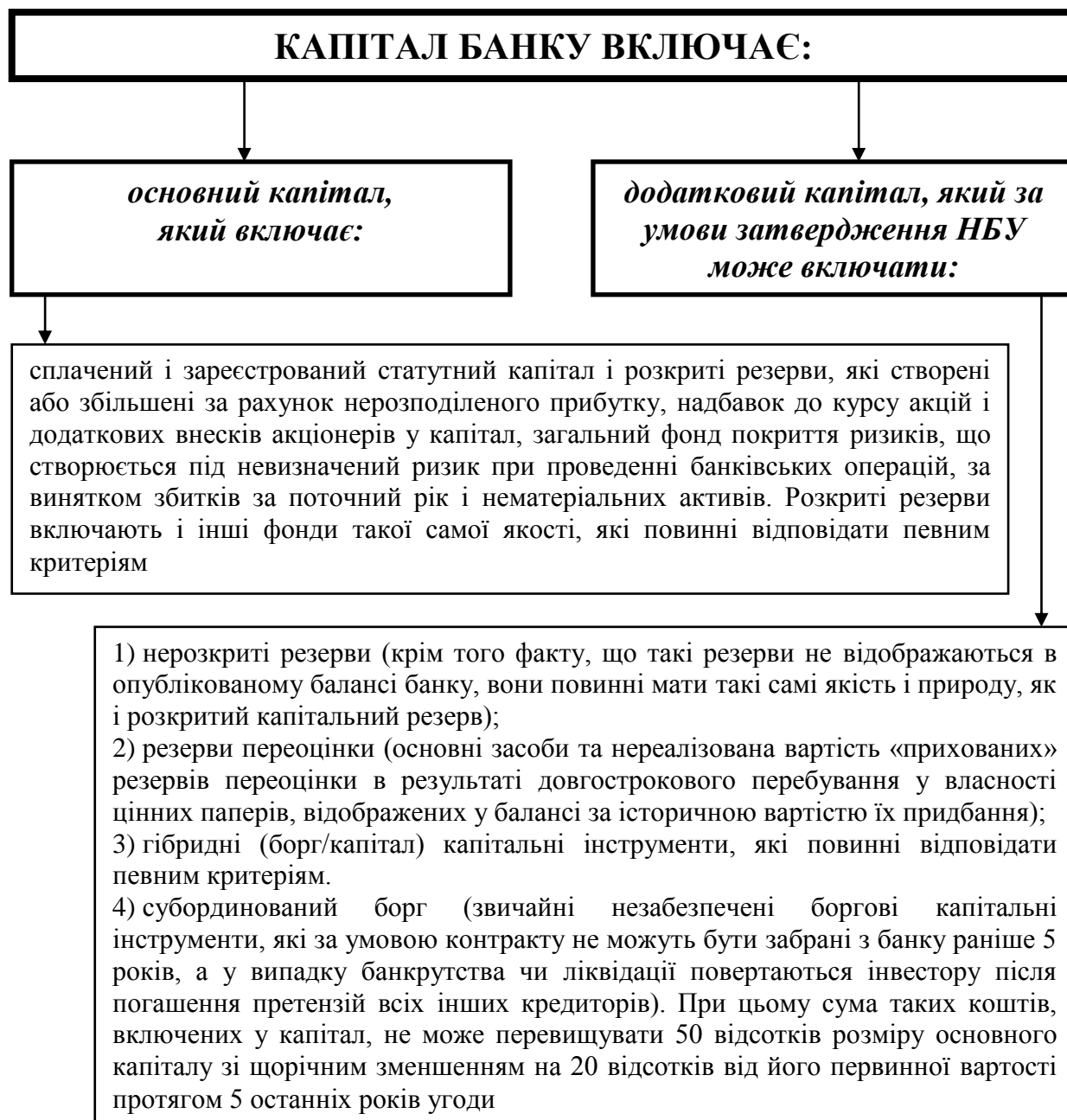
розмір та порядок утворення резервів та інших загальних фондів банку

порядок розподілу прибутків та покриття збитків

положення про аудиторську перевірку банку

положення про органи внутрішнього аудиту банку

Схема 11. Капітал банку

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент реєстрації банку не може бути менше:

- 1) для місцевих кооперативних банків – 1 мільйона євро;
- 2) для комерційних банків, які здійснюють свою діяльність на території однієї області, – 3 мільйонів євро;
- 3) для банків, які здійснюють свою діяльність на території всієї України, – 5 мільйонів євро

Схема 12. Органи управління та контролю банку

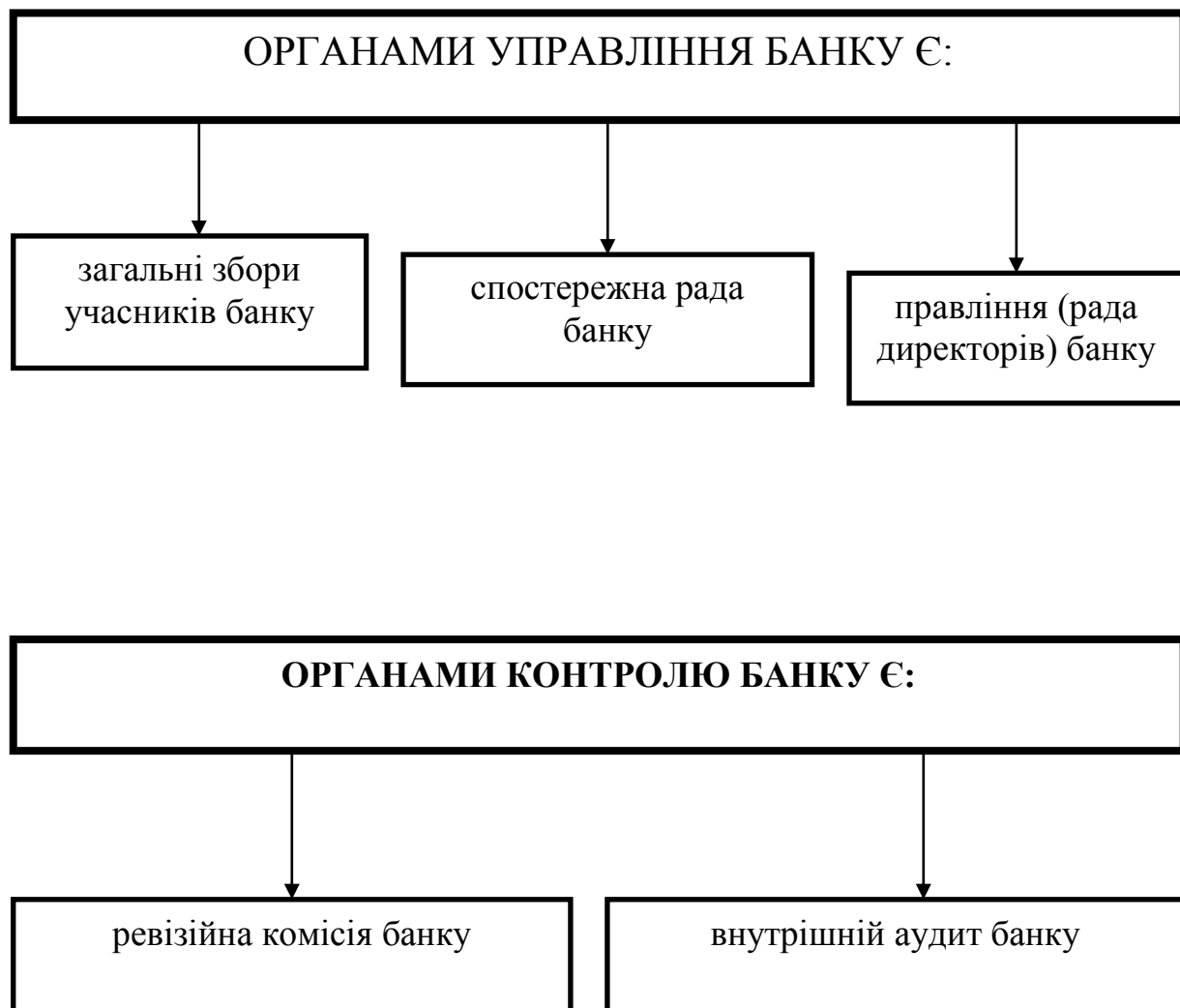

Схема 13. Компетенція загальних зборів учасників банку

Вищим органом управління банку є загальні збори учасників, до компетенції яких належить прийняття рішень щодо:

1) визначення основних напрямів діяльності банку та затвердження звітів про їх виконання

2) внесення змін та доповнень до статуту банку

3) зміни розміру статутного капіталу банку

4) призначення та звільнення голів та членів спостережної ради банку, ревізійної комісії

5) затвердження річних результатів діяльності банку, включаючи його дочірні підприємства, затвердження звітів та висновків ревізійної комісії та зовнішнього аудитора

б) розподілу прибутку

7) припинення діяльності банку, призначення ліквідатора, затвердження ліквідаційного балансу

Статутом банку до компетенції загальних зборів учасників можуть бути віднесені інші питання. Повноваження, визначені вище, належать до виключної компетенції загальних зборів учасників. Інші повноваження загальних зборів учасників банку можуть бути делеговані до компетенції спостережної ради банку

Схема 14. Компетенція спостережної ради банку

Спостережна рада банку обирається загальними зборами учасників з числа учасників банку або їх представників і здійснює такі функції:

1) призначає і звільняє голову та членів правління (ради директорів) банку

2) контролює діяльність правління (ради директорів) банку

3) визначає зовнішнього аудитора

4) встановлює порядок проведення ревізій та контролю за фінансово-господарською діяльністю банку

5) приймає рішення щодо покриття збитків

6) приймає рішення щодо створення, реорганізації та ліквідації дочірніх підприємств, філій і представництв банку, затвердження їх статутів і положень

7) затверджує умови оплати праці та матеріального стимулювання членів правління банку

8) готує пропозиції щодо питань, які виносяться на загальні збори учасників

9) здійснює інші повноваження, делеговані загальними зборами учасників банку

Повноваження і порядок роботи спостережної ради банку визначаються статутом банку чи положенням про раду банку, що затверджуються загальними зборами учасників банку

Схема 15. Компетенція правління (ради директорів) банку

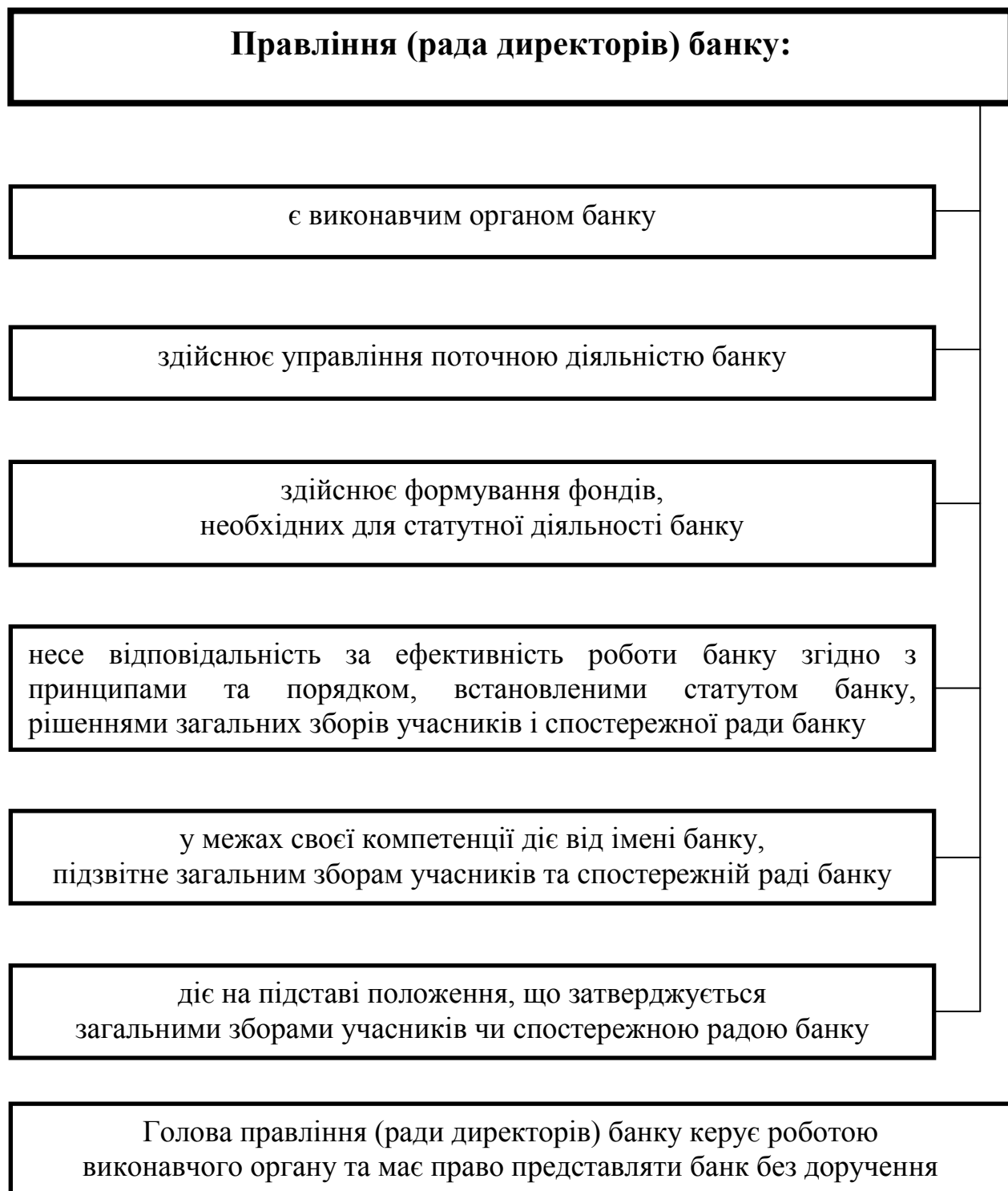

Схема 16. Компетенція ревізійної комісії банку

Ревізійна комісія, що здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю банку:

контролює дотримання банком законодавства України і нормативно-правових актів НБУ

розглядає звіти внутрішніх і зовнішніх аудиторів та готує відповідні пропозиції загальним зборам учасників

вносить на загальні збори учасників або спостережній раді банку пропозиції щодо будь-яких питань, віднесених до компетенції ревізійної комісії, які стосуються фінансової безпеки і стабільності банку та захисту інтересів клієнтів

обирається загальними зборами учасників банку з числа учасників або їх представників. Ревізійна комісія підзвітна загальним зборам учасників банку

здійснює перевірку фінансово-господарської діяльності банку за дорученням загальних зборів учасників, спостережної ради банку або на вимогу учасника (учасників), які володіють у сукупності більше ніж 10 відсотками голосів

має право залучати до ревізій та перевірок зовнішніх та внутрішніх експертів і аудиторів

доповідає про результати ревізій та перевірок загальним зборам учасників чи спостережній раді банку

готує висновки до звітів і балансів банку. Без висновку ревізійної комісії загальні збори учасників не мають права затверджувати фінансовий звіт банку

Повноваження ревізійної комісії банку визначаються статутом банку, а порядок її роботи – положенням про ревізійну комісію, що затверджується загальними зборами учасників (акціонерів) банку

Схема 17. Компетенція служби внутрішнього аудиту банку

Служба внутрішнього аудиту, яка є органом оперативного контролю спостережної ради банку, виконує такі функції:	
1) наглядає за поточною діяльністю банку	
2) контролює дотримання законів, нормативно-правових актів НБУ та рішень органів управління банку	
3) перевіряє результати поточної фінансової діяльності банку	
4) аналізує інформацію та відомості про діяльність банку, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами банку	
5) надає спостережній раді висновки та пропозиції за результатами перевірок	
6) інші функції, пов'язані з наглядом та контролем за діяльністю банку	
Крім цього Служба внутрішнього аудиту:	
підпорядковується спостережній раді банку та звітує перед нею, діє на підставі положення, затвердженого спостережною радою	
має право на ознайомлення з усією документацією банку та нагляд за діяльністю будь-якого підрозділу банку; уповноважена вимагати письмові пояснення від окремих посадових осіб банку щодо виявлених недоліків у роботі	
не несе відповідальності і не має владних повноважень щодо операцій, за якими вона здійснює аудит; несе відповідальність за обсяги та достовірність звітів, які подаються спостережній раді щодо питань, віднесених до її компетенції, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність»	

Схема 18. Банківська таємниця

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ – інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту

Банки зобов'язані забезпечити збереження банківської таємниці шляхом:

- 1) обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю;
- 2) організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю;
- 3) застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних та інших носіїв інформації;
- 4) застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах і угодах між банком і клієнтом

Банківською таємницею, зокрема, є:

1) відомості про стан рахунків клієнтів, у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України

2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди

3) фінансово-економічний стан клієнтів

4) системи охорони банку та клієнтів

5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи-клієнта, її керівників, напрями діяльності

6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація

7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню

8) коди, що використовуються банками для захисту інформації

Схема 19. Реорганізація банків

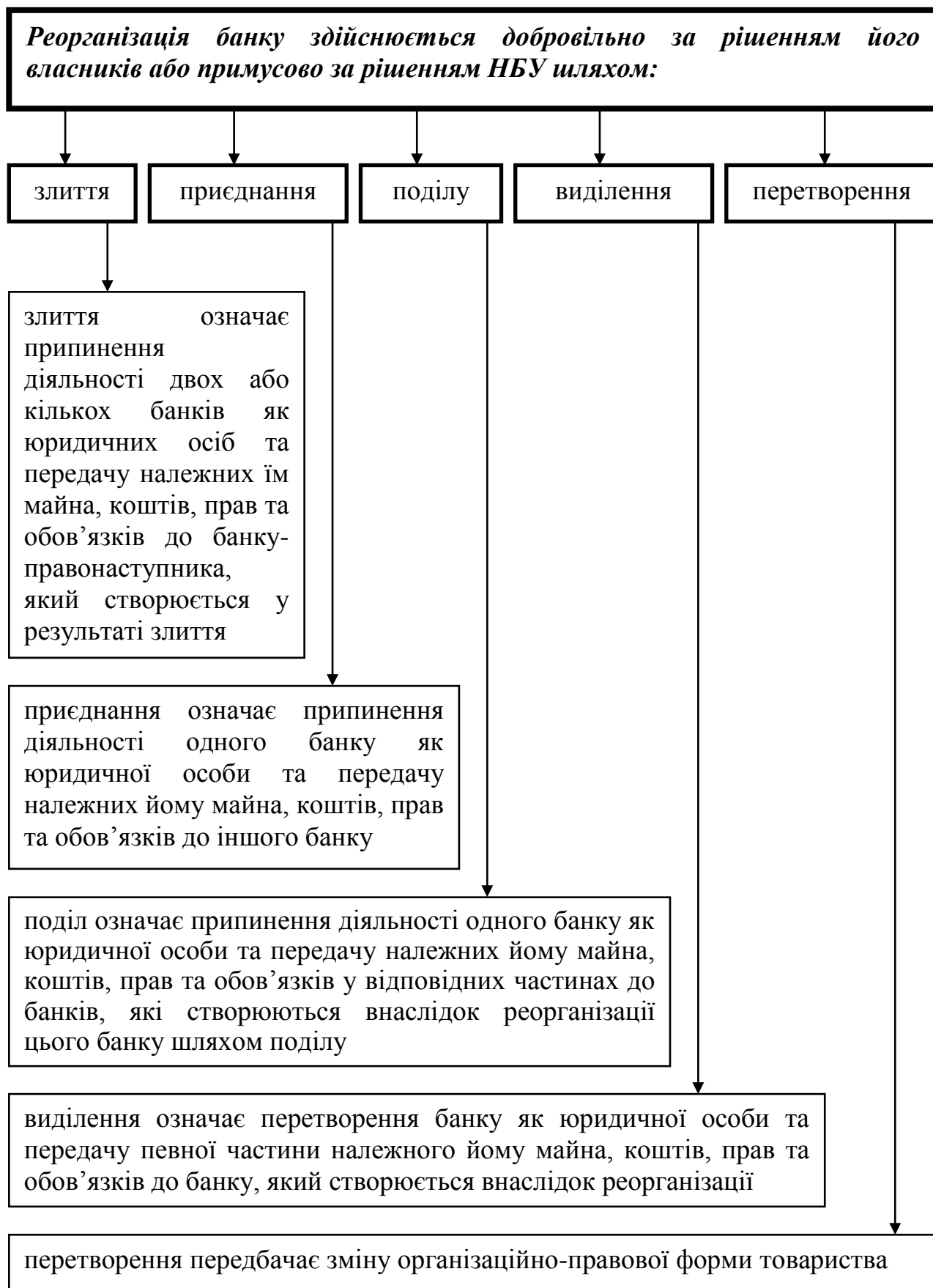

Схема 20. Ліквідація банку

Банк може бути ліквідований:	
1) з ініціативи власників банку	2) з ініціативи НБУ (у тому числі за заявою кредиторів)
Ліквідація банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, передбаченому законодавством України про господарські товариства, з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про банки і банківську діяльність» та за згодою НБУ	Ліквідація банку з ініціативи НБУ здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та нормативно-правових актів НБУ

Право звернення до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним та його ліквідацію мають: 1) кредитори банку; 2) Національний банк України

Зазначені вище особи направляють рекомендованим листом до НБУ заяву про ліквідацію банку при настанні ознак неплатоспроможності банку з додаванням документально підтверджених доказів наявності невиконаних грошових зобов'язань банку перед ними. Якщо протягом одного місяця з дня направлення заяви зазначені особи не отримали відповідь НБУ, вони мають право звернутися до суду із заявою про визнання банку неплатоспроможним

При підготовці справи до розгляду суддя отримує обґрунтований висновок НБУ щодо доцільності ліквідації банку або рішення НБУ про відкликання банківської ліцензії та призначення ліквідатора. НБУ зобов'язаний надати один із зазначених документів протягом місяця з дня отримання запиту суду

Якщо банк-боржник не спроможний виконати свої зобов'язання відповідно до рішення суду про примусове стягнення протягом шести місяців і за цей час не досягнуто домовленостей щодо реструктуризації визначеного боргу, НБУ зобов'язаний відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку

Справа про визнання банку неплатоспроможним за заявою кредиторів чи НБУ, може бути порушена лише після відкликання банківської ліцензії.
Після відкликання банківської ліцензії санація банку не допускається

Орган, який ініціював рішення про ліквідацію, призначає ліквідатора. Ліквідатор приступає до виконання обов'язків негайно після відкликання ліцензії

Протягом одного місяця з дня прийняття справи до розгляду суд повинен визначитися стосовно позову про ліквідацію банку. Єдиним питанням, що приймається до розгляду судом у справі про ліквідацію банку, є висновок НБУ щодо доцільності ліквідації банку та відповідність застосування процедури ліквідації з боку НБУ вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність»

У своєму рішенні суд повинен підтвердити кандидатуру ліквідатора або призначити такого, що відповідає вимогам Закону України «Про банки і банківську діяльність». Єдиною підставою відхилення кандидатури ліквідатора, призначеного НБУ, може бути наявність конфлікту інтересів, який став відомий суду

Процедура ліквідації банку повинна бути завершена не пізніше трьох років з дня відкликання банківської ліцензії.
Національний банк України має право продовжувати процедуру ліквідації банків на термін до одного року, а системоутворюючих банків - на термін до двох років

Схема 21. Черговість задоволення вимог кредиторів при ліквідації банку

Кошти, одержані в результаті ліквідаційної процедури, спрямовуються на задоволення вимог кредиторів, у такій черговості:

1) у першу чергу задовольняються:

- а) вимоги, забезпечені заставою;
- б) вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що виникли у випадках, визначених законодавством про гарантування вкладів фізичних осіб;
- в) виплата вихідної допомоги звільненим працівникам банку, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;
- г) витрати, пов'язані з роботою ліквідатора, в тому числі:
 - на оплату державного мита;
 - на публікацію оголошення про ліквідацію банку;
 - на публікацію в органах інформації про порядок продажу майна банку;
 - витрати ліквідатора, пов'язані з утриманням і збереженням активів банку;
 - на проведення аудиту;
 - на оплату праці працівників, залучених для здійснення ліквідації;
- д) зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян

2) у другу чергу задовольняються вимоги вкладників – фізичних осіб в частині перевищення суми, передбаченої системою гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками

3) у третю чергу задовольняються інші вимоги

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банку після повного задоволення вимог попередньої черги.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторів однієї черги

Майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникам, а майно державних банків – відповідному органу приватизації для наступного продажу. Кошти, одержані від продажу цього майна, спрямовуються до Державного бюджету України.

Майно кооперативних банків, що залишилося після задоволення потреб кредиторів, підлягає використанню відповідно до законодавства України про кооперацію

Схема 22. Біржові операції та правила біржової торгівлі

**Біржова операція – угода,
що відповідає сукупності зазначених нижче умов:**

а) якщо вона являє собою купівлю-продаж, поставку та обмін товарів, допущених до обігу на товарній біржі

б) якщо її учасниками є члени біржі

в) якщо вона подана до реєстрації та зареєстрована на біржі не пізніше наступного за здійсненням угоди дня

Правила біржової торгівлі затверджуються загальними зборами членів товарної біржі або органом, ними уповноваженим
У правилах біржової торгівлі визначається:

строк та місце проведення біржових операцій

склад учасників біржових торгів і сукупність вимог,
що ставляться до них

порядок здійснення та реєстрації біржових операцій

порядок визначення та розмір плати
за користування послугами біржі

відповідальність учасників та працівників біржі
за невиконання або неналежне виконання
правил біржової торгівлі

інші положення, встановлені органами управління біржі

Схема 23. Поняття, статут та правила фондової біржі

ФОНДОВА БІРЖА: – 1) організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами;
2) акціонерне товариство, ТОВ чи дочірнє підприємство об'єднання торговців цінними паперами, яке зосереджує попит і пропозицію цінних паперів, сприяє формуванню їх біржового курсу та здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок», інших актів законодавства України, статуту і правил фондової біржі;
3) організація, яка створюється без мети отримання прибутку та займається виключно організацією укладання угод купівлі та продажу цінних паперів та їх похідних

У статуті фондової біржі визначаються:

- а) найменування і місцезнаходження фондової біржі;
- б) найменування і місцезнаходження засновників;
- в) розмір статутного фонду;
- г) умови і порядок прийняття в члени і виключення з членів фондової біржі;
- д) права і обов'язки членів фондової біржі;
- е) організаційна структура фондової біржі;
- є) компетенція і порядок створення керівних органів фондової біржі;
- ж) порядок і умови відвідування фондової біржі;
- з) порядок і умови застосування санкцій, встановлених фондовою біржою;
- и) порядок припинення діяльності фондової біржі.

У статуті можуть передбачатися інші положення, що стосуються створення і діяльності фондової біржі

Правила фондової біржі повинні передбачати:

- а) види угод, що укладаються на фондовій біржі;
- б) порядок торгівлі на фондовій біржі;
- в) умови допуску цінних паперів на фондову біржу;
- г) умови і порядок передплати на цінні папери, що котируються на фондовій біржі;
- д) порядок формування цін, біржового курсу та їх публікації;
- е) перелік цінних паперів, що котируються на фондовій біржі;
- є) обов'язки членів фондової біржі щодо ведення обліку та інформації, внутрішній розпорядок роботи комісій фондової біржі, порядок їх діяльності;
- ж) систему інформаційного забезпечення фондової біржі;
- з) види послуг, що надаються фондовою біржою, і розмір плати за них;
- и) правила ведення розрахунків на фондовій біржі;
- і) інші положення, що стосуються діяльності фондової біржі

Схема 24. Принципи, права і обов'язки товарної біржі

ТОВАРНА БІРЖА є організацією, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій

Товарна біржа здійснює свою діяльність за принципами:

- рівноправності учасників біржових торгів;
- застосування вільних (ринкових) цін;
- публічного проведення біржових торгів

Права товарної біржі:

- встановлювати відповідно до Закону України «Про товарну біржу» та чинного законодавства України власні правила біржової торгівлі та біржового арбітражу, які є обов'язковими для всіх учасників торгів;
- створювати підрозділи біржі та затверджувати положення про них;
- розробляти з урахуванням державних стандартів власні стандарти і типові контракти;
- зупиняти на деякий час біржову торгівлю, якщо ціни біржових угод протягом дня відхиляються більше ніж на визначений біржовим комітетом (радою біржі) розмір;
- встановлювати вступні та періодичні внески для членів біржі, плату за послуги, що надаються біржею;
- встановлювати інші грошові збори;
- встановлювати і стягувати відповідно до статуту біржі плату за реєстрацію угод на біржі, штрафи та інші санкції за порушення статуту біржі та біржових правил;
- засновувати арбітражні комісії для вирішення спорів у торговельних угодах;
- укладати міжбіржові угоди з іншими біржами, мати своїх представників на них, у тому числі на біржах, розташованих за межами України;
- вносити в державні органи пропозиції з питань, що стосуються біржової діяльності;
- видавати біржові бюлетені, довідники та інші інформаційні і рекламні видання;
- здійснювати інші функції, передбачені статутом біржі

Обов'язки товарної біржі:

- створення умов для проведення біржової торгівлі;
- регулювання біржових операцій;
- регулювання цін на підставі співвідношення попиту та пропозиції на товари, що допускаються до обігу на біржі;
- надання членам і відвідувачам біржі організаційних та інших послуг;
- збір, обробку і поширення інформації, пов'язаної з кон'юктурою ринку

Схема 25. Статут товарної біржі

Товарна біржа створюється на засадах добровільного об'єднання заінтересованих юридичних і фізичних осіб, яким це не заборонено чинним законодавством

Заснування товарної біржі здійснюється шляхом укладення засновниками угоди, яка визначає порядок та принципи її створення, склад засновників, їх обов'язки, розмір і строки сплати пайових, вступних та періодичних внесків

Товарна біржа діє на підставі статуту, який затверджується засновниками біржі, і в якому визначається:

найменування та місцезнаходження біржі

склад засновників

предмет і цілі діяльності біржі

види фондів, що утворюються біржею, та їх розміри

органи управління біржею, порядок їх утворення та компетенція, організаційна структура біржі

порядок прийняття у члени біржі та припинення членства

права та обов'язки членів біржі та біржі перед третіми особами, а також членів біржі перед біржею та біржі перед її членами

порядок і умови застосування санкцій

майнова відповідальність членів біржі

порядок припинення біржі

У статуті можуть передбачатися й інші положення, що стосуються створення та діяльності товарної біржі

Схема 26. Органи управління товарною біржею

Схема 27. Страховики

Страховики (страхові компанії, страхові організації) – фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України «Про господарські товариства» з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про страхування», а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності

Учасників страховика повинно бути не менше трьох. Страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками - резидентами України

Загальний розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30 відсотків його власного статутного фонду, в тому числі розмір внеску до статутного фонду окремого страховика не може перевищувати 10 відсотків. Ці вимоги не поширюються на страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, у разі здійснення ним внесків до статутного фонду страховика, який здійснює страхування життя

При створенні страховика або збільшенні зареєстрованого статутного фонду статутний фонд повинен бути сплачений виключно в грошовій формі. Дозволяється формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду

Предметом безпосередньої діяльності страховика може бути лише страхування, перестраховання і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням

Підприємства, установи та організації не можуть стати страховиками шляхом внесення змін до статутних документів за умови, що вони попередньо займалися іншим видом діяльності

Законодавством України може бути визначено уповноважених страховиків для здійснення тих чи інших видів страхування, у разі якщо здійснення тих чи інших правовідносин передбачає використання бюджетних коштів, валютних резервів держави, гарантій Кабінету Міністрів України. Обов'язковою умовою для визначення уповноважених страховиків має бути проведення відкритого тендеру з оприлюдненням у засобах масової інформації його умов і результатів та участь представників добровільних об'єднань страховиків. В інших випадках забороняється будь-яке уповноваження страховиків для здійснення окремих видів страхування з боку держави

Схема 28. Договір страхування

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ – це письмова угода між страхувальником і страховиком, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування страхувальником, на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо), а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору

Договір страхування повинен містити:

назву документа
назву та адресу страховика
прізвище, ім'я, по батькові або назву страхувальника та застрахованої особи, їх адреси та дати народження
прізвище, ім'я, по батькові, дату народження або назву вигодонабувача та його адресу
зазначення об'єкта страхування
розмір страхової суми за договором страхування іншим, ніж договір страхування життя
розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат за договором страхування життя
перелік страхових випадків
розміри страхових внесків (платежів, премій) і строки їх сплати
страховий тариф (страховий тариф не визначається для страхових випадків, для яких не встановлюється страхова сума)
строк дії договору
порядок зміни і припинення дії договору
умови здійснення страхової виплати
причини відмови у страховій виплаті
права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов договору
інші умови за згодою сторін
підписи сторін

Схема 29. Правила страхування

Правила страхування розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо і підлягають реєстрації в Уповноваженому органі при видачі ліцензії на право здійснення відповідного виду страхування

Вони повинні містити:

перелік об'єктів страхування			
порядок визначення розмірів страхових сум та (або) розмірів страхових виплат			
страхові ризики			
виключення із страхових випадків і обмеження страхування			
строк та місце дії договору страхування			
порядок укладення договору страхування			
права та обов'язки сторін			
дії страховальника у разі настання страхового випадку			
перелік документів, що підтверджують настання страхового випадку та розмір збитків			
порядок і умови здійснення страхових виплат			
строк прийняття рішення про здійснення або відмову в здійсненні страхових виплат			
причини відмови у страховій виплаті або виплаті страхового відшкодування			
умови припинення договору страхування			
порядок вирішення спорів			
страхові тарифи за договорами страхування іншими, ніж договори страхування життя			
страхові тарифи та методику їх розрахунку за договорами страхування життя			
особливі умови			

Схема 30. Обов'язки страховика

СТРАХОВИК ЗОБОВ'ЯЗАНИЙ:

1) ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування

2) протягом двох робочих днів, як тільки стане відомо про настання страхового випадку, вжити заходів щодо оформлення всіх необхідних документів для своєчасного здійснення страхової виплати або страхового відшкодування страхувальнику

3) при настанні страхового випадку здійснити страхову виплату або виплату страхового відшкодування у передбачений договором строк. Страховик несе майнову відповідальність за несвоєчасне здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) шляхом сплати страхувальнику неустойки (штрафу, пені), розмір якої визначається умовами договору страхування

4) відшкодувати витрати, понесені страхувальником при настанні страхового випадку щодо запобігання або зменшення збитків, якщо це передбачено умовами договору

5) за заявою страхувальника у разі здійснення ним заходів, що зменшили страховий ризик, або збільшення вартості майна переукласти з ним договір страхування

6) тримати в таємниці відомості про страхувальника та його майновий стан за винятком випадків, передбачених законодавством України

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші обов'язки страховика

Схема 31. Забезпечення платоспроможності страховиків

Страховики зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності:

наявності сплаченого статутного фонду та наявності гарантійного фонду страховика

створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань

перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України «Про страхування»

Для забезпечення виконання страховиками зобов'язань щодо окремих видів обов'язкового страхування страховики можуть утворювати централізовані страхові резервні фонди та органи, які здійснюють управління цими фондами. Положення про ці фонди затверджується Спеціальним уповноваженим центральним органом виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю

Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється у сумі, еквівалентній 1 млн. євро, а страховика, який займається страхуванням життя, – 1,5 млн. євро за валютним обмінним курсом валюти України

До гарантійного фонду страховика належить додатковий та резервний капітал, а також сума нерозподіленого прибутку

Схема 32. Ліквідація, реорганізація та санація страховика

Спеціальний уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю має право призначити проведення примусової санації страховика у разі:

- невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками протягом трьох місяців;
- недосягнення ним визначеного законом розміру статутного фонду;
- настання інших випадків, визначених чинним законодавством України

Примусова санація передбачає:

- проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, в тому числі обов'язкової аудиторської перевірки;
 - визначення Уповноваженим органом управляючої особи, без згоди якої не може здійснюватися фінансове, господарське і кадрове управління страховиком;
 - встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Уповноваженого органу;
 - встановлення обов'язкового для виконання графіка здійснення розрахунків із страхувальниками;
 - прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика.
- Ліквідація страховика здійснюється в порядку, передбаченому чинним законодавством України

Реорганізація страховика за рішенням Уповноваженого органу передбачає:

- реорганізацію у страхового посередника відповідно до нормативних актів, що регулюють діяльність страхових посередників;
- об'єднання кількох страховиків із визначенням порядку передачі страхових зобов'язань за умови погодження на це власників страховиків;
- залучення до числа учасників страховика інших страховиків (у тому числі іноземних страховиків) за умови проведення ними всіх розрахунків за зобов'язаннями та боргами страховика, строк сплати яких уже настав

При ліквідації страховика у разі, коли учасники страховика прийняли таке рішення і страховик не має зобов'язань перед страхувальниками, Уповноважений орган приймає рішення про виключення страховика з Єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків).

Ліквідація страховика, що має зобов'язання перед страхувальниками, у разі визнання його банкрутом здійснюється у порядку, визначеному законом

Схема 33. Некомерційні господарські організації

Некомерційна господарська організація – суб'єкт господарювання державного або комунального сектору економіки або інший суб'єкт господарювання, якому законом заборонено здійснення господарської діяльності у формі підприємництва, який здійснює самостійну систематичну господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку

Некомерційними господарськими організаціями (неприбутковими установами й організаціями) є:

- благодійні фонди і благодійні організації, створені у порядку, визначеному законом для проведення благодійної діяльності, в тому числі громадські організації, створені з метою провадження екологічної, оздоровчої, аматорської спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності, а також творчі спілки та політичні партії, громадські організації інвалідів та їх місцеві осередки, створені згідно з Законом України «Про об'єднання громадян», науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, внесені до Державного реєстру наукових установ, яким надається підтримка держави, заповідники, музеї-заповідники

- пенсійні фонди, кредитні спілки, створені у порядку, визначеному законом

- спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб, створені для представлення інтересів засновників, що утримуються лише за рахунок внесків таких засновників та не проводять основної діяльності, за винятком отримання пасивних доходів

- релігійні організації, зареєстровані у порядку, передбаченому законом

- житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, створені у порядку, визначеному законом

- професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, утворені в порядку, визначеному законом

- інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку згідно з нормами відповідних законів

Схема 34. Кредитні спілки

КРЕДИТНА СПІЛКА – неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг

з дня державної реєстрації набуває статусу юридичної особи

діє на основі статуту, який затверджується загальними зборами членів кредитної спілки

майно кредитної спілки є її власністю і формується за рахунок:

- вступних, обов'язкових пайових та інших внесків членів кредитної спілки (крім внесків (вкладів) на депозитні рахунки);
- плати за надання своїм членам кредитів та інших послуг, а також доходів від провадження інших видів статутної діяльності;
- доходів від придбаних кредитною спілкою державних цінних паперів;
- грошових та інших майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги як юридичних, так і фізичних осіб, у тому числі іноземних;
- інших надходжень, не заборонених законодавством

не може бути засновником або учасником суб'єктів підприємницької діяльності

у кредитні спілки можуть об'єднуватися громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території України

статус, порядок організації та здійснення господарської діяльності кредитної спілки визначаються Господарським кодексом України, Законом України «Про кредитні спілки» та іншими законами

Схема 35. Статут кредитної спілки

У статуті кредитної спілки, на основі якого вона здійснює діяльність, обов'язково зазначаються:

найменування кредитної спілки та її юридична адреса

мета створення і завдання кредитної спілки

ознака членства у кредитній спілці

порядок утворення та діяльності органів управління кредитної спілки, порядок утворення філій та відділень, їх повноваження

права та обов'язки членів кредитної спілки

умови і порядок вступу до кредитної спілки, порядок припинення членства

порядок сплати вступних та інших внесків

джерела надходження і порядок використання коштів та іншого майна кредитної спілки, в тому числі порядок і умови надання кредитів членам кредитної спілки, порядок формування та використання фондів, утворюваних спілкою

порядок звітності та здійснення контролю за діяльністю органів управління кредитної спілки

порядок внесення змін і доповнень до статуту кредитної спілки

порядок припинення діяльності кредитної спілки та вирішення майнових питань у зв'язку з її ліквідацією (реорганізацією)

порядок покриття можливих збитків кредитної спілки

порядок розподілу доходів кредитної спілки

Статут кредитної спілки може містити й інші положення щодо організаційних, господарських та інших питань її діяльності

Схема 36. Господарська діяльність кредитної спілки

КРЕДИТНА СПІЛКА ВІДПОВІДНО ДО СВОГО СТАТУТУ:

приймає вступні та обов'язкові пайові та інші внески від членів спілки

надає кредити своїм членам на умовах їх платності, строковості та забезпеченості в готівковій та безготівковій формі. Отримувати кредити від імені членів кредитної спілки можуть також селянські (фермерські) господарства та приватні підприємства, які знаходяться у їх власності. Розмір кредиту, наданого одному члену кредитної спілки, не може перевищувати 20 відсотків від капіталу кредитної спілки

залучає на договірних умовах внески (вклади) своїх членів на депозитні рахунки як у готівковій, так і в безготівковій формі. Зобов'язання кредитної спілки перед одним своїм членом не можуть бути більше 10 відсотків від загальних зобов'язань кредитної спілки

виступає поручителем виконання членом спілки зобов'язань перед третіми особами

розміщує тимчасово вільні кошти на депозитних рахунках в установах банків, які мають ліцензію на право роботи з вкладами громадян, об'єднаній кредитній спілці, а також придбаває державні цінні папери, перелік яких встановлюється Уповноваженим органом, та паї кооперативних банків

залучає на договірних умовах кредити банків, кредити об'єднаної кредитної спілки, кошти інших установ та організацій виключно для надання кредитів своїм членам, якщо інше не встановлено рішенням Уповноваженого органу. Загальна сума залучених коштів, у тому числі кредитів, не може перевищувати 50 відсотків вартості загальних зобов'язань та капіталу кредитної спілки на момент залучення

надає кредити іншим кредитним спілкам,
якщо інше не встановлено рішенням Уповноваженого органу

виступає членом платіжних систем

оплачує за дорученням своїх членів вартість товарів, робіт і послуг
у межах наданого йому кредиту

провадить благодійну діяльність за рахунок коштів
спеціально створених для цього фондів

Кредитна спілка має право самостійно встановлювати:

- розмір плати (процентів), яка розподіляється на пайові членські внески та нараховується на внески (вклади), що знаходяться на депозитних рахунках членів кредитної спілки;
- розмір плати (процентів) за користування кредитами, наданими кредитною спілкою;
- ціни (тарифи) на послуги, що надаються кредитною спілкою;
- види кредитів, що надаються кредитною спілкою, умови надання та строки повернення кредитів;
- способи забезпечення кредитних зобов'язань, вимоги щодо забезпечення погашення кредитів

Схема 37. Права і обов'язки членів кредитної спілки

Члени кредитної спілки – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають на території України, об'єднані хоча б за однією з ознак, зазначених у частині першій статті 6 Закону України «Про кредитні спілки», мають повну цивільну дієздатність, з урахуванням обмежень, передбачених частиною другою статті 2 Закону України «Про кредитні спілки»	
Члени кредитної спілки мають право:	Члени кредитної спілки зобов'язані:
брати участь в управлінні справами кредитної спілки, обирати та бути обраними до її органів управління	додержуватися статуту та інших актів кредитної спілки, виконувати рішення її органів управління
вносити пропозиції на розгляд органів управління кредитної спілки	брати участь у формуванні майна кредитної спілки, зокрема сплачувати у грошовій формі вступні, обов'язкові пайові та інші внески у розмірах, строки та в порядку, що визначені статутом кредитної спілки
одержувати від кредитної спілки кредити та користуватися іншими послугами, які надаються членам кредитної спілки відповідно до її статуту	не розголошувати конфіденційну інформацію про діяльність кредитної спілки
одержувати інформацію про діяльність кредитної спілки, ознайомлюватися з річними балансами, фінансовими звітами, протоколами засідань органів управління кредитної спілки та іншими документами щодо діяльності кредитної спілки	Члени кредитної спілки виконують також інші обов'язки, передбачені законодавством України, статутом та іншими актами кредитної спілки
одержувати дохід на свій пайовий внесок, якщо інше не передбачено статутом кредитної спілки	
вийти з членів кредитної спілки в порядку, передбаченому цим Законом та статутом кредитної спілки	
Члени кредитної спілки мають також інші права, передбачені законодавством України, статутом та іншими актами кредитної спілки	

Схема 38. Управління кредитною спілкою

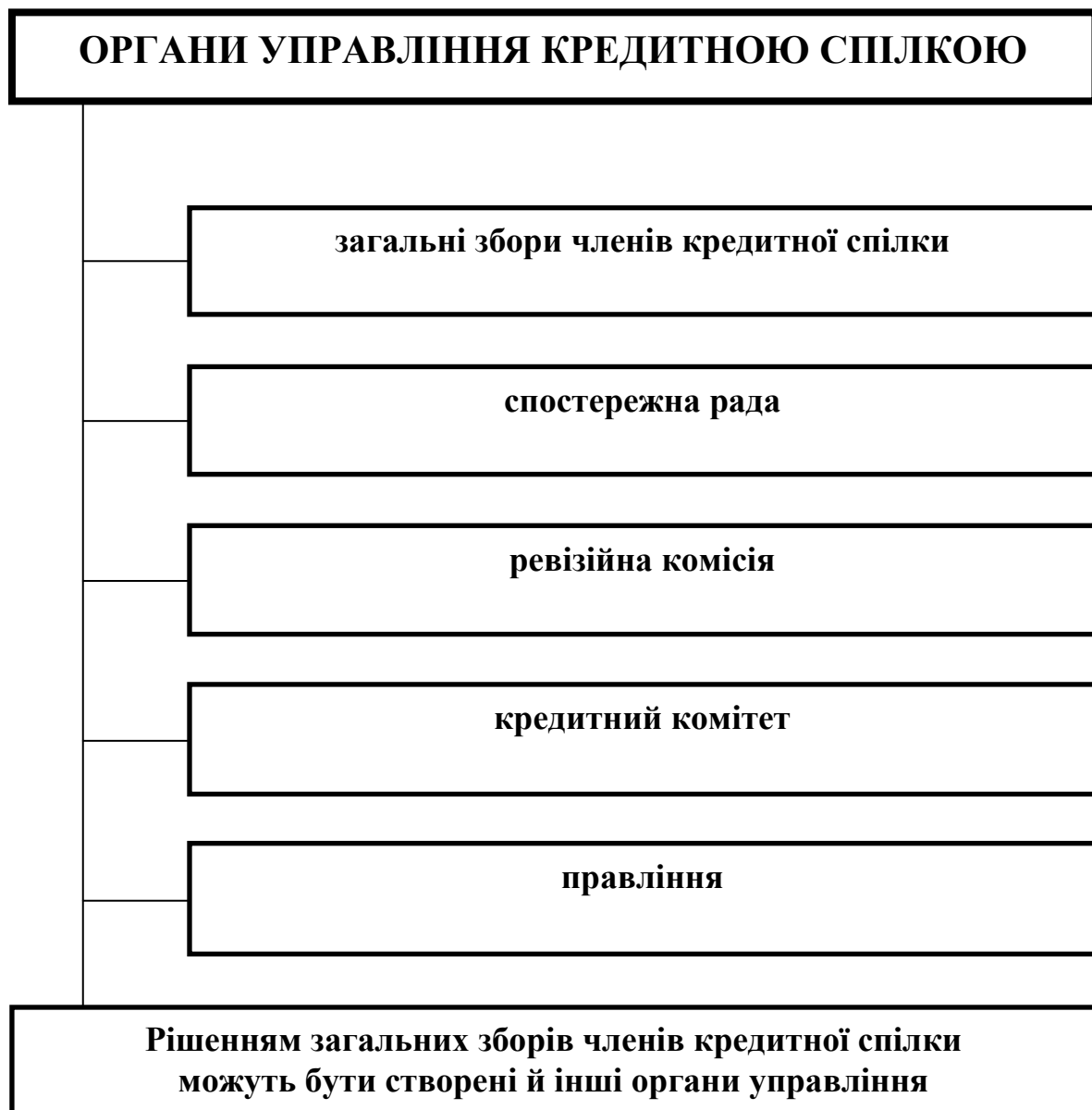

Схема 39. Загальні збори членів кредитної спілки

До виключної компетенції загальних зборів членів кредитної спілки, що є вищим органом її управління, належить:

затвердження статуту кредитної спілки,
внесення до нього змін і доповнень

обрання та відкликання членів спостережної ради
та ревізійної комісії

затвердження річних результатів діяльності кредитної спілки, звітів спостережної ради, правління та кредитного комітету і висновків ревізійної комісії. Річний звіт про результати діяльності кредитної спілки затверджується загальними зборами лише за наявності висновку ревізійної комісії

прийняття рішення про збільшення пайового капіталу кредитної спілки шляхом збільшення розміру обов'язкового пайового внеску або внесення додаткових пайових внесків

прийняття рішення про порядок розподілу доходу
та покриття збитків кредитної спілки

затвердження положень про спостережну раду,
ревізійну комісію, кредитний комітет та правління

прийняття рішення про припинення діяльності кредитної спілки

Статутом кредитної спілки може бути визначено інші питання,
що належать до виключної компетенції загальних зборів

Схема 40. Спостережна рада кредитної спілки

До компетенції спостережної ради кредитної спілки, яка представляє інтереси членів кредитної спілки в період між загальними зборами і є підзвітною їм, належить:

затвердження положень про порядок надання послуг, передбачених Законом України «Про кредитні спілки» та статутом кредитної спілки, членам кредитної спілки

встановлення видів кредитів, що надаються кредитною спілкою

вирішення питань про прийняття нових членів до кредитної спілки та припинення членства у кредитній спілці

затвердження у випадках, передбачених статутом кредитної спілки, рішень кредитного комітету про надання кредиту

визначення порядку прийняття рішень про придбання та продаж майна кредитної спілки, використання тимчасово вільних коштів

затвердження кошторису та штатного розпису кредитної спілки

затвердження положення про структурні підрозділи кредитної спілки

призначення голови та членів правління, а також членів кредитного комітету

визначення кваліфікаційних вимог до членів кредитного комітету, працівників кредитної спілки та залучених на договірних умовах експертів згідно з нормативно-правовими актами Уповноваженого органу та статутом спілки

прийняття рішення про вступ кредитної спілки до асоціації кредитних спілок та/або об'єднаної кредитної спілки і вихід з таких асоціацій та/або об'єднаної кредитної спілки, якщо ці питання статутом кредитної спілки не віднесені до виключної компетенції загальних зборів членів кредитної спілки

Спостережна рада вирішує й інші питання діяльності кредитної спілки, за винятком тих, що належать до виключної компетенції загальних зборів членів кредитної спілки

Схема 41. Правління кредитної спілки

ПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ є виконавчим органом, здійснює керівництво її поточною діяльністю і є підзвітним загальним зборам і спостережній раді кредитної спілки та організує виконання їх рішень

Правління вирішує всі питання діяльності кредитної спілки, крім тих, що належать до компетенції загальних зборів, спостережної ради та кредитного комітету. Однак спостережна рада може прийняти рішення про делегування частини належних їй повноважень до компетенції правління, крім тих, що віднесені статутом кредитної спілки до її виключної компетенції

Правління діє від імені кредитної спілки в межах, передбачених Законом України «Про кредитні спілки» і статутом спілки

Роботою правління керує ГОЛОВА ПРАВЛІННЯ, який призначається спостережною радою і вчиняє наступні дії:

без доручення представляє інтереси кредитної спілки та діє від її імені

представляє кредитну спілку в її відносинах з державою, іншими юридичними та фізичними особами

укладає договори та інші угоди від імені кредитної спілки, підписує доручення на провадження дій від імені кредитної спілки

розпоряджається майном кредитної спілки в порядку та у межах, визначених статутом кредитної спілки

готує подання спостережній раді на призначення та звільнення членів правління кредитної спілки, призначає на посади та звільняє з посад працівників кредитної спілки, застосовує до них заходи заохочення та стягнення відповідно до законодавства, вживає заходів щодо підготовки та підвищення кваліфікації працівників кредитної спілки

вирішує інші питання діяльності кредитної спілки відповідно до Закону України «Про кредитні спілки» та статуту кредитної спілки

Схема 42. Кредитний комітет кредитної спілки

КРЕДИТНИЙ КОМІТЕТ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ Є СПЕЦІАЛЬНИМ ОРГАНОМ, ВІДПОВІДАЛЬНИМ ЗА ОРГАНІЗАЦІЮ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛКИ

призначається спостережною радою та є підзвітним загальним зборам членів кредитної спілки та спостережній раді і несе перед ними відповідальність за ефективність кредитної діяльності спілки

призначається спостережною радою у складі не менше трьох осіб. Порядок призначення кредитного комітету, строк повноважень та порядок його діяльності визначаються статутом кредитної спілки та положенням про кредитний комітет

членами кредитного комітету можуть бути:

- члени спостережної ради,
- члени правління,
- інші особи

голова правління кредитної спілки
є членом кредитного комітету за посадою

До компетенції кредитного комітету кредитної спілки належать:

розгляд заяв членів кредитної спілки про надання кредитів
і прийняття рішень з цих питань

здійснення контролю за якістю кредитного портфеля

вирішення інших питань, пов'язаних з кредитною діяльністю, відповідно до Закону України «Про кредитні спілки», статуту кредитної спілки та положення про кредитний комітет

Схема 43. Ревізійна комісія кредитної спілки

РЕВІЗІЙНА КОМІСІЯ КРЕДИТНОЇ СПІЛКИ здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю кредитної спілки

є підзвітною і відповідальною перед загальними зборами членів кредитної спілки

обирається загальними зборами членів кредитної спілки у складі не менше трьох осіб, які працюють на громадських засадах. Порядок обрання ревізійної комісії, строк повноважень та порядок її діяльності визначаються статутом кредитної спілки

до її складу не можуть входити члени спостережної ради, правління, кредитного комітету та особи, які перебувають з кредитною спілкою у трудових відносинах

не рідше одного разу на рік здійснює перевірки результатів фінансово-господарської діяльності кредитної спілки. За рішенням спостережної ради або на вимогу не менш як 20 відсотків членів кредитної спілки здійснює позапланові перевірки

доповідає про результати проведених перевірок загальним зборам членів кредитної спілки та спостережній раді кредитної спілки

на її вимогу їй надаються будь-які матеріали, бухгалтерські та інші документи, а також пояснення посадових осіб кредитної спілки

вправі за погодженням із спостережною радою залучати на договірних засадах до проведення перевірок зовнішніх експертів з числа осіб, які не перебувають у трудових відносинах з кредитною спілкою

складає висновок за річними звітами про результати діяльності кредитної спілки

може тимчасово припинити повноваження будь-якої посадової особи кредитної спілки в разі виявлення допущених нею порушень, що загрожують фінансовій стабільності кредитної спілки

скликає позачергові загальні збори за наявності загрози існуванню кредитної спілки

Схема 44. Благодійні організації

Благодійні організації – недержавні організації, які здійснюють благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності

утворювати благодійні організації (благодійні фонди, членські благодійні організації, благодійні установи тощо) можуть юридичні

утворюються і діють за територіальним принципом

не можуть бути засновниками (засновником) та/або членами благодійної організації органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства, установи, організації, що повністю або частково фінансуються з бюджету

діють на основі статуту (положення), що затверджується вищим органом управління благодійної організації

мають статус юридичної особи

мають право здійснювати неприбуткову господарську діяльність, спрямовану на виконання їх статутних цілей та завдань. Здійснення благодійними організаціями діяльності у вигляді надання певних послуг (виконання робіт), що підлягають обов'язковій сертифікації або ліцензуванню, допускається після такої сертифікації або ліцензування в установленому законом порядку

Додаткові вимоги щодо створення, державної реєстрації, здійснення господарської діяльності та інших питань діяльності благодійних організацій встановлюються Господарським Кодексом України, Законом України «Про благодійництво та благодійні організації», іншими законами

Схема 45. Відокремлені підрозділи

Схема 46. Торгово-промислової палати

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, яка об'єднує юридичних осіб, які створені і діють відповідно до законодавства України, та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання

може займатися підприємницькою діяльністю лише в тому обсязі, в якому це необхідно для виконання її статутних завдань. Одержаний нею прибуток не розподіляється між членами торгово-промислової палати, а спрямовується на виконання її статутних завдань

має статус юридичної особи

відповідає за своїми зобов'язаннями всіма коштами та майном, що їй належать

не відповідає за зобов'язаннями своїх членів, так само як члени торгово-промислової палати не відповідають за її зобов'язаннями

не відповідає за зобов'язаннями створених нею підприємств та інших організацій, так само як підприємства та інші організації не відповідають за зобов'язаннями торгово-промислової палати

назва «торгово-промислова палата» та утворені на її основі словосполучення можуть використовуватися лише стосовно організацій, створених відповідно до цього Закону. Інші організації не мають права використовувати у своїх назвах словосполучення «торгово-промислова палата», «торгова палата» або «промислова палата» і не підлягають державній реєстрації під назвами, що містять ці словосполучення

має печатку із зображенням своєї емблеми і своїм найменуванням та свої поточні та вкладні (депозитні) рахунки

Схема 47. Мета і завдання торгово-промислових палат

МЕТА СТВОРЕННЯ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИХ ПАЛАТ – сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічному розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн

ЗАВДАННЯМИ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВИХ ПАЛАТ Є:

сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва

представлення інтересів членів палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами

організація взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності, координація їх взаємовідносин з державою в особі її органів

участь в організації в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців - громадян України з питань підприємництва, розвитку конкуренції, а також у розробленні та реалізації державних і міждержавних програм у цій галузі

надання довідково-інформаційних послуг, основних відомостей, що не є комерційною таємницею, про діяльність українських підприємців і підприємців зарубіжних країн згідно з національним законодавством, сприяння поширенню, зокрема через засоби масової інформації, знань про економіку і науково-технічні досягнення, законодавство, звичаї та правила торгівлі в Україні і зарубіжних країнах, можливості зовнішньоекономічного співробітництва українських підприємців

сприяння в організації інфраструктури інформаційного обслуговування підприємництва

надання послуг для здійснення комерційної діяльності іноземним фірмам та організаціям

встановлення і розвиток зв'язків з іноземними підприємцями, а також організаціями, що об'єднують або представляють їх, участь у роботі міжнародних неурядових організацій та інших спільних організацій

сприяння розвитку торгових та інших чесних звичаїв у підприємницькій діяльності, участь у розробленні правил професійної етики у конкуренції для різних сфер підприємницької діяльності, галузей економіки, спілок та об'єднань підприємців

виконання інших завдань, передбачених її статутом

Схема 48. Статут торгово-промислової палати

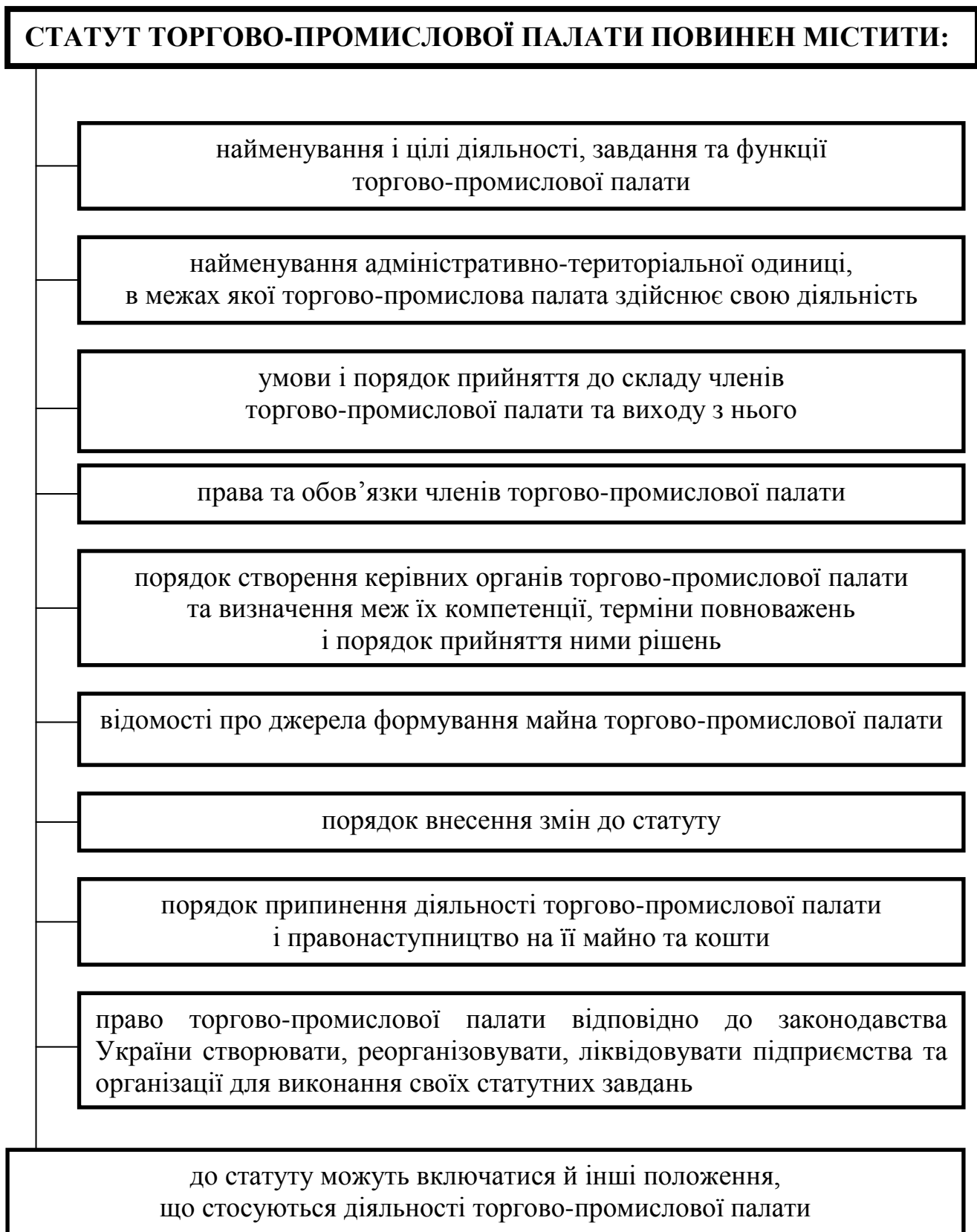

Схема 49. Права торгово-промислових палат

ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВІ ПАЛАТИ МАЮТЬ ПРАВО:
проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків, а також з інших питань, що стосуються прав та інтересів підприємців
представляти і захищати законні інтереси торгово-промислової палати або за дорученням її членів їх інтереси
надавати за дорученням українських та іноземних юридичних і фізичних осіб послуги, пов'язані із захистом їх прав та інтересів, відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України
звертатися за дорученням осіб, права яких порушені, до Антимонопольного комітету України із заявами про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції
проводити на замовлення українських та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنних) і визначати їх вартість
засвідчувати і видавати сертифікати про походження товарів, сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями та інші документи, пов'язані із здійсненням зовнішньоекономічної діяльності
здійснювати декларування зовнішньоторговельних вантажів у випадках, передбачених законом
організувати міжнародні виставки, національні виставки іноземних держав і окремих іноземних фірм, забезпечувати підготовку і проведення виставок українських товарів в Україні та за її межами
організувати семінари, конференції, ділові переговори з економічних питань за участю українських підприємців та іноземних фірм як в Україні, так і за її межами
укладати необхідні для виконання функцій палат зовнішньоекономічні та інші угоди з українськими та іноземними суб'єктами підприємницької діяльності, а також з окремими громадянами
видавати інформаційні, довідкові, рекламні та методичні матеріали з питань своєї діяльності, а також газети, журнали та інші друковані матеріали для забезпечення підприємницької діяльності
створювати, реорганізувати і ліквідувати підприємства та інші організації з метою виконання статутних завдань у порядку, встановленому законом
самостійно визначати методи здійснення своєї діяльності, встановлювати структуру, штатний розпис, чисельність працівників, форми і розміри оплати та матеріального стимулювання їхньої праці згідно з законодавством України
створювати за ініціативою учасників спору третейські суди відповідно до законодавства України, галузеві або територіальні комітети (ради) підприємців, цільові секції фахівців-консультантів
здійснювати інші повноваження, що не суперечать законодавству України

Схема 50. Майно торгово-промислових палат

ТЕМА 4. ОБ'ЄДНАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Схема 1. Види об'єднань підприємств

Схема 2. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств

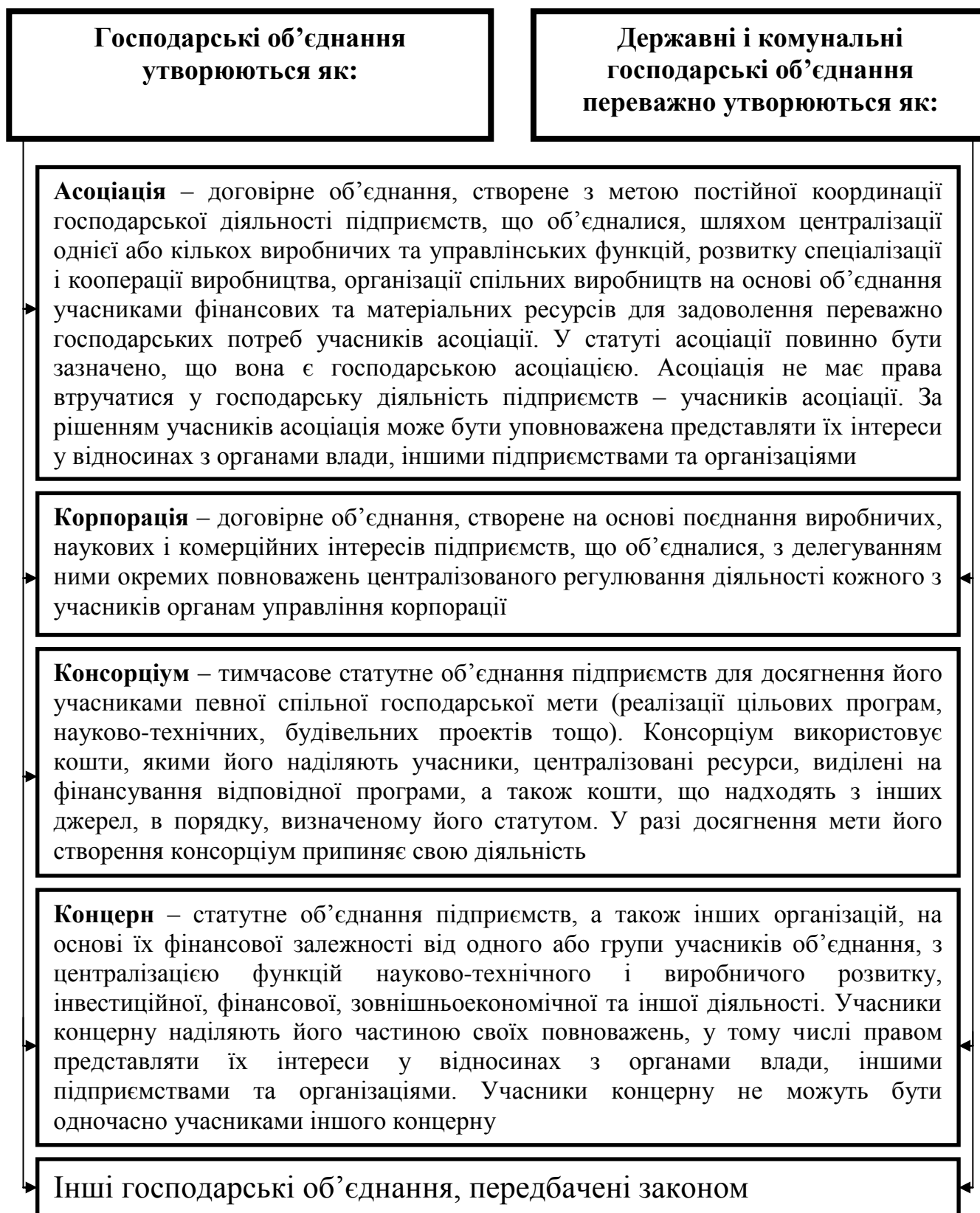

Схема 3. Види об'єднань підприємств

Схема 4. Види об'єднань підприємств

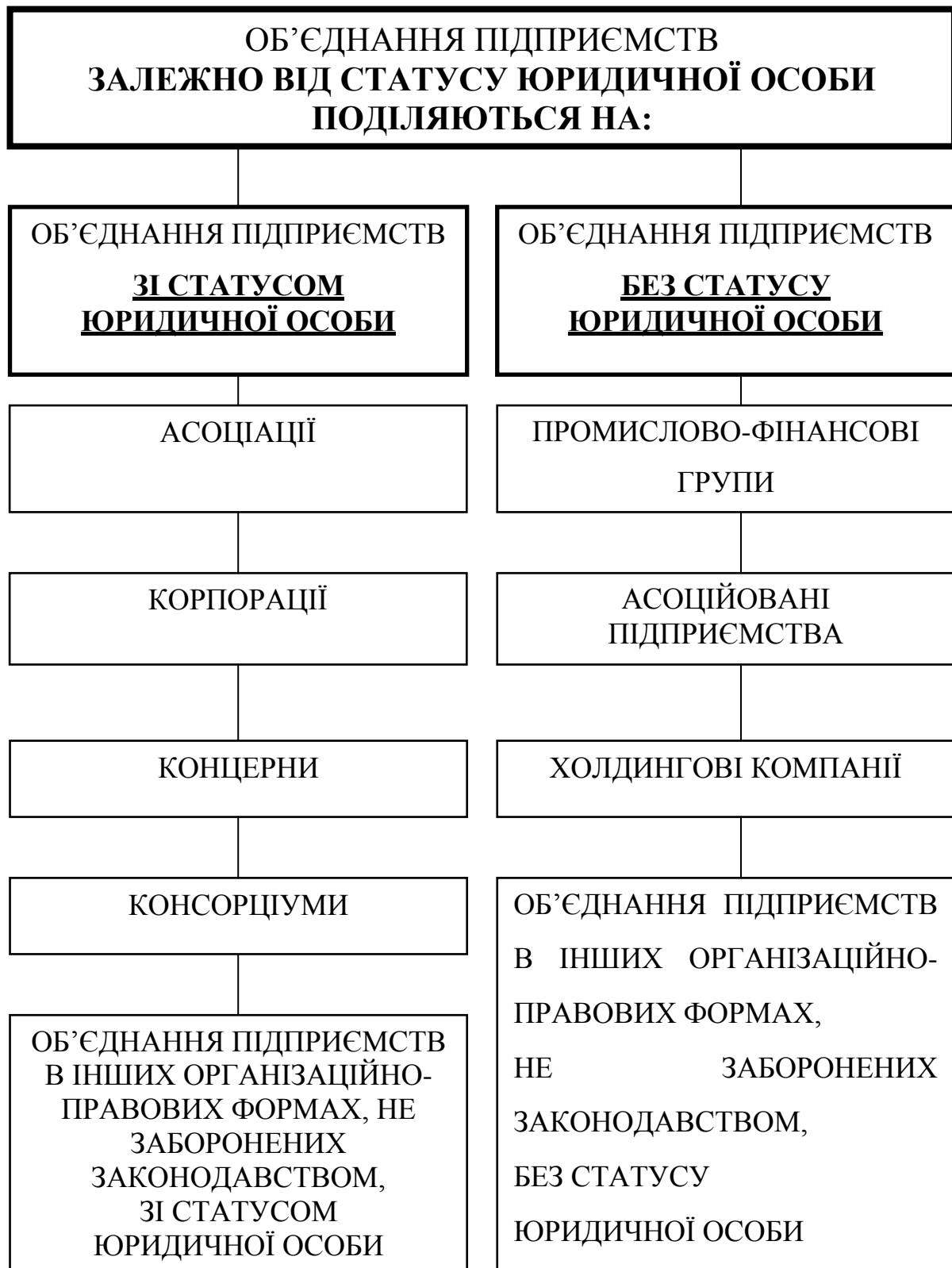

Схема 5. Утворення об'єднання підприємств

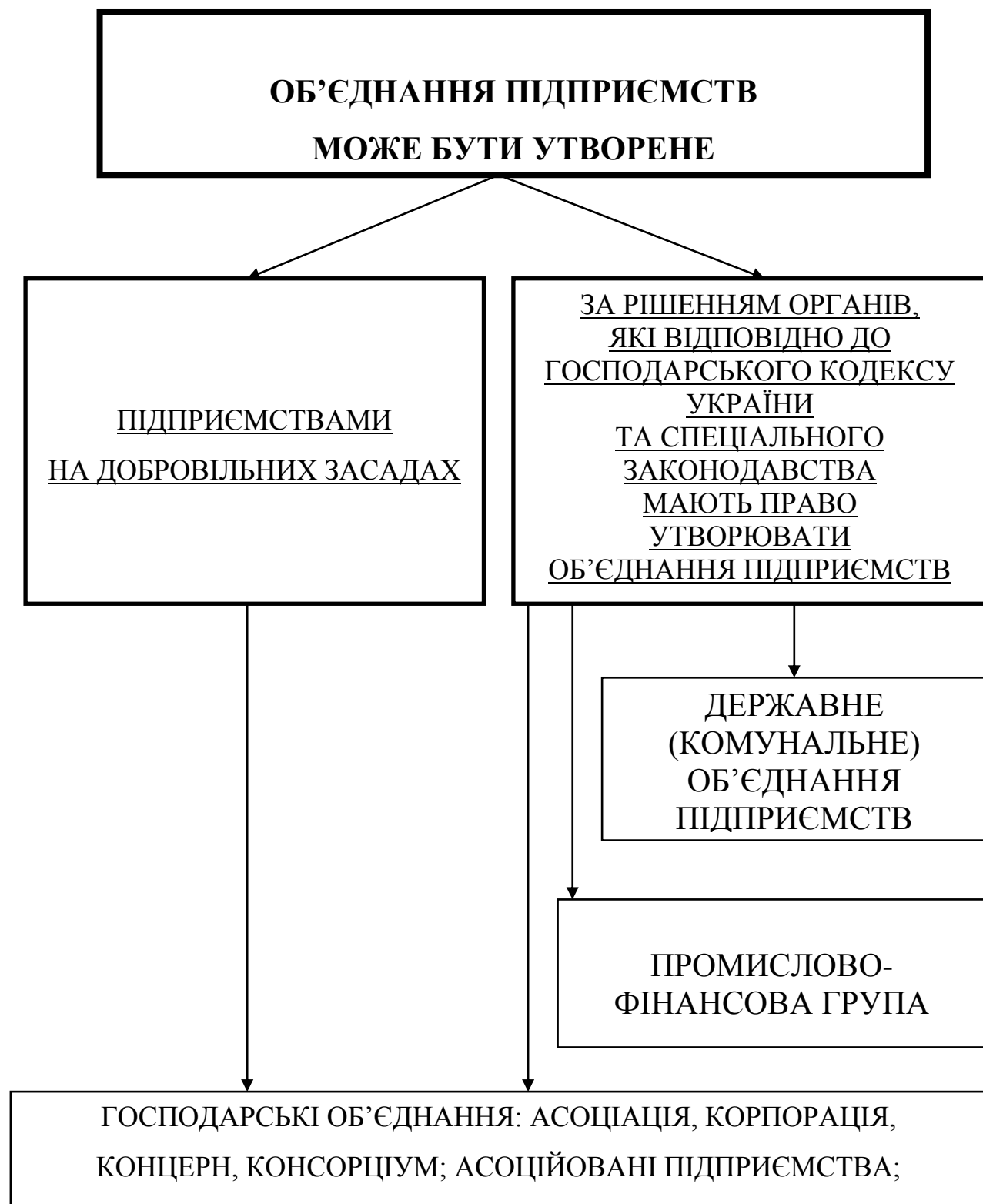

Схема 6. Управління об'єднанням підприємств

Схема 7. Правовий статус підприємства-учасника об'єднання підприємств

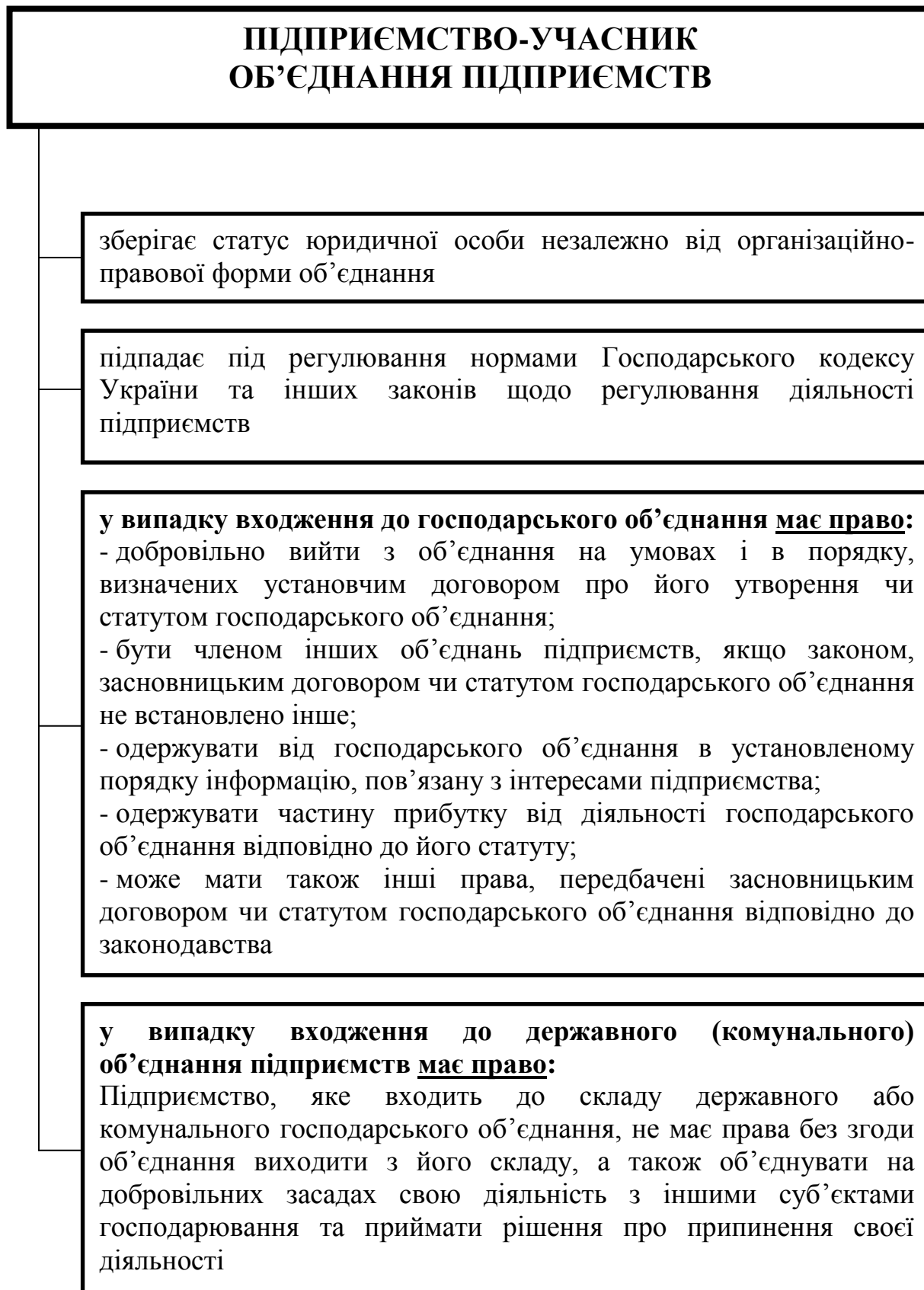

Схема 8. Промислово-фінансові групи в Україні

Промислово-фінансова група (ПФГ) – об'єднання, до якого можуть входити промислові підприємства, сільськогосподарські підприємства, банки, наукові і проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку, та яке створюється за рішенням Уряду України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції

ДО СКЛАДУ ПФГ ВХОДЯТЬ

створюється в особливому порядку шляхом видання постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ

не має статусу юридичної особи. Право діяти від імені ПФГ має виключно головне підприємство ПФГ

діє на основі Генеральної угоди про сумісну (спільну) діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ з метою виконання публічної мети – реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції

може отримувати відповідні державні пільги

реорганізується та ліквідується після прийняття постанови Кабінетом Міністрів України у випадках, передбачених Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та іншим спеціальним законодавством

Головне підприємство ПФГ – підприємство, створене відповідно до законодавства України, яке виробляє кінцеву продукцію ПФГ, здійснює її збут, сплачує податки в Україні та офіційно представляє інтереси ПФГ в Україні та за її межами

Учасник ПФГ – підприємство, банк або інша наукова чи проектна установа, організація, створена згідно з законодавством України, або іноземна юридична особа, що входить до складу ПФГ, виробляє проміжну продукцію ПФГ або надає банківські та інші послуги учасникам і головному підприємству ПФГ і має на меті отримання прибутку

Схема 9. Порядок створення національних та транснаціональних ПФГ

Національна ПФГ	Транснаціональна ПФГ
I) Проведення ініціаторами створення ПФГ загальних зборів; прийняття та оформлення протоколом рішення про створення ПФГ, а також Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції ПФГ; розробка та затвердження техніко-економічного проекту обґрунтування створення ПФГ; розробка проектів двосторонніх угод про поставки проміжної продукції ПФГ (надання відповідних послуг); визначення уповноваженої особи (осіб) ініціаторів створення ПФГ	
II) Подання уповноваженою особою Генеральної угоди та техніко-економічного обґрунтування створення ПФГ відповідному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольному комітету	
III) Складання відповідним міністерством чи іншим центральним органом виконавчої влади, Мінекономіки, Фондом державного майна та Антимонопольним комітетом у місячний термін (для ТНПФГ – двомісячний) висновків стосовно поданих документів	
IV) Забезпечення уповноваженою особою перерахування до державного бюджету державного мита у сумі однієї тисячі розмірів установленого чинним законодавством неоподаткованого мінімуму доходів громадян на місяць за прийняття проекту створення ПФГ до розгляду КМУ	
V) Розробка Міжвідомчою комісією, або за її дорученням відповідним міністерством чи іншим центральним органом виконавчої влади проекту постанови Кабінету Міністрів України про створення ПФГ та затвердження Генеральної угоди про сумісну діяльність	
VI) Подання уповноваженою особою на ім'я Прем'єр-міністра України Доручення ініціаторів представляти в КМУ проект створення ПФГ; Генеральної угоди про сумісну діяльність у виробництві кінцевої продукції, підписаної всіма ініціаторами створення ПФГ; техніко-економічного проекту обґрунтування створення ПФГ; висновків відповідного міністерства чи іншого центрального органу виконавчої влади, Мінекономіки, Фонду державного майна та Антимонопольного комітету про доцільність створення ПФГ, стосовно техніко-економічного обґрунтування та Генеральної угоди; документу про перерахування до державного бюджету державного мита	
VII) Відсилка КМУ документів, необхідних для створення ПФГ, до Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, яка у місячний термін розглядає їх і готує відповідні пропозиції КМУ	VII) Відсилка Кабінетом Міністрів України документів, необхідних для створення ПФГ, до Міжвідомчої комісії з питань формування ПФГ, яка у тримісячний термін розглядає їх і готує відповідні пропозиції КМУ
VIII) Подання Міжвідомчою комісією до КМУ проектів постанови КМУ про створення ПФГ або проекту протокольного рішення КМУ з цього питання разом з обґрунтуванням прийнятих рішень	
IX) Прийняття КМУ у двомісячний термін рішення про створення ПФГ або відмову в її створенні	IX) Прийняття КМУ у тримісячний термін рішення про створення ТНПФГ або відмову в її створенні. <u>Рішення про створення (реєстрацію) транснаціональної ПФГ приймається КМУ лише за умови попереднього укладення міждержавного договору, що підлягає ратифікації Верховною Радою України, яким повинні бути затверджені:</u> 1) Генеральна угода про сумісну діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ; 2) назва ПФГ; 3) головне підприємство ПФГ; 4) вичерпний перелік учасників ПФГ; 5) вичерпний перелік кінцевої продукції ПФГ; 6) термін, на який створюється ПФГ; 7) умови оподаткування головного підприємства та учасників ПФГ відповідно до законів України, гарантії від зміни податкового законодавства; 8) умови перетинання митного кордону для проміжної продукції ПФГ і гарантії від їх зміни
Таким чином, <u>максимальний термін між поданням уповноваженою особою до КМУ документів, необхідних для створення ПФГ, та прийняттям ним рішення про створення (реєстрацію) ПФГ або відмову в створенні (реєстрації) ПФГ становить три місяці</u>	Таким чином, <u>максимальний термін між поданням уповноваженою особою до КМУ документів, необхідних для створення ТНПФГ, та прийняттям ним рішення про створення (реєстрацію) ТНПФГ або відмову в створенні (реєстрації) ТНПФГ становить шість місяців</u>
X) Реєстрація ПФГ Міністерством економіки України у двотижневий термін на підставі постанови КМУ про створення ПФГ та затвердженої Генеральної угоди про сумісну діяльність	
Отже, <u>загальний максимальний час, необхідний для створення ПФГ становить 4 місяці та 2 тижні</u>	Отже, <u>загальний максимальний час, необхідний для створення ТНПФГ становить 8 місяців та 2 тижні</u>

Схема 10. Класифікація ПФГ (ФПГ) за роботами вчених-економістів

Критерій класифікації	Види ПФГ
Наявність (відсутність) державної реєстрації ПФГ відповідно до Закону та Положення про ПФГ	- офіційно зареєстровані ПФГ; - «фактичні» ПФГ
Склад учасників	- 1) національні ПФГ; - 2) транснаціональні ПФГ; - 2.1.) ТНПФГ, усі учасники яких є юридичними особами країн СНД та Балтії; - 2.2.) ТНПФГ, серед учасників яких є юридичні особи інших країн
Форми виробничої інтеграції	- вертикально інтегровані ПФГ; - горизонтально інтегровані ПФГ; - ПФГ конгломератного типу
Характер стосунків (форма відносин) у межах ПФГ	- діяльність учасників ПФГ будується на довготермінових зв'язках; - діяльність учасників ПФГ будується на системі участі; - діяльність учасників ПФГ будується на особовій унії
Форма створення ПФГ	- ПФГ, створені шляхом купівлі акцій; - ПФГ, створені внаслідок передачі належних державі пакетів акцій приватизованих підприємств в траст ПФГ або їх учасникам; - ПФГ, створені внаслідок кредитування банками конкретних промислових проектів; - ПФГ, створені внаслідок скуповування банками боргів промислових підприємств
Напрямки господарської діяльності (галузева приналежність)	- галузеві ПФГ; - міжгалузеві (універсальні) ПФГ
Організаційна побудова	- «м'які» ПФГ (у вигляді консорціуму, асоціації, союзу тощо); - «жорсткі» ПФГ (у вигляді холдингу або концерну тощо)
Організаційна побудова групи (вид «ядра» ФПГ (ПФГ))	- ФПГ на чолі з виробничим холдингом, (центральна компанія (головне підприємство) є не лише утримувачем акцій, але й виробником продукції); - ФПГ на чолі з фінансово-кредитною установою (банківський холдинг, в ролі центральної компанії постає банк); - ФПГ на чолі з чистим холдингом (центральна компанія ФПГ не займається виробничою діяльністю, проте володіє контрольним пакетом акцій ряду підприємств); - ФПГ без створення центральної компанії (передбачає взаємодію учасників об'єднання на основі перехресного володіння акціями)
За ініціатором створення (способом формування) ПФГ (ФПГ)	- ПФГ (ФПГ), створювані за рішенням органів державної, регіональної влади, або ж на підставі міждержавних договорів; - ПФГ (ФПГ), створювані у результаті договірному процесу на добровільній основі або за допомогою ринкових методів консолідації пакетів акцій
У залежності від ролі комерційних банків у створенні ФПГ (ПФГ)	- створення ПФГ на основі великого комерційного банку (часто фактичні групи); - створення ПФГ промисловими підприємствами одного технологічного ланцюгу за участю одного комерційного банку (ПФГ, офіційно зареєстрована у встановленому законодавством порядку) або кількох банків (фактична ПФГ); - регіональна ПФГ, створювана місцевим банком та регіональними підприємствами
Рівень ПФГ (розрахунковий обсяг реалізації кінцевої продукції ПФГ)	- I рівень – надвеликі ПФГ, річний обсяг реалізації кінцевої продукції яких від 2 мільярдів доларів США; - II рівень – великі ПФГ, річний обсяг реалізації кінцевої продукції яких від 0,5 до 2 мільярдів доларів США; - III рівень – середні ПФГ, річний обсяг реалізації кінцевої продукції яких від 50 до 500 мільйонів доларів США; - IV рівень – невеликі ПФГ, річний обсяг реалізації кінцевої продукції яких до 50 мільйонів доларів США

Схема 11. Порівняльна характеристика національних і транснаціональних ПФГ

НАЦІОНАЛЬНА ПФГ	ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ПФГ
1	2
Учасники: юридичні особи України	Учасники: українські та іноземні юридичні особи
<u>Термін розгляду КМУ проекту про створення національної ПФГ – 3 місяці</u>	<u>Термін розгляду КМУ проекту про створення транснаціональної ПФГ – 6 місяців</u>
Попереднє <u>укладення міждержавного договору</u> , що підлягає ратифікації ВР України, для прийняття КМУ рішення про створення (реєстрацію) національної ПФГ – не потрібне	Попереднє <u>укладення міждержавного договору</u> , що підлягає ратифікації ВР України, для прийняття КМУ рішення про створення (реєстрацію) транснаціональної ПФГ – потрібне
<p><u>Постановою КМУ про створення (реєстрацію) національної ПФГ повинні бути затверджені:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Генеральна угода про спільну (сумісну) діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ; -назва ПФГ; -перелік, затверджений у встановленому законодавством порядку, державних програм, з метою реалізації яких створюється ПФГ; -головне підприємство ПФГ; -президент ПФГ; -вичерпний перелік учасників ПФГ; -вичерпний перелік найменувань кінцевої продукції ПФГ; -<u>термін, на який створюється ПФГ і який не може перевищувати терміну реалізації відповідної державної програми;</u> -інші умови відповідно до повноважень КМУ у межах чинного законодавства.* 	<p><u>Міждержавним договором про створення транснаціональної ПФГ повинні бути затверджені:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -Генеральна угода про спільну (сумісну) діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ; -назва ПФГ; -головне підприємство ПФГ; -вичерпний перелік учасників ПФГ; -вичерпний перелік кінцевої продукції ПФГ; -термін, на який створюється ПФГ; -умови оподаткування головного підприємства та учасників ПФГ відповідно до законів України, гарантії від зміни податкового законодавства; -умови перетинання митного кордону для проміжної продукції ПФГ і гарантії від їх зміни*.

* У даній таблиці, складеній за пунктами 5 та 6 статті 3 Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні», виділено відмінності у законодавчих вимогах, що ставляться до ПФГ і транснаціональних ПФГ.

Схема 12. Порівняльна характеристика Генеральної угоди про сумісну (спільну) діяльність щодо виробництва кінцевої продукції ПФГ та договору про спільну діяльність

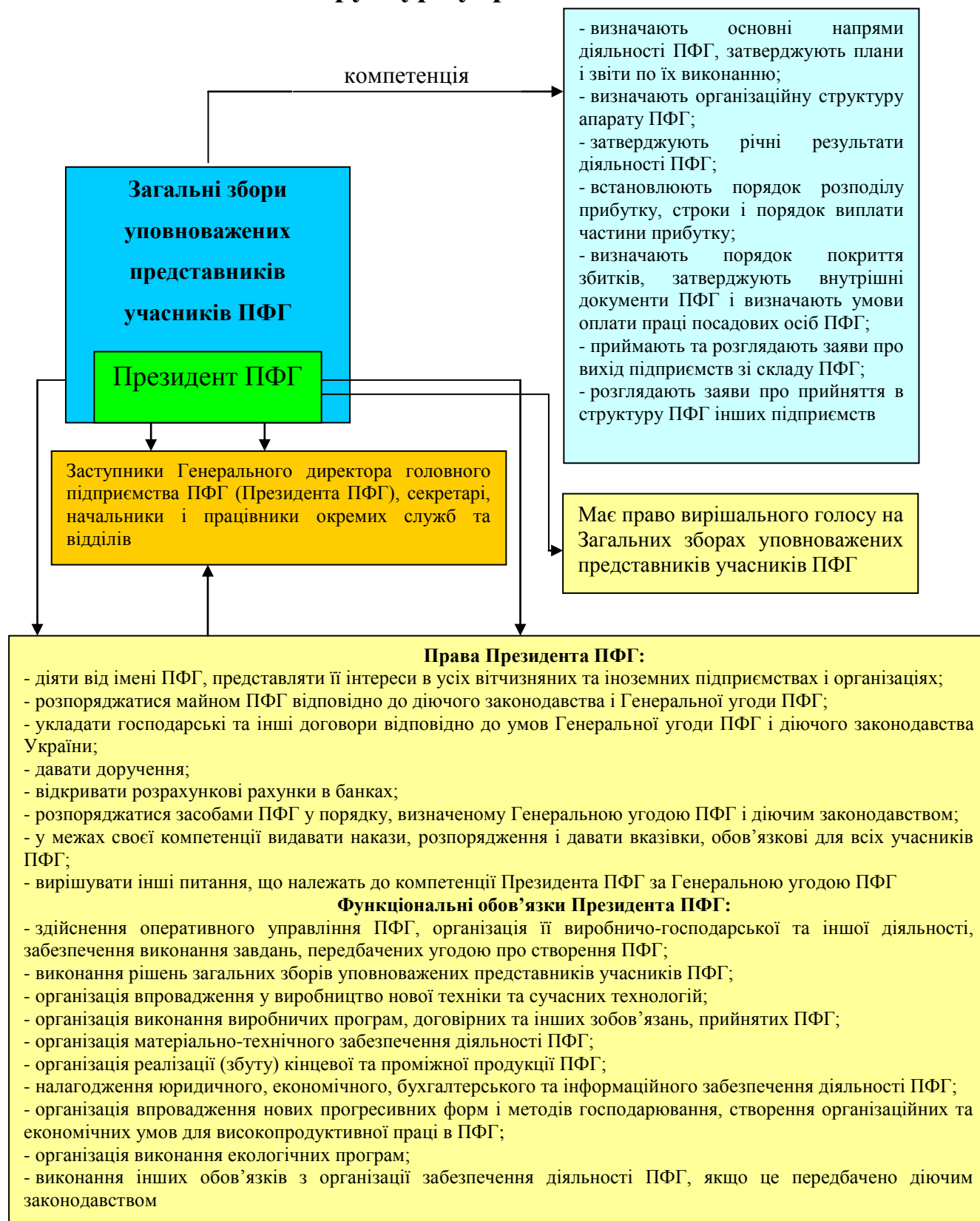
Генеральна угода ПФГ	Договір про спільну діяльність
1) укладається у господарській сфері;	1) може укладатися як у господарській сфері, так і в сфері цивільного обороту;
2) однією із сторін Генеральної угоди ПФГ є орган господарського керівництва – головне підприємство ПФГ;	2) договір характеризується рівністю учасників;
3) обов'язковими учасниками Генеральної угоди ПФГ є банк і промислове (сільськогосподарське) підприємство; банк повинен бути лише один;	3) заборони чи обов'язку щодо участі у договорі певного виду учасників немає;
4) наявність значної кількості публічно-правових засад: <ul style="list-style-type: none"> • орган господарського керівництва – учасник Генеральної угоди ПФГ – головне підприємство ПФГ визначається КМУ; головним підприємством ПФГ не можуть бути торговельне підприємство, транспортне підприємство, підприємство у сфері громадського харчування, побутового обслуговування населення, матеріально-технічного постачання, банк, фінансово-кредитна установа; • основні положення Генеральної угоди ПФГ визначаються законодавством, зокрема Законом про ПФГ; • Генеральна угода ПФГ підлягає розгляду вищими органами виконавчої влади і підлягає затвердженню постановою КМУ; • термін дії Генеральної угоди ПФГ визначається за участю КМУ; • Генеральна угода ПФГ набирає чинності з дня її затвердження постановою КМУ про створення (реєстрацію) ПФГ; • зміна мети діяльності ПФГ, передбаченої у Генеральній угоді ПФГ можлива лише за участі КМУ та ВР України; • зміна положень і припинення чинності Генеральної угоди ПФГ здійснюється шляхом видання постанови КМУ 	4) лише учасниками договору визначаються: <ul style="list-style-type: none"> • питання управління спільною діяльністю; • положення договору; • термін дії договору; • час набрання чинності договором; • зміна мети спільної діяльності, передбаченої договором; • зміна положень і припинення чинності договору.

Схема 13. Порівняльна характеристика пільг вітчизняних ПФГ та заходів державної підтримки ФПГ Російської Федерації

Пільги ПФГ України згідно із Законом України «Про промислово-фінансові групи в Україні»	Заходи державної підтримки діяльності ФПГ РФ згідно із Законом РФ про ФПГ
Місцеві:	
Законом про ПФГ не передбачені	Органи державної влади суб'єктів Російської Федерації можуть надавати додаткові пільги та гарантії ФПГ (п. 1 ст. 15).
Загальнодержавні:	
<p>Оподаткування проміжної та кінцевої продукції ПФГ здійснюється згідно з чинним законодавством України (п. 1 ст. 4).</p> <p>Головне підприємство та учасники ПФГ звільняються від сплати вивізного (експортного) мита і митних зборів у разі експорту проміжної продукції (п. 2 ст. 4).</p> <p>Головне підприємство та учасники ПФГ звільняються від сплати ввізного (імпортного) мита і митних зборів у разі імпортування проміжної продукції (п. 3 ст. 4)</p>	<p>Учасникам міждержавної ФПГ у порядку та на умовах, встановлених Урядом Російської Федерації, можуть надаватися митні тарифні пільги, передбачені Законом Російської Федерації «Про митний тариф» на товари, що переміщуються через кордон у межах діяльності цієї ФПГ (п. 4 ст. 4).</p> <p>Залік заборгованості учасника ФПГ, акції якого реалізуються на інвестиційних конкурсах (торгах), до обсягу передбачених умовами інвестиційних конкурсів (торгів) інвестицій для покупця – центральної компанії тієї ж ФПГ (п. 1 ст. 15).</p> <p>Надання учасникам ФПГ права самостійно визначати терміни амортизації обладнання та накопичення амортизаційних відрахувань із спрямуванням отриманих коштів на діяльність ФПГ (п. 1 ст. 15).</p> <p>Передача у довірче управління центральній компанії ФПГ тимчасово закріплених за державою пакетів акцій учасників цієї ФПГ (п. 1 ст. 15).</p> <p>Надання державних гарантій для сприяння залученню різного роду інвестицій (п. 1 ст. 15).</p> <p>Надання інвестиційних кредитів та іншої фінансової підтримки для реалізації проектів ФПГ (п. 1 ст. 15)</p>
<p>На банки – учасники ПФГ не поширюються обмеження щодо внесків комерційних банків до статутних фондів інших підприємств і організацій, встановлені ч. 4 ст. 3 Закону України «Про банки і банківську діяльність», у частині інвестування коштів у розробку або розвиток і модернізацію виробництва кінцевої та проміжної продукції ПФГ.</p> <p>Набуті банками корпоративні права власності та інші майнові права в цих випадках зберігаються за банками після реорганізації або ліквідації ПФГ (пункт 4 статті 4)*.</p> <p>Банк – учасник ПФГ має право проводити клірингові заліки заборгованості платежів за проміжну продукцію між головним підприємством і учасниками ПФГ, а також між учасниками ПФГ (п. 5 ст. 5)</p>	<p>Центральним банком Російської Федерації можуть надаватися банкам-учасникам ФПГ, які реалізують у ній інвестиційну діяльність, різні пільги, що передбачають зниження норм обов'язкового резервування, зміну інших нормативів з метою підвищення їх інвестиційної активності (п. 2 ст. 15)</p>

* Дана норма посиляється на положення, які не діють у зв'язку з прийняттям Закону України № 24/26-ВР від 1 лютого 1996 року «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», яким ці положення було скасовано, а потім прийняттям 7 грудня 2000 року Закону України «Про банки та банківську діяльність» № 2121, яким було припинено дію Закону з аналогічною назвою № 872-ХІІ від 20 березня 1991 року.

Схема 14. Структура управління ПФГ «Титан»*

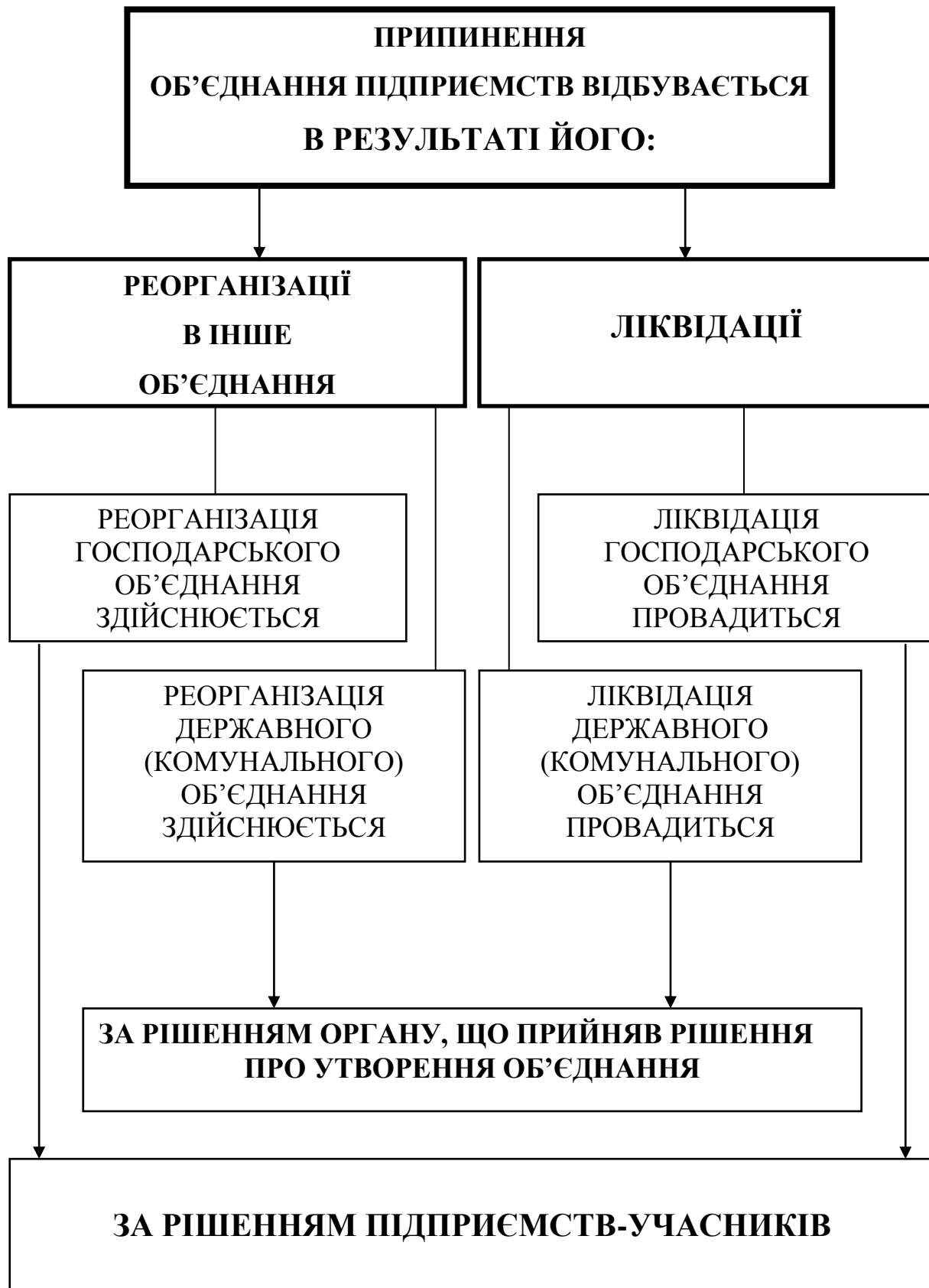

* Слід зазначити, що Постановою КМУ від 28 жовтня 2004 р. № 1420 було скасовано постанову КМУ від 16 травня 2001 р. № 547 «Про утворення промислово-фінансової групи «Титан»

Схема 15. Асоційовані підприємства

Схема 16. Припинення діяльності об'єднань підприємств

ТЕМА 5. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Схема 1. Характеристика майна

МАЙНО – сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів

Залежно від економічної форми майнові цінності належать до: **основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів**

Основні фонди виробничого і невиробничого призначення – будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар та інше майно тривалого використання, віднесене законодавством до основних фондів

Оборотні засоби – сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів

Кошти у складі майна суб'єктів господарювання – гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин цих суб'єктів з іншими суб'єктами, а також фінансових відносин відповідно до законодавства

Товари у складі майна суб'єктів господарювання – вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги

Особливий вид майна суб'єктів господарювання – цінні папери

Схема 2. Правовий режим майна суб'єктів господарювання

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ МАЙНА

СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ – встановлені правовими засобами порядок та умови придбання (привласнення) майна, здійснення суб'єктом господарювання повноважень з володіння, користування і розпорядження ним, функцій управління майном, а також його правової охорони

ПРАВО ВЛАСНОСТІ – основне речове право у сфері господарювання, на основі якого суб'єкт господарювання на свій розсуд, одноосібно або спільно з іншими суб'єктами володіє, користується і розпоряджається належним йому (їм) майном, у тому числі має право надати майно іншим суб'єктам для використання його на праві власності, праві господарського відання чи праві оперативного управління, або на основі інших форм правового режиму майна, передбачених ГК України

ПРАВО ГОСПОДАРСЬКОГО ВІДАННЯ – речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених ГК України та іншими законами

ПРАВО ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ – речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених ГК України та іншими законами, а також власником майна (уповноваженим ним органом)

Схема 3. Джерела формування майна суб'єктів господарювання

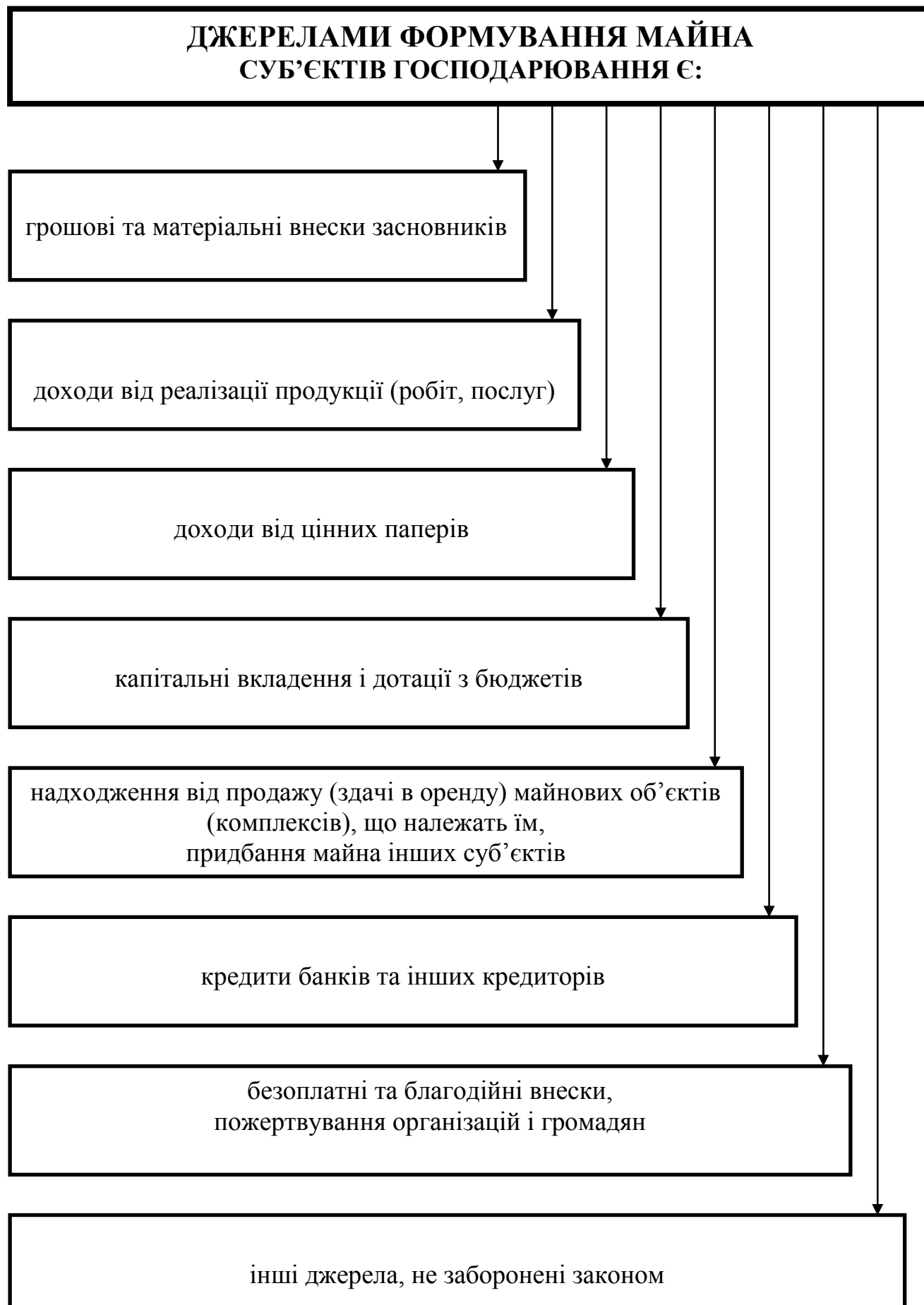

Схема 4. Підстави виникнення майнових прав та обов'язків суб'єктів господарювання

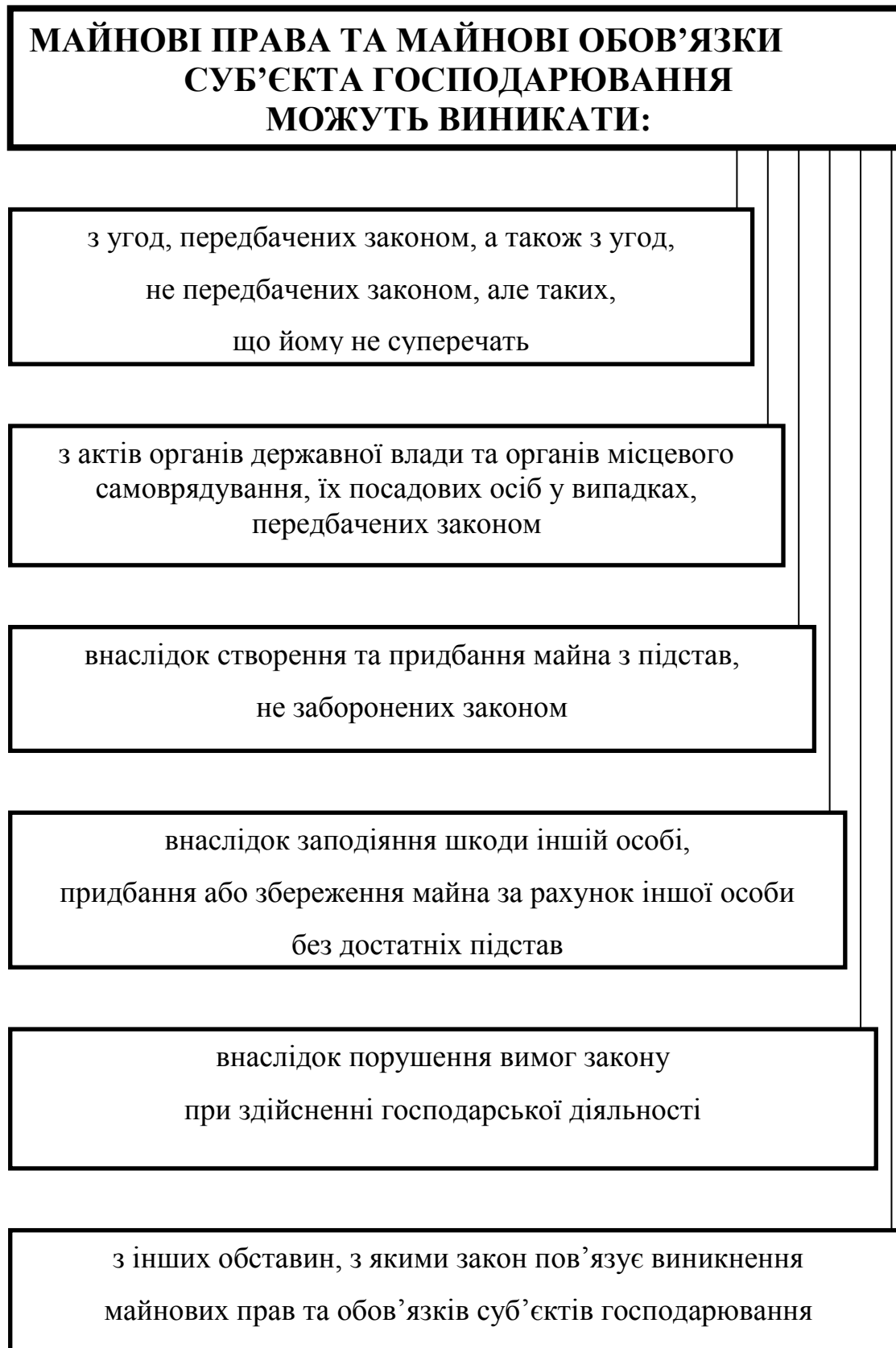

Схема 5. Підстави виникнення права колективної власності

Схема 6. Об'єкти права інтелектуальної власності

<i>Об'єктами права інтелектуальної власності є:</i>		
Твори науки, літератури та мистецтва		
відкриття		
винаходи		
корисні моделі		
промислові зразки		
раціоналізаторські пропозиції		
знаки для товарів і послуг		
Результати науково-дослідних робіт		
Інші результати інтелектуальної праці		

Схема 7. Принципи приватизації

ПРИВАТИЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА (ПРИВАТИЗАЦІЯ) – це відчуження майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній Республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями відповідно до законодавства, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України

Приватизація здійснюється на основі принципів:

- законності;
- державного регулювання та контролю;
- надання громадянам України пріоритетного права на придбання державного майна;
- надання пільг для придбання державного майна членам трудових колективів підприємств, що приватизуються;
- забезпечення соціальної захищеності та рівності прав участі громадян України у процесі приватизації;
- продажу об'єктів приватизації з урахуванням їх індивідуальних особливостей виключно за кошти;
- пріоритетного права трудових колективів на придбання майна своїх підприємств;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій;
- додержання антимонопольно-конкурентного законодавства;
- повного, своєчасного та достовірного інформування громадян про порядок приватизації та відомості про об'єкти приватизації;
- врахування особливостей приватизації об'єктів зв'язку, агропромислового комплексу, гірничодобувної промисловості, незавершеного будівництва, невеликих державних підприємств, підприємств із змішаною формою власності та об'єктів науково-технічної сфери;
- застосування переважно конкурентних способів у разі:
 - приватизації невеликих державних підприємств, законсервованих об'єктів та об'єктів незавершеного будівництва, підприємств торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення, готельного господарства, туристичного комплексу;
 - продажу акцій відкритих акціонерних товариств, створених на базі середніх та великих підприємств

Схема 8. Способи приватизації

СПОСОБИ ПРИВАТИЗАЦІЇ:

Приватизація державного майна здійснюється шляхом:

- продажу об'єктів приватизації на аукціоні, за конкурсом;
- продажу акцій (часток, паїв), що належать державі у господарських товариствах, на аукціоні, за конкурсом, на фондових біржах та іншими способами, що передбачають загальнодоступність та конкуренцію покупців;
- продажу на конкурсній основі цілісного майнового комплексу державного підприємства, що приватизується, або контрольного пакета акцій відкритого акціонерного товариства при поданні покупцем відповідних документів;
- викупу майна державного підприємства згідно з альтернативним планом приватизації.

Неконкурентні способи продажу майна державних підприємств застосовуються щодо об'єктів, не проданих на аукціоні, за конкурсом

Приватизація законсервованих об'єктів та об'єктів незавершеного будівництва, підприємств торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування населення, готельного господарства, туристичного комплексу здійснюється шляхом:

продажу на аукціоні, за конкурсом;
викупу.

Приватизація зазначених об'єктів здійснюється у порядку, передбаченому Законом України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» та Державною програмою приватизації.

За рішенням органів приватизації законсервовані об'єкти та об'єкти незавершеного будівництва можуть передаватися на умовах відповідного договору особам, які можуть бути покупцями відповідно до законодавства, для завершення будівництва або вноситися до статутного фонду господарського товариства як державна частка з наступною її приватизацією в порядку, встановленому законодавством України

Приватизація майна невеликих державних підприємств (об'єктів малої приватизації) здійснюється відповідно до Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)»

У разі прийняття після закінчення строку дії концесійного договору рішення про приватизацію майна об'єкта, що надавався у концесію, у колишнього концесіонера виникає право на викуп цього майна згідно з визначеними умовами приватизації, якщо ним у зв'язку з виконанням умов концесійного договору створено (побудовано) це майно або здійснено його поліпшення вартістю не менш як 25 відсотків вартості майна на момент приватизації

Схема 9. Повноваження державних органів приватизації

Державні органи приватизації (Фонд державного майна України, його регіональні відділення та представництва у районах і містах, органи приватизації в Автономній Республіці Крим, що становлять єдину систему державних органів приватизації в Україні) у межах своєї компетенції здійснюють такі основні повноваження:

змінюють у процесі приватизації організаційну форму підприємств, що перебувають у державній власності;

здійснюють повноваження власника державного майна у процесі приватизації;

виступають орендодавцем майна, що перебуває у державній власності, згідно з законодавством;

продають майно, що перебуває у державній власності, в процесі його приватизації, включаючи майно ліквідованих підприємств, об'єктів незавершеного будівництва та колишнє військове майно, що набуло статусу цивільного, а також акції (частки, паї), що належать державі у майні господарських товариств;

створюють комісії з приватизації;

затверджують плани приватизації майна, що перебуває у державній власності, плани розміщення акцій акціонерних товариств у процесі приватизації;

розробляють проекти державних програм приватизації і подають їх на затвердження Верховній Раді України;

укладають угоди щодо проведення підготовки об'єктів до приватизації та їх продажу;

укладають угоди щодо проведення експертної оцінки вартості об'єктів приватизації;

здійснюють ліцензування комісійної, представницької та комерційної діяльності з приватизаційними паперами;

виступають з боку держави засновником підприємств із змішаною формою власності;

беруть участь у розробці міжнародних договорів України з питань державної власності та її використання;

здійснюють захист майнових прав державних підприємств, організацій, установ, а також акцій (часток, паїв), що належать державі, на території України та за її кордоном;

контролюють виконання умов договорів купівлі-продажу державного майна;

здійснюють інші повноваження, передбачені цим законодавством України з питань приватизації

Схема 10. Об'єкти, що не підлягають приватизації

Приватизації не підлягають об'єкти, що мають загальнодержавне значення, а також казенні підприємства

До об'єктів, що мають загальнодержавне значення, відносяться майнові комплекси підприємств, їх структурних підрозділів, основним видом діяльності яких є виробництво товарів (робіт, послуг), що мають загальнодержавне значення

Загальнодержавне значення мають:

а) об'єкти, які забезпечують виконання державою своїх функцій, забезпечують обороноздатність держави, її економічну незалежність, та об'єкти права власності Українського народу, майно, що становить матеріальну основу суверенітету України, зокрема:

1) майно органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, майно Збройних Сил України (крім майна, щодо якого цим Законом встановлено особливості приватизації), Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, правоохоронних і митних органів; 2) надра, корисні копалини загальнодержавного значення, водні ресурси та інші природні ресурси, які є об'єктами права власності Українського народу; 3) майнові комплекси підприємств з лісовідновлення, лісорозведення та охорони лісу, лісництва, їх підрозділи; 4) сортовипробувальні станції, дільниці, інші організації з експертизи сортів рослин; 5) золотий і валютний фонди та запаси, державні матеріальні резерви; 6) емісійна система, майнові комплекси підприємств і установ, що забезпечують випуск та зберігання грошових знаків і цінних паперів; 7) радіотелевізійні передавальні центри, а також об'єкти, що забезпечують зв'язком органи законодавчої та виконавчої влади; 8) державні радіоканали та телевізійні канали; 9) засоби урядового, фельд'єгерського та спеціального зв'язку; 10) інші об'єкти права державної власності, які забезпечують виконання державою своїх функцій

б) об'єкти, діяльність яких забезпечує соціальний розвиток, збереження та підвищення культурного, наукового потенціалу, духовних цінностей, зокрема:

1) об'єкти Національного космічного агентства України при Кабінеті Міністрів України; 2) архіви; 3) майнові комплекси установ Національної академії наук України з основних напрямів досліджень; 4) об'єкти культури, мистецтва, архітектури, меморіальні комплекси, заповідники, парки тощо загальнонаціонального значення; 5) об'єкти освіти, фізичної культури, спорту і науки, що фінансуються з державного бюджету

в) об'єкти, контроль за діяльністю яких з боку держави гарантує захист громадян від наслідків впливу неконтрольованого виготовлення, використання або реалізації небезпечної продукції, послуг або небезпечних виробництв, зокрема:

1) майнові комплекси підприємств по виготовленню та ремонту всіх видів зброї, яка є на озброєнні Збройних Сил України, Служби безпеки України; 2) майнові комплекси підприємств по випуску наркотичних, бактеріологічних, біологічних, психотропних, сильнодіючих хімічних та отруйних засобів (крім аптек); 3) майнові комплекси підприємств, що забезпечують діяльність у сфері обігу зброї та радіоактивних речовин; 4) захисні споруди цивільної оборони; 5) полігони, будови, споруди та устаткування для захоронення твердих промислових та побутових відходів, скотомогильники

г) об'єкти, які забезпечують життєдіяльність держави в цілому, зокрема:

1) структурні підрозділи майнових комплексів, що забезпечують постійне розміщення і зберігання державних резервів і мобілізаційних запасів; 2) пенітенціарні заклади; 3) майнові комплекси підприємств геологічної, картографічної, гідрометеорологічної служб, служби контролю за станом навколишнього природного середовища; 4) об'єкти державних систем стандартизації, метрології та сертифікації продукції; 5) майнові комплекси підприємств авіаційної промисловості; 6) автомобільні дороги, крім тих, що належать підприємствам до першого розгалуження їх за межами території цих підприємств; 7) майнові комплекси підприємств, які здійснюють виробництво основної залізничної техніки (електровози, тепловози, дизель-поїзди, вагони); 8) майнові комплекси підприємств залізничного транспорту з їх інфраструктурою; 9) метрополітен, міський електротранспорт; 10) майно, що забезпечує цілісність об'єднаної енергетичної системи України та диспетчерське (оперативно-технологічне) управління, магістральні та міждержавні електричні мережі; 11) атомні електростанції, гідроелектростанції з греблями, що забезпечують водопостачання споживачам та проведення гідромеліоративних робіт, теплоелектроцентралі; 12) магістральні нафто- і газопроводи та магістральний трубопровідний транспорт, що обслуговують потреби держави в цілому, підземні нафто- та газосховища; 13) транспортні засоби спеціального призначення, що забезпечують виконання робіт, пов'язаних з ліквідацією пожеж, наслідків стихійних лих; 14) об'єкти інженерної інфраструктури та благоустрою міст, включаючи мережі, споруди, устаткування, які пов'язані з постачанням споживачам води, газу, тепла, а також відведенням і очищенням стічних вод; 15) майнові комплекси структурних підрозділів хлібоприймальних і хлібозаготівельних підприємств, що забезпечують розміщення і зберігання мобілізаційних запасів, та майно хлібоприймальних і хлібозаготівельних підприємств, що входить до статутного фонду Державної акціонерної компанії «Хліб України»; 16) майнові комплекси підприємств соляної промисловості; 17) акваторії портів, причали всіх категорій і призначень, причальні у портах і гідрографічні споруди, набережні причалів, 18) захисні споруди та системи сигналізації, портові системи інженерної інфраструктури та споруди зв'язку, енергводопостачання та водовідведення, автомобільні дороги та залізничні колії (до першого розгалуження за межами території порту), навчальний та гідрографічний флот, майнові комплекси судноплавних інспекцій; 19) водосховища і водогосподарські канали комплексного призначення, міжгосподарські меліоративні системи, гідротехнічні захисні споруди; 20) майнові комплекси підприємств, що виготовляють спирт, вина і лікєро-горілчані вироби; 21) крематорії, кладовища

ТЕМА 6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Схема 1. Підстави господарсько-правової відповідальності

Господарсько-правова відповідальність – перенесення господарським органом несприятливих економічних наслідків безпосередньо в результаті передбачених до нього законом санкцій (заходів відповідальності) економічного характеру

Підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання

Юридичні підстави – правові документи, що характеризують певну поведінку суб'єкта господарювання як протиправну і передбачають за нею форму і розмір відповідальності (закон і договір)

Фактичні підстави – життєві ситуації, що характеризуються законом або договором як неправомірні

Схема 2. Принципи, на яких базується господарсько-правова відповідальність

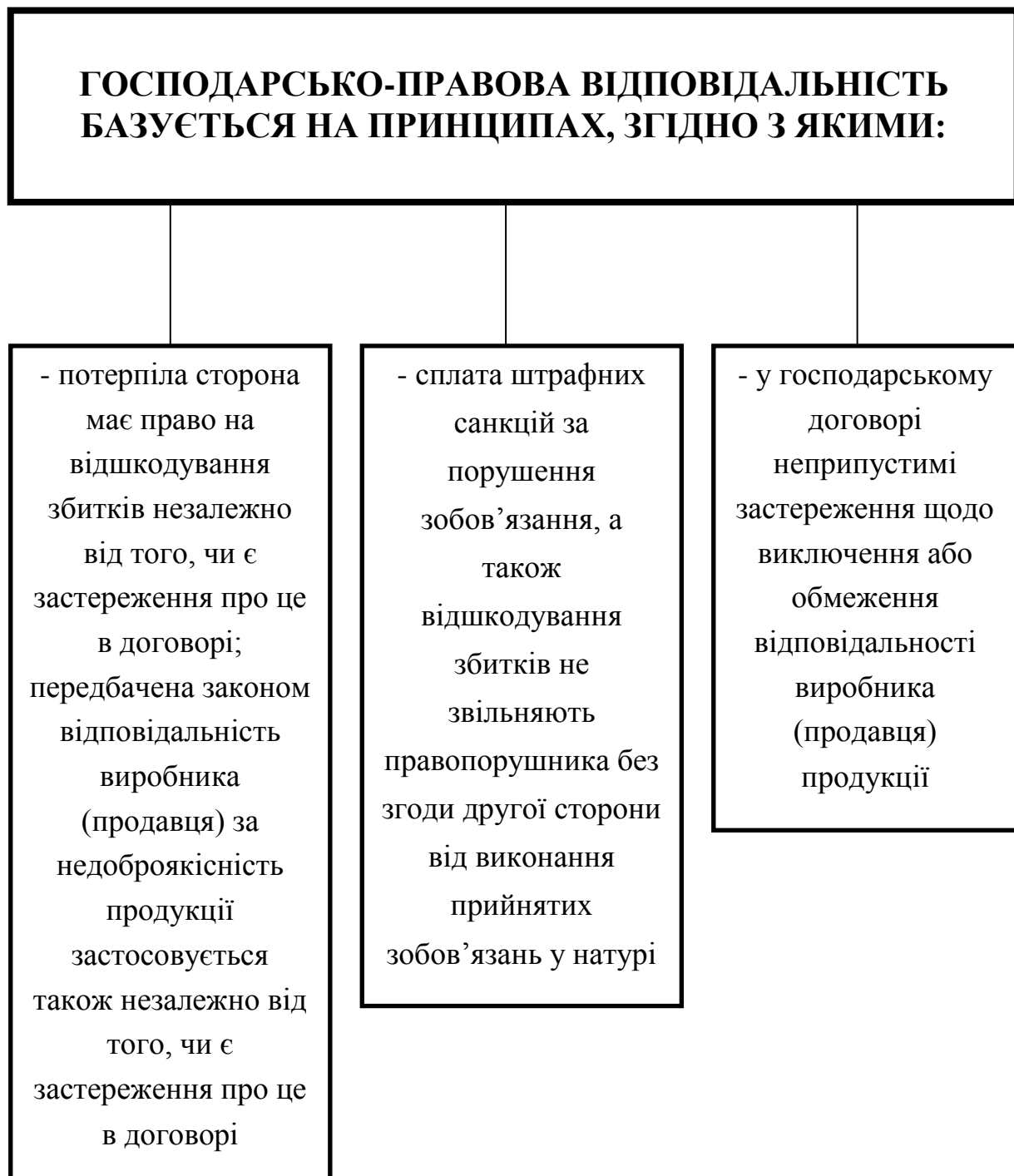

Схема 3. Функції господарсько-правової відповідальності

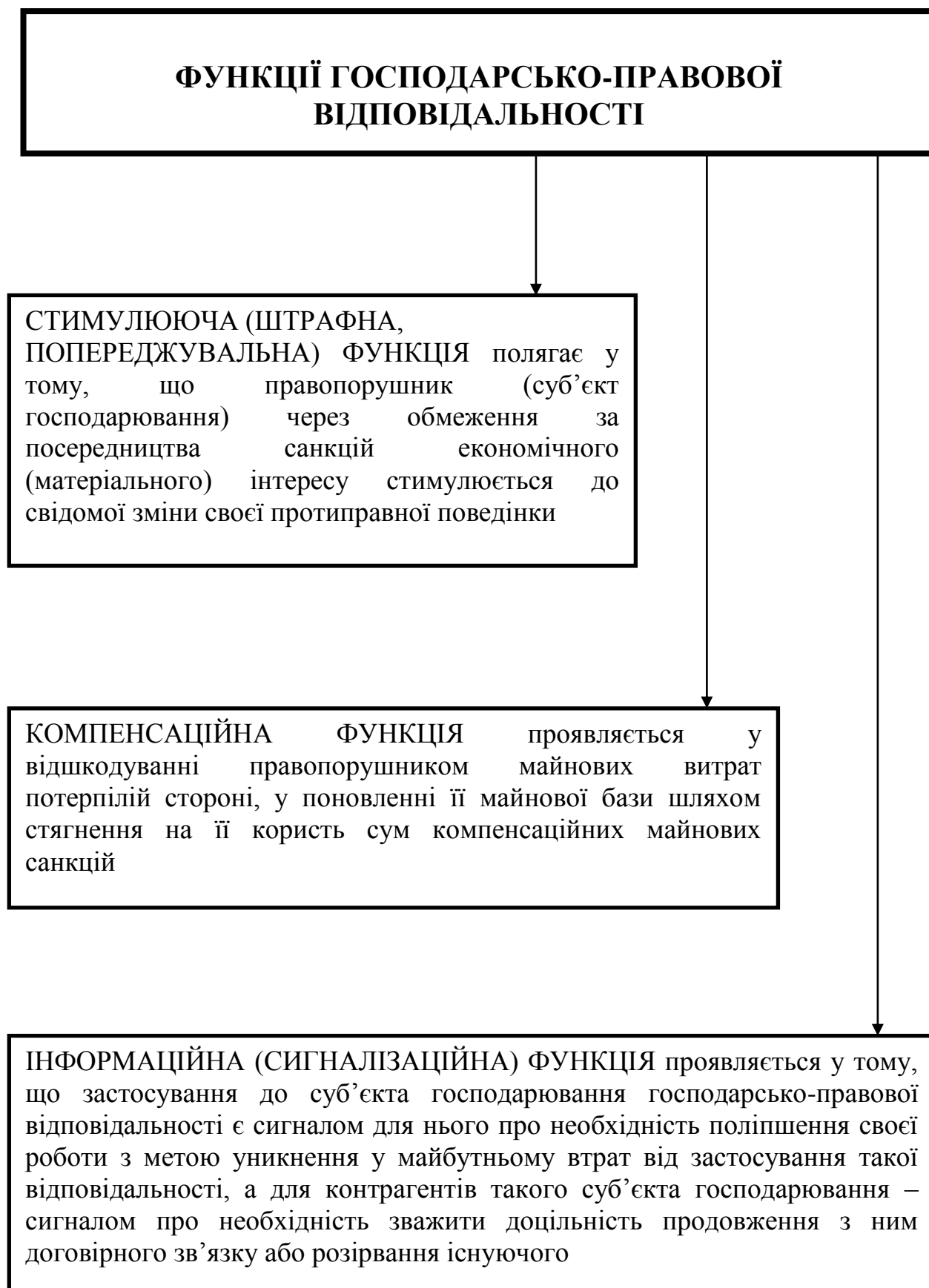

Схема 4. Ознаки господарсько-правової відповідальності

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ –

суб'єкти господарювання, їх структурні підрозділи, учасники господарських відносин (у тому числі, міністерства та інші центральні органи виконачої влади й їх органи, що здійснюють контроль за дотриманням правил здійснення господарської діяльності)

ОЗНАКИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Настає у разі несення несприятливих наслідків економічного характеру незалежно від застосування грошових санкцій або таких, що обмежують правоспроможність суб'єкта господарювання

Застосовується у формі певної системи економічних санкцій, передбаченої господарським законодавством і укладеними угодами, локальними нормативно-правовими актами суб'єктів господарювання

Застосовується у випадку скоєння правопорушення, тобто на такій юридичній підставі як об'єктивні протиправні дії чи бездіяльність правопорушника

Настає незалежно від наявності вини правопорушника. У випадку виключення законом чи договором може бути встановлена відповідальність за вину

Схема 5. Види господарської відповідальності

ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СТРУКТУРИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Дольова відповідальність – настає за порушення зобов'язання кількома суб'єктами. Відповідальність визначається часткою участі у договорі про виконання зобов'язань

Солідарна відповідальність – може застосовуватися в умовах, встановлених законом чи договором, і можлива лише тоді, коли є кілька суб'єктів господарювання на боці боржника. Кредитор може вимагати сплати штрафних санкцій чи покриття збитків як від будь-якого учасника, так і від їх усіх, разом узятих

Субсидіарна (додаткова) відповідальність – відповідальність третьої особи за боржника. Прикладом є відповідальність поручителя, гаранта за позиками, отриманими суб'єктом господарювання

ЗА ОБСЯГОМ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАВОПОРУШНИКА

Повна відповідальність означає відшкодування контрагенту чи державі усіх видів збитків (шкоди), понесених ними (втрата чи пошкодження їх майна, понесені додаткові витрати і неотримані доходи)

Обмежена відповідальність встановлюється, як правило, таким чином: у нормах права, що визначають обмежений розмір відповідальності, встановлюється максимальний розмір збитків, або у них міститься припис не стягувати з боржника певні види збитків

Підвищена відповідальність передбачається законодавцем для особливо небезпечних правопорушень

В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВИДІВ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Відповідальність в оперативно-господарських зобов'язаннях

Відповідальність у внутрішньогосподарських зобов'язаннях

Відповідальність у господарсько-управлінських зобов'язаннях

В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ІНШИХ КРИТЕРІЇВ ВИДІЛЯЮТЬ ІНШІ ВИДИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Схема 6. Види санкцій за правопорушення у сфері господарювання

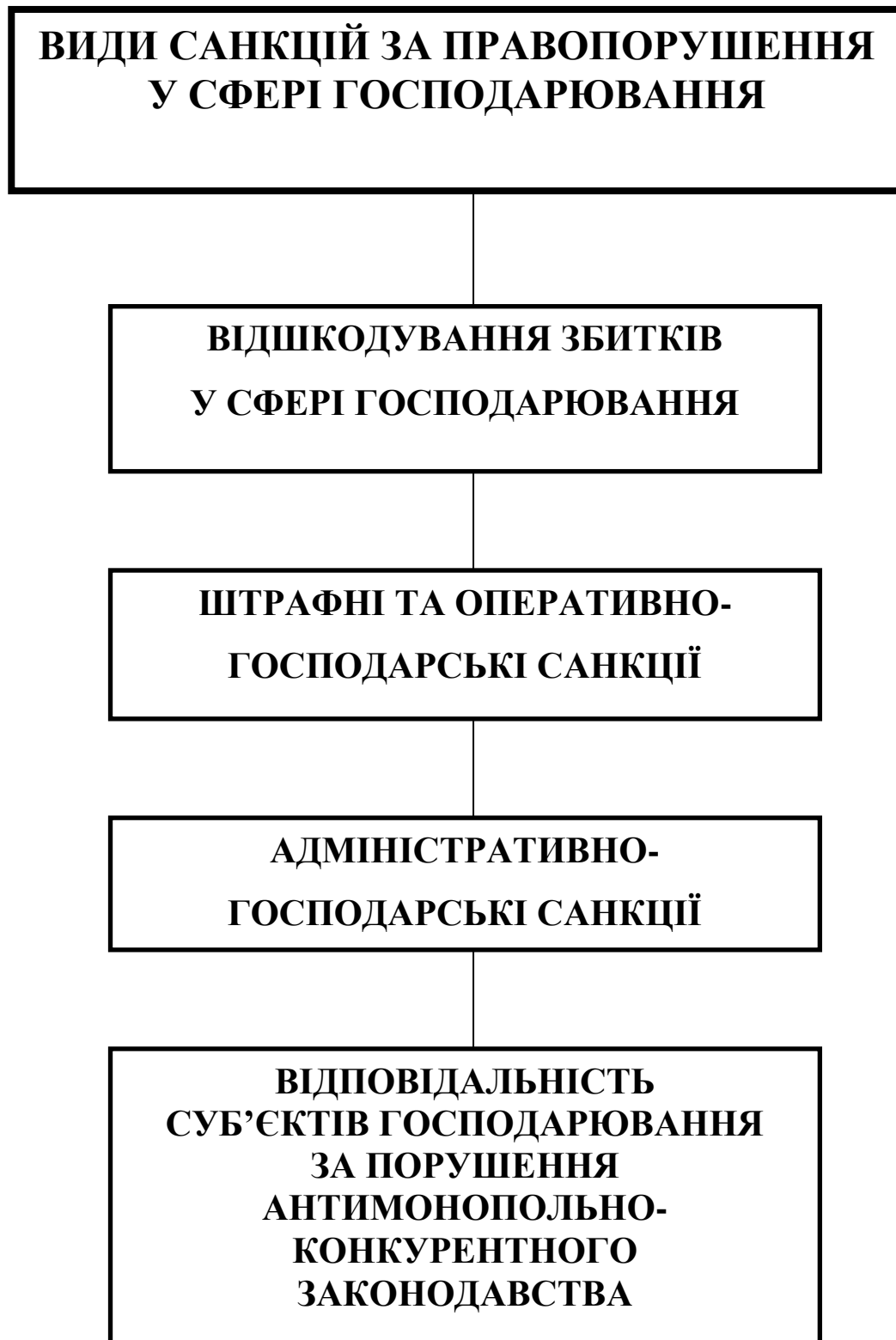

Схема 7. Відшкодування збитків у сфері господарювання

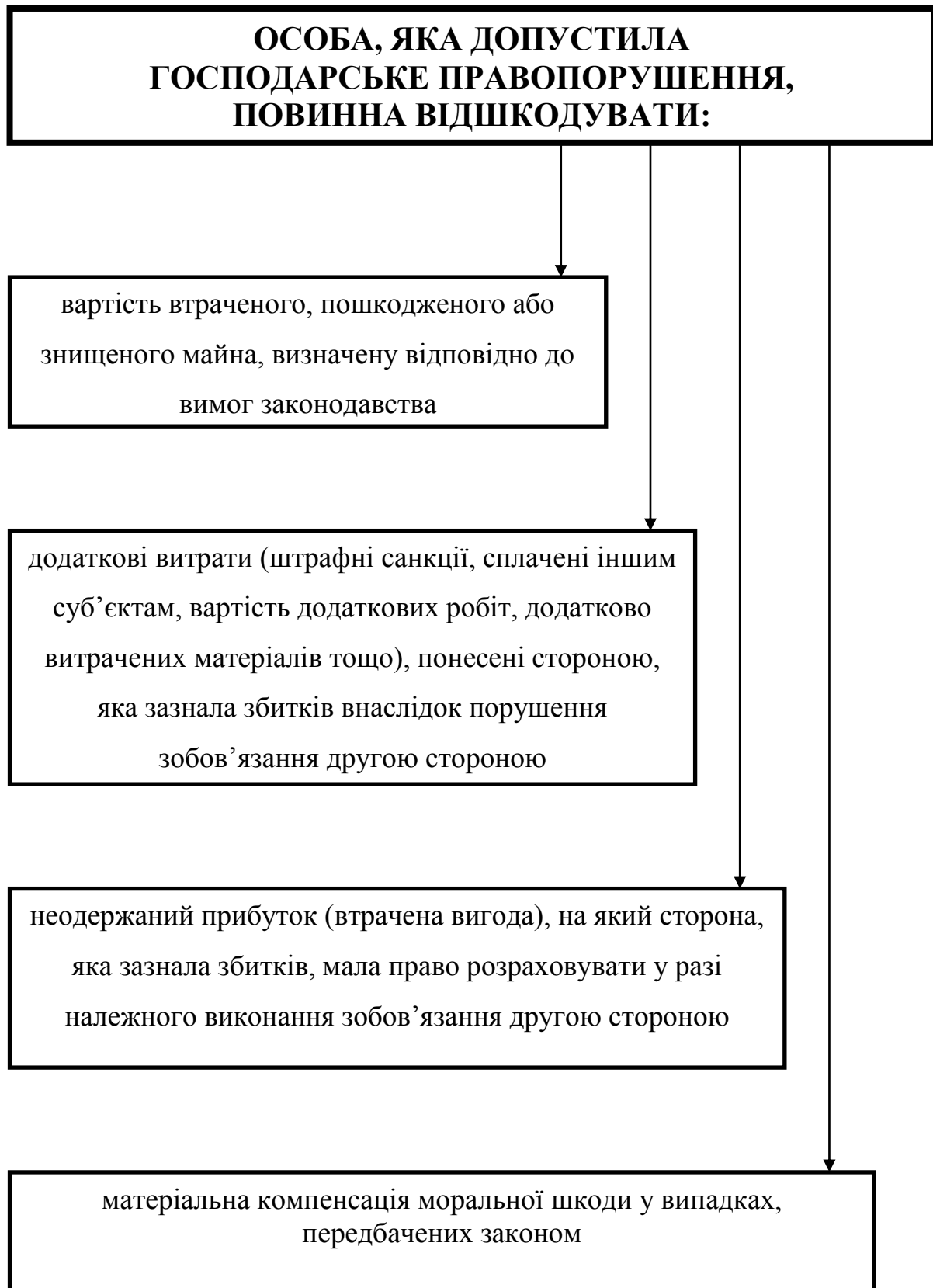

Схема 8. Штрафні та оперативно-господарські санкції

Схема 9. Адміністративно-господарські санкції

АДМІНІСТРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИМИ САНКЦІЯМИ Є:
вилучення прибутку (доходу)
адміністративно-господарський штраф
стягнення зборів (обов'язкових платежів)
зупинення операцій за рахунками суб'єктів господарювання
застосування антидемпінгових заходів
припинення експортно-імпортних операцій
застосування індивідуального режиму ліцензування
зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності
анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності
обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання
скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання
інші адміністративно-господарські санкції, передбачені ГК України та іншими законами

Схема 10. Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

У ВИПАДКУ ПОРУШЕННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА:

у випадку вчинення суб'єктом господарювання дій, передбачених статтями 29, 30, 32, 251 ГК України Антимонопольний комітет України накладає на суб'єкти господарювання штрафи

посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадяни – підприємці несуть адміністративну відповідальність за вчинення дій, передбачених статтями 29-32, 252 ГК України

прибуток (доход), незаконно одержаний суб'єктами підприємницької діяльності в результаті порушення статей 29, 30, 32 ГК України, стягується за рішенням суду до Державного бюджету України

у разі встановлення факту неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів, передбачених статтею 33 ГК України, заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про вилучення в судовому порядку товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця

збитки, заподіяні зловживанням монопольним становищем, антиконкурентними узгодженими діями, дискримінацією суб'єктів господарювання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також збитки, заподіяні внаслідок вчинення дій, визначених ГК України як недобросовісна конкуренція, підлягають відшкодуванню за позовами заінтересованих осіб у порядку, встановленому законом

у випадку встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання Антимонопольний комітет України, його територіальні відділення мають право прийняти рішення про спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і способ, що визначені законодавством або цим рішенням

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА НОРМАТИВНИХ АКТІВ*:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV.
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 року № 1798-XII.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Затверджений Законом від 18 липня 1963 року №
6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 21 червня 2001 року № 2542-III.
7. Водний кодекс України: Закон України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР.
8. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
9. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 23 травня 1995 року № 176/95.
10. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР.
11. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-XII.
12. Митний кодекс України: Закон України від 11 липня 2002 року № 92-IV.
13. Повітряний кодекс України: Закон України від 4 травня 1993 року № 3167-XII.
14. Гірничий закон України: Закон України від 6 жовтня 1999 року № 1127-XIV.
15. Основи законодавства України про культуру: Закон України від 14 лютого 1992 року № 2117-XII.
16. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2344-III.
17. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3792-XII.
18. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року № 2887-XII.
19. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року № 2407-III.
20. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 року № 3659-XII.
21. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 року № 687-XIV.
22. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22 квітня 1993 року № 3125-XII.
23. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III.
24. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР.
25. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV.
26. Про видавничу справу: Закон України від 5 червня 1997 року № 318/97-ВР.
27. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 року № 162/95-ВР.

* З наведеними та іншими нормативно-правовими актами можна ознайомитися на сайті www.rada.gov.ua та на інших офіційних і неофіційних сайтах.

28. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР.
29. Про вищу освіту: Закон України від від 17 січня 2002 року № 2984-III.
30. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 30 червня 1999 року № 784-XIV.
31. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 22 листопада 1996 року № 543/96-ВР.
32. Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування: Закон України від 14 жовтня 1994 року № 208/94-ВР.
33. Про власність: Закон України від 7 лютого 1991 року № 697-XII.
34. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII.
35. Про господарську діяльність у Збройних силах України: Закон України від від 21 вересня 1999 року № 1076-XIV.
36. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23 березня 2000 року № 1602-III.
37. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів: Закон України від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР.
38. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції: Закон України від 17 липня 1997 року № 468/97-ВР.
39. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР.
40. Про державну контрольно-ревізійну службу: Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-XII.
41. Про державну підтримку космічної діяльності: Закон України від 16 березня 2000 року № 1559-III.
42. Про державну підтримку літакобудівної промисловості в Україні: Закон України від 12 липня 2001 року № 2660-III.
43. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19 жовтня 2000 року № 2063-III.
44. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 року № 1877-IV.
45. Про державну податкову службу в Україні: Закон України в редакції Закону від 24 грудня 1993 року № 3813-XII.
46. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV.
47. Про державну службу: Закон України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII.
48. Про державну статистику: Закон України в редакції Закону від 13 липня 2000 року № 1922-III.
49. Про державну таємницю: Закон України у редакції Закону від 21 вересня 1999 року № 1079-XIV.
50. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-XII.
51. Про екологічну експертизу: Закон України від 9 лютого 1995 року № 45/95-ВР.

52. Про електроенергетику: Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР.
53. Про енергозбереження: Закон України від 1 липня 1994 року № 74/94-ВР.
54. Про Єдиний митний тариф: Закон України від 5 лютого 1992 року № 2097-ХІІ.
55. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон: Закон України від 13 жовтня 1992 року № 2673-ХІІ.
56. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-ІV.
57. Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти: Закон України в редакції Закону від 15 грудня 2005 року № 3205-ІV.
58. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 року № 273/96-ВР.
59. Про запровадження в порядку експерименту єдиного (фіксованого) податку для сільськогосподарських товаровиробників: Закон України від 15 січня 1998 року № 25/98-ВР.
60. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160-ІV.
61. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2654-ХІІ.
62. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22 грудня 1998 року № 332-ХІV.
63. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року № 236/96-ВР.
64. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-ІІІ.
65. Про захист інформації в автоматизованих системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР.
66. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 330-ХІV.
67. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22 грудня 1998 року № 331-ХІV.
68. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин: Закон України від 5 червня 2003 року № 900-ІV.
69. Про захист прав споживачів: Закон України в редакції Закону від 15 грудня 1993 року № 3682-ХІІ.
70. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 року № 37-ІV.
71. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ.
72. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-ХІІ.
73. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року № 40-ІV.
74. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди): Закон України від 15 березня 2001 року № 2299-ІІІ.
75. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ.
76. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року № 898-ІV.
77. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19 червня 2003 року № 979-ІV.
78. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14 лютого 1992 року № 2114-ХІІ.

79. Про колективні договори і угоди: Закон України від 1 липня 1993 року № 3356-ХІІ.
80. Про концесії: Закон України від 16 липня 1999 року № 997-ХІV.
81. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року № 1087-ІV.
82. Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 року № 2908-ІІІ.
83. Про лікарські засоби: Закон України від 4 квітня 1996 року № 123/96-ВР.
84. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 року № 1775-ІІІ.
85. Про майнову відповідальність за порушення умов договору підряду (контракту) про виконання робіт на будівництві об'єктів: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1641-ІІІ.
86. Про метрологію та метрологічну діяльність: Закон України у редакції Закону від 15 червня 2004 року № 1765-ІV.
87. Про Митний тариф України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2371-ІІІ.
88. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 року № 565-ХІІ.
89. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР.
90. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-ХІV.
91. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2000 року № 1870-ХІV.
92. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР.
93. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 року № 3322-ХІІ.
94. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України у редакції Закону від 1 грудня 1998 року № 284-ХІV.
95. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 року № 51/95-ВР.
96. Про нафту і газ: Закон України від 12 липня 2001 року № 2665-ІІІ.
97. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-ХІV.
98. Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні: Закон України від 10 грудня 1997 року № 710/97-ВР.
99. Про Національну систему конфіденційного зв'язку: Закон України від 10 січня 2002 року № 2919-ІІІ.
100. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року № 3425-ХІІ.
101. Про об'єднання громадян: Закон України від 16 червня 1992 року № 2460-ХІІ.
102. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2374-ІІІ.
103. Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах: Закон України від 4 жовтня 2001 року № 2761-ІІІ.
104. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР.
105. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України в редакції Закону від 22 травня 1997 року № 283/97-ВР.
106. Про організації роботодавців: Закон України від 24 травня 2001 року № 2436-ІІІ.

107. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-XII.
108. Про оренду державного та комунального майна: Закон України в редакції Закону від 14 березня 1995 року № 98/95-ВР.
109. Про оренду землі: Закон України в редакції Закону від 2 жовтня 2003 року № 1211-IV.
110. Про оренду майна державних підприємств та організацій: Закон України в редакції Закону від 14 березня 1995 року № 98/95-ВР.
111. Про освіту: Закон України в редакції Закону від 23 березня 1996 року № 100/96-ВР.
112. Про основи містобудування: Закон України від 16 листопада 1992 року № 2780-XII.
113. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України в редакції Закону від 1 червня 2000 року № 1771-III.
114. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12 липня 2001 року № 2658-III.
115. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23 березня 1996 року № 98/96-ВР.
116. Про перевезення небезпечних вантажів: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1644-III.
117. Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації: Закон України від 7 липня 1999 року № 847-XIV.
118. Про підтвердження відповідності: Закон України від 17 травня 2001 року № 2406-III.
119. Про планування і забудову територій: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1699-III.
120. Про платіжні системи та переказ грошей в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2346-III.
121. Про податок на додану вартість: Закон України від 3 квітня 1997 року № 168/97-ВР.
122. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР.
123. Про поставки продукції для державних потреб: Закон України від 22 грудня 1995 року № 493/95-ВР.
124. Про поштовий зв'язок: Закон України від 4 жовтня 2001 року № 2759-III.
125. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 6 квітня 2000 року № 1647-III.
126. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III.
127. Про приватизацію державного майна: Закон України в редакції Закону від 19 лютого 1997 року № 89/97-ВР.
128. Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію): Закон України в редакції Закону від 15 травня 1996 року № 189/96-ВР.
129. Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг: Закон України 11 січня 2006 року № 3301.
130. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 року № 1682-III.

131. Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу: Закон України від 14 липня 1999 року № 934-XIV.
132. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII.
133. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21 листопада 1995 року № 437/95-ВР.
134. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 року № 1045-XIV.
135. Про ратифікацію Угоди щодо співробітництва у розвитку та використанні систем стільникового рухомого зв'язку: Законом України від 3 березня 1998 року № 149/98-ВР.
136. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності: Закон України від 23 грудня 1998 року № 351-XIV.
137. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 року № 93/96-ВР.
138. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 року № 270/96-ВР.
139. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII.
140. Про систему оподаткування: Закон України від 25 червня 1991 року № 1251-XII.
141. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 року № 469/97-ВР.
142. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII.
143. Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16 липня 1999 року № 991-XIV.
144. Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області: Закон України від 24 грудня 1998 року № 356-XIV.
145. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 року № 2265-XII.
146. Про стандартизацію: Закон України від 17 травня 2001 року № 2408-III.
147. Про стимулювання виробництва автомобілів в Україні: Закон України від 19 вересня 1997 року № 535/97-ВР.
148. Про страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 22 лютого 2001 року № 2272-III.
149. Про страхування: Закон України у редакції Закону від 4 жовтня 2001 року № 2745-III.
150. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 року № 3759-XII.
151. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 року № 1280-IV.
152. Про товарну біржу: Закон України від 10 грудня 1991 року № 1956-XII.
153. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 2 грудня 1997 року № 671/97-ВР.
154. Про транзит вантажів: Закон України від 20 жовтня 1999 року № 1172-XIV.
155. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 року № 232/94-ВР.
156. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15 травня 1996 року № 192/96-ВР.

157. Про туризм: Закон України від 29 травня 2001 року у редакції Закону від 18 листопада 2003 року № 1282-IV.
158. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14 вересня 1999 року № 1039-XIV.
159. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України від 17 лютого 2000 року № 1457-III.
160. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV.
161. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII.
162. Про фіксований сільськогосподарський податок: Закон України від 17 грудня 1998 року № 320-XIV.
163. Про фінансовий лізинг: Закон України в редакції Закону від 11 грудня 2003 року № 1381-IV.
164. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III.
165. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 3 грудня 1990 року № 507-XII.
166. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 18 червня 1991 року № 1201-XII.
167. Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР.
168. Інкотермс. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної торгової палати: Міжнародний договір. Введено в дію з 1 січня 2000 року.
169. Про Державну програму демонополізації економіки і розвитку конкуренції: постанова Верховної Ради України від 21 грудня 1993 року № 3757-XII.
170. Про державне мито: Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93.
171. Про довірчі товариства: Декрет Кабінету Міністрів України від 17 березня 1993 року № 23-93.
172. Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України від 14 лютого 1997 року № 142/97.
173. Про деякі питання інноваційного інвестування підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави: Указ Президента України від 1 липня 2002 року № 593/2002.
174. Про деякі питання іноземного інвестування: Указ Президента України від 7 липня 1998 року № 748/98.
175. Про заходи щодо розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах: Указ Президента України від 21 березня 2002 року № 280/2002.
176. Про Міністерство вугільної промисловості України: Указ Президента України від 30 грудня 1994 року № 828/94.
177. Про Міністерство палива та енергетики України: Указ Президента України від 14 квітня 2000 року № 598/2000.

178. Про невідкладні заходи щодо впорядкування діяльності державних (національних) акціонерних та холдингових компаній: Указ Президента України від 7 листопада 2001 року № 1049/2001.
179. Про Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України: Указ Президента України від 4 квітня 2003 року № 292/2003.
180. Про реформування нафтогазового комплексу України: Указ Президента України від 25 лютого 1998 року № 151.
181. Про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації і приватизації: Указ Президента України від 11 травня 1994 року № 224/94.
182. Про випуск казначейських зобов'язань: постанова Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 року № 15.
183. Про випуски облігацій внутрішніх державних позик: постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 року № 80.
184. Про Державну інспекцію контролю за цінами: постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2000 року № 1432.
185. Про затвердження Концепції реформування транспортного сектору економіки: постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2000 року № 1684.
186. Про затвердження переліків деяких послуг у сфері транспорту, щодо яких запроваджується ліцензування: постанова Кабінету Міністрів України від 13 лютого 1999 року № 182.
187. Про затвердження переліку видів господарської діяльності, здійснення якої дозволяється військовим частинам Збройних Сил: постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2000 року № 1171.
188. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 року № 549.
189. Про затвердження Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп: постанова Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 року № 781.
190. Про затвердження порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2002 року № 219.
191. Про затвердження Порядку надання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 417.
192. Про затвердження Статуту залізниць України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 1998 року № 457.
193. Про затвердження Типового концесійного договору: постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2000 року № 643.
194. Про заходи щодо підтримки інноваційно-інвестиційних проектів: постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2002 року № 1106.
195. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 року № 611.
196. Про перетворення державних підприємств у казенні: постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 1998 року № 987.
197. Про утворення Комісії з питань неплатоспроможності: постанова Кабінету Міністрів України від 12 вересня 2001 року № 1181.

198. Про утворення Міжвідомчої ради з питань захисту прав споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 317.
199. Про затвердження Статуту автомобільного транспорту: постанова Ради Міністрів УРСР від 27 червня 1969 року № 401.
200. Про затвердження Інструкції про порядок застосування економічних та фінансових (штрафних) санкцій органами державного контролю за цінами: Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України від 3 грудня 2001 року № 298/519.
201. Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів): Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 6 вересня 2001 року № 201.
202. Про затвердження Типового положення про регіональне (обласне) управління з питань банкрутства Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції: Наказ Міністерства економіки України від 5 грудня 2000 року № 266.
203. Про затвердження Правил перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні: Наказ Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 року № 363.
204. Про затвердження Правил повітряних перевезень вантажів: Наказ Міністерства транспорту України від 14 жовтня 2003 року № 793.
205. Про затвердження договорів оренди: Наказ Фонду державного майна України від 23 серпня 2000 року № 1774.
206. Про затвердження Правил користування електричною енергією: Постанова Національної комісії регулювання електроенергетики України в редакції постанови НКРЕ від 22 серпня 2002 року № 928.
207. Умови та Правила здійснення підприємницької діяльності з передачі електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами: Затверджено постановою Національної комісії з питань регулювання електроенергетики України від 13 червня 1996 року № 15.
208. Про погодження Рекомендацій з найкращої практики корпоративного управління для акціонерних товариств України: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 2 червня 2002 року № 190.
209. Класифікація організаційно-правових форм господарювання. Класифікатор: Затверджено та введено в дію наказом Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 22 листопада 1994 року № 288.
210. Методичні рекомендації щодо розрахунків економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги: Затверджено наказом Держбуду України від 29 березня 1999 року № 78.
211. Про Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 23 лютого 2001 року № 32-р.
212. Про врегулювання порядку здійснення іноземними інвесторами інвестицій в Україну: Постанова Правління Національного банку України від 20 липня 1999 року № 356.
213. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Правління Національного банку України від 29 березня 2001 року № 135.

214. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах: Постанова Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 року № 492.
215. Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 12 грудня 2002 року № 502.
216. Про затвердження Класифікатора іноземних валют: Постанова Правління Національного банку України від 2 жовтня 2002 року № 378.
217. Про затвердження Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень: Постанова Правління Національного банку України від 31 серпня 2001 року № 375.
218. Про затвердження Положення про порядок створення і державної реєстрації банківських об'єднань: Постанова Правління Національного банку України від 31 серпня 2001 року № 377.
219. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності: Підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 року та змінена 2 жовтня 1979 року.
220. Об утверждении Инструкции о порядке приемки продукции производственно-технического назначения и товаров народного потребления по качеству: Постановление Государственного арбитража при Совете Министров СССР от 25 апреля 1966 года № П-7.
221. Положення про третейський суд для вирішення господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами, організаціями і установами: Затверджено постановою Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР від 30 грудня 1975 року № 121.
222. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) від 9 липня 2002 року № 15-рп/2002.
223. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 5 Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження» та частини першої статті 19 Закону України «Про інвестиційну діяльність» (справа про оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями) від 29 січня 2002 року № 1-рп/2002.
224. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини четвертої статті 3, частини другої статті 5, частин другої та сьомої статті 7 і частини п'ятої статті 29 Закону України «Про приватизацію державного майна» (в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про приватизацію майна державних підприємств» від 19 лютого 1997 року) від 1 липня 1998 року № 9-рп.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ДО УСІХ ТЕМ КУРСУ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА

1. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
2. Теньков С.О. Науково-практичний коментар до Господарського кодексу України. – К.: Вид-во А.С.К., 2004. – 586 с.
3. Хозяйственный кодекс Украины: Комментарий. / под ред. Н.А. Саниахметовой. – Изд. второе. – Х.: ООО «Одиссей», 2005. – 896 с.
4. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / О.І. Харитонов, Є.О. Харитонов, В.М. Коссак та ін.; За ред. О.І. Харитонової. – Х.: Одиссей, 2006. – 832 с.
5. Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; под ред. Мамутова В.К. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 912 с.
6. Господарське право: Навч. посібник у схемах і таблицях / За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М.Л. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 616 с.
7. Саниахметова Н.А. Предпринимательское (хозяйственное) право Украины: Учебник. – Х.: Одиссей, 2005. – 800 с.
8. Хозяйственное право Украины: Учебник / Под ред. А.С. Васильева, О.П. Подцерковного. – Х.: ООО «Одиссей», 2005. – 2005. – 464 с.
9. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.
10. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. – К.: Атіка, 2004. – 624 с.
11. Господарське право: Навч. посібник у схемах і таблицях / За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Шелухіна М.Л. – Донецьк: Норд-Прес-ДЮІ, 2006. – 613 с.
12. Господарське право: Навч. посібник / Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М. – К.: Кондор, 2003. – 400 с.
13. Господарське право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.К. Галянтич, С.М. Грудницька, О.М. Міхатуліна та ін. – К.: МАУП, 2005. – 424 с.
14. Булгакова І.В. Господарське право України: Навч. посіб. – К.: Прецедент, 2006. – 346 с.
15. Щербина В.С. Господарське право: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 656 с.
16. Хозяйственное право Украины: Учебник / Под ред. А.С. Васильева, О.П. Подцерковного. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х.: ООО «Одиссей», 2006. – 2005. – 496 с.
17. Господарське право: Практикум / В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М. Вінник та інші; За заг. ред. В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 320 с.
18. Пилипенко А.Я., Щербина В.С. Основи господарського права України: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1995. – 204 с.

19. Підприємницьке право: Підручн. / За ред. О.В. Старцева. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Істина, 2005. – 600 с.
20. Правові основи підприємницької діяльності / За ред. Шакуна В.І., Мельника П.В., Поповича В.М. – К.: Правові джерела, 1997. – 867 с.
21. Саниахметова Н.О. Підприємницьке право: Суб'єкти підприємництва. Кредитування. Оренда. Лізинг. Зовнішньоекономічна діяльність. Інвестиції. Антимонопольне законодавство. Захист від недобросовісної конкуренції. Реклама: Навч. Посібник. – К.: А.С.К., 2001. – 704 с.
22. Хозяйственное право: Учебное пособие / Под общей ред. проф. Н.А. Саниахметовой. – Х.: «Одиссей», 2004. – 640 с.

ДОДАТКОВА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

23. Господарське право: Навчальний посібник. Спеціальна частина. // Під ред. О.П. Віхрова. - К.: Видавничий дім «Слово», 2004. – 344 с.
24. Алексеев С.С. Теория права. – М.: Изд. БЕК, 1994. – 879 с.
25. Банкрутство в Україні: Зб. нормативних док. / Уклад. О.М. Роїна. – К.: КНТ, 2004. – 127 с.
26. Батлер У.Э., Гаши-Батлер М.Е. Корпорации и ценные бумаги в России и США. – М.: Зерцало, 1997. – 128 с.
27. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання. – К.: Наукова думка. – 2002. – 279 с.
28. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга вторая: Договоры о передаче имущества. Изд. 3-е, стереотипное. – М.: «Статут», 2001. – 800 с.
29. Васильев С.В. Хозяйственное судопроизводство Украины: Учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. – Х.: Эспада, 2004. – 408 с.
30. Венедиктов А.В. Государственная социалистическая собственность. – М. – Л.: Изд. Акад. наук СССР, 1948. – 839 с.
31. Вінник О.М. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище. – К.: Знання, 1998. – 308 с.
32. Вінник О.М. Інвестиційне право: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2000. – 264 с.
33. Вінник О.М., Щербина В.С. Акціонерне право: Навчальний посібник / За ред. проф. Щербини В.С. – К.: Атіка, 2000. – 544 с.
34. Внешнеэкономическая деятельность: Учеб. пособие для студ. вузов / Под ред. Ф.В. Зиновьева. – Симферополь: Таврия, 2000. – 160 с.
35. Деревянко Б.В., Грудницька С.М. Державне регулювання функціонування промислово-фінансових груп у сфері підприємницької діяльності: Монографія / За ред. М.К. Галянтича. – К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва, 2005. – 176 с.
36. Деревянко Б.В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: Конспект лекцій. – Донецьк: ДЮІ, 2006. – 52 с.
37. Дойников И.В. Предпринимательское (хозяйственное) право: Учебное пособие. – М.: Нолидж, Брандес, 1998. – 374 с.
38. Дойников И.В. Хозяйственное (предпринимательское) право в схемах: Учебное пособие. – М.: «Издательство ПРИОР», 2002. – 144 с.

39. Ершова И.В. Предпринимательское право: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИД «Юриспруденция», 2003. – 544 с.
40. Жамен С., Лакур Л. Торговое право: Учебное пособие: Пер. с фр. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 256 с.
41. Жилинский С.А. Предпринимательское право. (Правовая основа предпринимательской деятельности). – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1999.– 672 с.
42. Жорнокуй Ю.М. Инвестиционное право: Учебное пособие. – Х.: ООО «Прометей-Прес», 2005. – 224 с.
43. История государства и права зарубежных стран: Учеб. для вузов / Под общ. ред. О.А. Жидкого, Н.А. Крашенинниковой. – Ч. 1. – М.: ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 480 с.
44. Кашанина Т.В. Хозяйственные товарищества и общества: правовое регулирование внутрифирменной деятельности: Учебник для юрид. вузов. – М.: Инфра-М, 1995. – 554 с.
45. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Великобритании. Законодательство. Прецеденты. Комментарии. – 2003. – 268 с.
46. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Украины: Учеб. пособие. – Х.: Эспада, 2001. – 287 с.
47. Кройтор В.А. Источники хозяйственного процессуального права: Справочное пособие. – Х.: Эспада, 2003. – 264 с.
48. Круглова Н.Ю. Хозяйственное право: Уч. пособ. 2-е изд., испр. и доп. – М.: Изд-во РДЛ, 2001. – 912 с.
49. Лаптев В.В. Акционерное право. – М.: Юрид. фирма «Контракт»; ИНФРА-М, 1999. – 254 с.
50. Лаптев В.В. Предпринимательское право: понятие и субъекты. – М.: Юристъ, 1997. – 140 с.
51. Мамутов В.К., Чувпило О.О. Господарче право зарубіжних країн: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Ділова Україна, 1996. – 352 с.
52. Мартемьянов В.С. Хозяйственное право. Т. 1. Общие положения. Курс лекций. – М.: Издательство БЕК, 1994. – 312 с.
53. Мартемьянов В.С. Хозяйственное право: Учебник для вузов. – М.: БЕК, 1994. – Т. 2. – 388 с.
54. Монополізм та конкуренція в Україні: Нормативна база / За ред. О.А. Кривенка. – К.: КНТ, 2003. – 284 с.
55. Олейник О.М. Основы банковского права. – М.: Юрист, 1999 – 424 с.
56. Основы немецкого торгового и хозяйственного права = Grundzüge des deutschen Handels- und Wirtschaftsrechts. – М.: БЕК, 1995. – 288 с.
57. Петров Р.А., Опейда З.Й., Федорчук Д.Е., Вакуленко А.О. Вступ до права Європейського Союзу: Навчальний посібник, Донецьк, 2001. – 244 с.
58. Попов А.А. Торговое право: Учеб. пособие. – Х.: БУРУН и К, 2005. – 288 с.
59. Притика Д.М., Тітов М.І., Гайворонський В.М. та ін. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. – 5-е вид., перероб. та доп. – Х.: Консум, 2005. – 304 с.
60. Саниахметова Н.А. Юридический справочник предпринимателя. – Х.: ООО «Одиссей», 1999. – 464 с.

61. Саниахметова Н.А., Вишняков А.К., Багрий-Шахматова Т.Л. и др. Предпринимательское право Украины: Практикум. – Х.: Одиссей, 1999. – 416 с.
62. Саниахметова Н.О. Правовий захист підприємництва в Україні: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 333 с.
63. Тотьев К.Ю. Конкурентное право (правовое регулирование конкуренции): Учебник. – М.: Изд-во РДЛ, 2000. – 352 с.
64. Транспортне право України: Навч. посібник / Е.Ф. Демський, В.К. Гіжевський, С.Е. Демський, А.В. Мілашевич; За заг. ред. В.К. Гіжевського. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
65. Хайлова Т.В. Стислий конспект лекцій до вивчення курсу «Державне управління і регулювання господарською діяльністю» (для студентів спеціальності «Правознавство» денної і заочної форм навчання). – Донецьк: ДЮІ, 2006. – 151 с.
66. Хозяйственное право: Учебник / Под ред. В.В. Лаптева. – М.: Юрид. лит., 1983. – 528 с.
67. Черниловский З.М. Хрестоматия по общей истории государства и права. – М.: Гардарики, 1996.– 413 с.
68. Шелухін М.Л., Зубатенко О.М. Господарське процесуальне право: Навч. посібник у схемах. – Донецьк: Норд-Прес-ДЮІ, 2006. – 260 с.
69. Шемякин А.Н. Морское право: Учебное пособие. –Х.: Одиссей, 2004. –384 с.
70. Шершеневич Г.Ф. Конкурсный процесс.– М.: Статут, 2000. – 476 с.
71. Шершеневич Г.Ф. Курс торгового права. – Т. 4: Торговый процесс. Конкурсный процесс. – М.: Изд. братьев Башмаковых, 1912.– 596 с.

*Навчально-методичний посібник у схемах і таблицях
з дисципліни «Господарське право»
для студентів спеціальності «Правознавство»
усіх форм навчання*

СУБ'ЄКТИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*(для абітурієнтів, студентів, викладачів, аспірантів,
вчених та практиків)*

Автори

**Дерев'янка Богдан Володимирович
Хайлова Тетяна Володимирівна
Булатов Євген Вікторович**

Редактор

Комп'ютерна
верстка

Б.В. Дерев'янка

Підписано до друку . Формат . Папір фінський.
Друк лазерний. Обл.-вид. арк. . Тираж 100 прим. Зам. № .